

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Vaněk Valečovský z Kněžmosta

Diplomová práce

Autor: Klára Branišová
Studijní program: N7105 Historické vědy
Studijní obor: 710505T021 Historie
Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.
Hradec Králové 2018

Zadání diplomové práce

Autor:	Klára Branišová
Studium:	F16NP0011
Studijní program:	N7105 Historické vědy
Studijní obor:	Historie
Název diplomové práce:	Vaněk Valečovský z Kněžmosta
Název diplomové práce AJ:	Vaněk Valečovský of Kněžmost

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem této práce je zpracování komplexní biografie, ve které bude zaznamenána osobnost Vaňka Valečovského z Kněžmosta z hlediska kontextu politického, náboženského a hospodářského dění. Na jeho příkladu bude práce sledovat kariérní vzestup nižšího šlechtice v 15. století. Vaňek totiž, jako člen vladyckého rodu, postupně zastával úřady podkomořího královny Barbory Celské, konšela a posléze i purkmistra Starého Města pražského, dále se stal díky přízni Jiřího z Poděbrad členem jeho správcovské rady a dokonce podkomořím královských měst. Pravděpodobně na základě zisku jednoho z předních zemských úřadů a rozsáhlých majetků byl Vaněk povýšen do rytířského stavu. Práce se tedy rovněž bude zabývat Vaňkovými statky, a to přestavbou hradu na Valečově a zisky nových majetků, kterými rozšiřoval rodovou doménu. Dále práce bude podrobně analyzovat a interpretovat Vaňkův literární odkaz, a sice Traktát pana Vaňka Valečovského etc. učiněný proti Rokycanovi a jeho kněžím jako ohlas doby. Jeho prostřednictvím bude prokázána Vaňkova ctižádost a snahy o přízeň předních královských úředníků a krále samotného. Práce využívá především biografické metody pro zachycení životních událostí Vaňka Valečovského z Kněžmosta v širším historickém kontextu. V zásadě bude využívat chronologického postupu. Při analyzování pramenů bude využito metody přímé i nepřímé. Pro znázornění rozšíření rodové domény Valečovských bude rovněž využita tvorba rekonstrukční mapy, která zpětně objasní geografické vztahy a souvislosti.

Archivní prameny Archiv Pražského hradu, f. Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta. Knihovna Národního muzea. NA Praha, f. Archiv České koruny (1158-1935). NA Praha, f. České gubernium - guberniální listiny, Praha (0993-1526). NA Praha, f. Maltézští rytíři - české velkopřevorství (1085-1875). SOKA Litoměřice, f. Biskupské sbírky Litoměřice. Edice Archiv český 2-4, ed. František Palacký, Praha 1842-1846. Archiv český 7-8, ed. Josef Kalousek, Praha 1887-1888. Archiv český 14-15, ed. Josef Kalousek, Praha 1895-1896. Archiv český 18-19, ed. Josef Kalousek, Praha 1900-1901. Archiv český 26, ed. Josef Kalousek, Praha 1909. Archiv český 28, ed. Gustav Fridrich, Praha 1912. Archiv Koruny české 6, ed. Antonín Haas, Praha 1958. Codex juris municipalis regni Bohemiae 3, edd. Jaromír Čelakovský - Gustav Friedrich, Praha 1948. Listář královského města Plzně 2, ed. Josef Strnad, Plzeň 1905. Prameny dějin moravských 3. Akty jednoty bratrské 1, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1915. Prameny dějin moravských 4. Akty jednoty bratrské 2, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1923. Reliquiae tabularum terrae 1-2, ed. Josef Emler, Praha 1870-1872. Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1881. Literatura DURDÍK, Tomáš, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha 2010. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, Praha 2007. PAVLÍK, Čeněk, Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov, Archeologie ve středních Čechách, 16 (1), 2012. SEDLÁČEK, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého 2, Praha 1883. SEDLÁČEK, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého 10, Praha 1997. ŠIMÁK, Josef Vítězslav, Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského 1, Mnichovo Hradiště 1917. TOMEK, Wácslaw Wladivoj, Dějepis města Prahy 4, Praha 1879. TOMEK, Wácslaw Wladivoj, Dějepis města Prahy 6-9, Praha 1885-1893. ŠMAHEL, František, Husitská revoluce 2. Kořeny české reformace, Praha 1993. ŠMAHEL, František, Husitská revoluce 4. Epilog

bouřlivého věku, Praha 1993. URBÁNEK, Rudolf, České dějiny 3. Věk Poděbradský 1-4, Praha 1915-1962.

Garantující pracoviště:

Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce:

PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Oponent:

doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce:

18.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Zdeňku Beranovi, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytování užitečných rad a konzultace. Také děkuji své rodině a přátelům za podporu a trpělivost.

Anotace

BRANIŠOVÁ, Klára, *Vaněk Valečovský z Kněžmosta*, Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018, 89 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá biografií Vaňka Valečovského z Kněžmosta, který se díky svému povýšení na rytíře stal nejpřednější osobností rodu Valečovských z Valečova. Práce zaznamenává cestu vladyky z rodu Valečovských skrze úřady podkomořího královských věnných měst, konšela a posléze purkmistra Starého Města pražského, podkomořího královských měst a člena královské rady k povýšení na rytíře a navázání pevného přátelství s králem Jiřím z Poděbrad. Zvláštní pozornost je věnována zkoumání aspektů úřadu podkomořího královských měst, které pak dokládá konkrétními případy z Vaňkova života v kontextu dobového dění. Dále práce na Vaňkovu osobnost nahlíží skrze analýzu jím sepsaného *Traktátu proti panování kněžskému* a zaznamenává tak jeho dopad na historické dění.

Klíčová slova: Valečovští z Valečova, podkomořský úřad, nižší šlechta, královská města, 15. století.

Annotation

BRANIŠOVÁ, Klára, *Vaněk Valečovský of Kněžmost*, Hradec Králové: Faculty of Arts University of Hradec Králové, 2018, 89 pp. Master Degree Thesis.

This Master thesis analyzes biography of Vaněk Valečovský of Kněžmost, who was knighted and thanks to he became the greatest member of the House of Valečov. This thesis talks about the squire of Valečovský's way through offices like the sub-chamberlain of dowry towns, councillor and mayor of the Old Town of Prague, royal sub-chamberlain and a member of royal council. Thanks to these degrees he got the title as a knight and also made strong friendship with the king George of Poděbrady. Extra attention is paid to researching many aspects of royal chamberlain office, which are based particularly on instances of Vaněk's life in the context of contemporary then events. Vaněk wrote *Treatise against secular ruling of parsons* and this thesis analyses Vaněk through him and also his influence for historical events.

Key words: Valečovský of Valečov, sub-chamberlain office, lower nobility, royal towns, 15th century.

Obsah

Úvod.....	1
1. Rodina, dětství, mládí.....	6
2. Podkomoří královských věnných měst.....	12
3. Konšel a purkmistr Starého Města pražského.....	18
4. Podkomoří královských měst.....	27
5. Traktát proti panování kněžskému.....	49
6. Majetky.....	59
7. Závěr života.....	73
Závěr.....	78
Seznam pramenů a literatury.....	82
Archivní prameny.....	82
Edice.....	83
Literatura.....	85
Rejstřík jmenný.....	90
Rejstřík místní.....	92
Seznam příloh.....	93
Přílohy.....	94

Seznam zkratk

AČ	Archiv český
AHMP	Archiv hlavního města Prahy
AJB	Akty jednoty bratrské
AKČ	Archiv Koruny české
CIM	Codex juris municipalis regni Bohemiae
NA	Národní archiv
RT	Reliquiae tabularum terrae (=Pozůstatky desk zemských)
SLČ	Staré letopisy české. Z rukopisu křižovnického
SOkA	Státní okresní archiv

Úvod

Diplomová práce se zabývá biografií nejvýznamnější osobnosti rodu Valečovských z Valečova, a to Vaňkem Valečovským z Kněžmosta, který bývá v pramenech nazýván též z Opočna. Na Vaňkově osobě sleduje cestu vladyky z rodu Valečovských skrze úřady podkomořího královských věnných měst, konšela a purkmistra Starého Města pražského, podkomořího královských měst a člena královské rady k zisku rytířského titulu a přátelství krále Jiřího z Poděbrad. Z čehož samozřejmě plynulo výrazné posílení mocenských a majetkových pozic rodu. Tyto události pak zapojuje do širokého historického kontextu. Důvodem sepsání této práce je fakt, že osobnost Vaňka Valečovského se zatím v odborné literatuře nedočkala ucelené monografie.

Časové období, ve kterém se tato práce pohybuje, spadá do let 1420–1472. Avšak pro přesnější pochopení Vaňkova rodinného zázemí a vstupních dispozic do života je potřeba analyzovat určité události týkající se Vaňkových přímých příbuzných ve vztahu k jeho osobě. Tímto se zkoumané období nepatrně rozšíří na časový úsek konce 14. století – konec 15. století. Roku 1481 totiž vymírá rod Valečovských Vaňkovým synem po meči a roku 1500 jeho dcerami i po přeslici.

Prostorové vymezení působnosti královského podkomořího Vaňka Valečovského platí nejvýše na České království. Pro úřad podkomořího královny se toto území specifikuje pouze na východní Čechy s enklávou v Mělníce. Úřad konšela a purkmistra Starého Města pražského měl nejmenší působnost, a proto je zkoumané území zaměřeno pouze na Staré Město pražské. Při zkoumání Vaňkovy majetkové držby se sledovaný prostor vymezuje na statky v Boleslavském kraji, založení nového rodového dominia ve východních Čechách a majetkové zisky v pražských městech

a jejich okolí. Pro názorné a jednodušší pochopení majetkové držby je zpracována rekonstrukční mapa.

Práce využívá především biografické metody, jejímž prostřednictvím rekonstruuje a interpretuje Vaňkovy životní události a zapojuje je do kontextu dobového dění. Dále se zaměřuje na Vaňkovy zkušenosti a působnost v úřadech podkomořího královny, konšela a purkmistra Starého Města pražského a královského podkomořího v jeho jednotlivých životních etapách. Dále je aplikován chronologický postup, v jehož podání se nejprve rozebírá Vaňkovo rodinné zázemí, dětství a mládí. Posléze práce přechází k popisu výkonu úřadu podkomořího věnných měst, poté se zaměřuje na fázi úřadů konšela a prvního purkmistra Starého Města pražského, ze kterého plynule přechází do plnění úřadu podkomořího královských měst. Práce pak pokračuje analýzou *Traktátu proti panování kněžskému*¹ a jeho dopadu na historické dění. Dále se práce věnuje Vaňkovým majetkovým ziskům a končí samotným závěrem jeho života a jeho dopadem na Vaňkovy děti.

V kapitole Podkomoří královských měst je vždy naznačeno odvětví působnosti tohoto úřadu a poté je podloženo příklady Vaňkových zásahů v určitých městech. Pro užší výběr zkoumaných měst je použita metoda sondy, která území specifikuje na města Malá Strana, Český Brod, Kouřim, Hradec Králové, České Budějovice, Plzeň, Kadaň a Žatec. Tato města byla vybrána jako reprezentativní vzorek měst z různých oblastí Čech.

Práce je založena na zkoumání pramenů archivní povahy, a to metodou přímou i nepřímou. Jedná se zde převážně o městské pamětní knihy, které napomáhají analyzovat vztah daných měst k úřadu podkomořího. V nich se dochovalo nejvíce záznamů o sázení městských rad či opisy listů zaslaných podkomořským úřadem danému městu. Například lze zmínit dochovanou pamětní knihu Kouřimi dnes

---

¹ *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1881.

známou pod názvem *Knih pamětní 1405–1710*² či pamětní knihu Jaroměře *Liber memorabilium diversi coloris*.³ K působení Vaňka Valečovského na postech konšela a purkmistra Starého Města pražského je rovněž využívána staroměstská pamětní kniha.⁴ Avšak z ní se dochovalo velmi málo listinného materiálu. V těchto fragmentech se převážně nacházejí záznamy o majetkových či peněžních transakcích.⁵

Mnoho informací nabízejí edice, ve kterých se nachází především informace týkající se podkomořského úřadu. Jedná se například o dobovou korespondenci objasňující spory, které musel Vaněk v úřadu podkomořího soudit sám nebo společně s hofrychtěrem či popřípadě s českým králem. Takové informace obsahuje například *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2*.⁶ Záznamy v městských knihách se rovněž dočkaly edičního zpracování. Tato práce se tak opírá o *Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496*.⁷ Pro jeho činnost v úřadu podkomořího je dále využita edice *Codex juris municipalis regni Bohemiae 3*,⁸ která zaznamenává zápisy vůči městu Jaroměři. Prameny k různým aspektům Vaňkova života nabízí též *Archiv Český*,⁹ mimo jiné i jeho osobní majetkovou držbu. Tu ovšem zaznamenává i *Reliquiae tabularum terrae 2*¹⁰ atd. Vaňkem Valečovským sepsaný *Traktát proti panování*

---

² *Knih pamětní 1405–1710*, SOkA Kolín, f. Archiv města Kouřim, inv. č. 6.

³ *Liber memorabilium diversi coloris*, SOkA Náchod, f. Archiv města Jaroměř, inv. č. 6.

⁴ *Knih pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbirka rukopisů, inv. č. 992.

⁵ NA Praha, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2344, 2718. NA Praha, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 272, 286, 590.

⁶ *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2*, ed. Josef Strnad, Plzeň 1905.

⁷ *Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496*, ed. Václav Schulz, Praha 1899.

⁸ *Codex juris municipalis regni Bohemiae 3*, edd. Jaromír Čelakovský – Gustav Friedrich, Praha 1948.

⁹ *Archiv Český 2–4*, ed. František Palacký, Praha 1842–1846, *Archiv Český 7–8*, ed. Josef Kalousek, Praha 1887–1888, *Archiv Český 14–15*, ed. Josef Kalousek, Praha 1895–1896, *Archiv Český 18*, ed. Josef Kalousek, Praha 1900, *Archiv Český 26*, ed. Josef Kalousek, Praha 1909, *Archiv Český 28*, ed. Gustav Fridrich, Praha 1912.

¹⁰ *Reliquiae tabularum terrae 2*, ed. Josef Emler, Praha 1872.

kněžskému¹¹ se dochoval díky opisům v dokumentech jednoty bratrské a dočkal se rovněž samostatného edičního zpracování.

V odborné literatuře se prozatím Vaněk Valečovský z Kněžmosta nedočkal ucelené samostatné publikace, která by blíže zachycovala jeho život a cestu mezi přední zemské úředníky. V naprosté většině monografií či syntéz lze nalézt pouze sporé informace, které nejvýše osvětlí, že zastával již výše zmíněné úřady. Zde je možné uvést například syntézu Rudolfa Urbánka *Věk poděbradský*¹² či *Velké dějiny země Koruny české 6*.¹³ O něco více se o Vaňkovi zmiňují knihy zabývající se dějinami jednotlivých rodů, jako například dílo Augusta Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10*¹⁴ či Josefa Vítězslava Šimáka *Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského 1*.¹⁵ Pro analyzování moci podkomořího královských i věnných měst a úřadů konšela a purkmistra lze použít pečlivě zpracovaných syntéz, jakými jsou díla Františka Hoffmanna *Středověké město v Čechách a na Moravě*,¹⁶ *Podkomořský úřad v Čechách*¹⁷ od Jaromíra Čelakovského či *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*.¹⁸ Vaňka Valečovského zmiňuje rovněž i zahraniční literatura, nicméně ta nepřichází s žádnými novými poznatky.¹⁹

Vaňkova osobnost se dočkala zpracování i v historických románech zabývajících se tematikou Jiřího z Poděbrad. V jeho blízkosti se Vaněk Valečovský vyskytuje nejčastěji jako jeho přítel či podkomoří. Jedním z takovýchto děl je nedokončený román Aloise

---

¹¹ *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1881. Srov. *Prameny dějin moravských 4, Akty jednoty bratrské 2*, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1923, s. 42–48, 242–255.

¹² Rudolf URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 1–4*, Praha 1918–1962.

¹³ Petr ČORNEJ – Milena BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české 6*, Praha 2007.

¹⁴ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10*, Praha 1997.

¹⁵ Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Soupis památek historických a uměleckých v okresu Mnichovohradištském 1*, Praha 1930.

¹⁶ František HOFFMANN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 1992.

¹⁷ Jaromír, ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad v Čechách*, Praha 1881.

¹⁸ Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.

¹⁹ Otakar ODLOŽILÍK, *The Hussite King of Bohemia. Bohemia in European Affairs 1440–1470*, New Brunswick 1965 a George HEYMANN, *George of Bohemia. King of Heretics*, Princeton 1965.

Jiráskova *Husitský král*.²⁰ Z dalších je pak možné jmenovat například historickou trilogii Bohumila Říhy s romantickými názvy *Přede mnou poklekni*, *Čekání na krále*, *A zbyl jen meč*.²¹ Zde dokonce vystupuje jako fiktivní postava Blanka Valečovská, která by podle tohoto románu měla být Vaňkovou dcerou. Rod Valečovských a tedy i Vaňka Valečovského připomíná i zřícenina rodového hradu Valečov.

---

²⁰ Alois JIRÁSEK, *Husitský král 1–2*, Praha 1950.

²¹ Bohumil ŘÍHA, *Přede mnou poklekni*, Praha 1983, Bohumil ŘÍHA, *Čekání na krále*, Praha 1983, Bohumil ŘÍHA, *A zbyl jen meč*, Praha 1983.

1. Rodina, dětství, mládí

Vaněk Valečovský z Kněžmosta a z Opočna pocházel z vladyckého rodu Valečovských z Valečova, jehož počátky se v pramenech datují k roku 1323. Není však zcela jasné, zda se jednalo o první generace rodu. Z toho důvodu je možné se domnívat, že rod Valečovských mohl být o několik generací starší, pouze se pro to nedochovaly písemné prameny. Jak již jejich pojmenování napovídá, pocházeli z Boleslavského kraje a jejich hlavním rodovým sídlem byla tvrz a posléze hrad Valečov, který se nachází poblíž Mnichova Hradiště. Na svou dobu měli Valečovští z Valečova velmi zvláštní erb, který tvořilo zlaté hořící slunce na modrém štítě, avšak to mělo lidský obličej, což se dalo vykládat jako symbol pravdy či života. Sluneční kotouč byl kromě toho zdoben rovněž 16 vlnitými slunečními paprsky. V klenotu bylo na bůvolích rozích rovněž umístěno 6 malých slunečních kotoučů, avšak bez lidského obličej. Nejspíše rovněž měly symbolizovat slunce.²²

Hlavní rodová větev Valečovských z Valečova vždy držela rodové sídlo. Rod Valečovských se však v průběhu 14. století velmi rozrostl, neboť je známo, že se vytvořily čtyři vedlejší větve. Jednalo se o vladyky Valečovské z Jablkynic, z Křince, ze Strak a ze Zábrdovic. Tyto predikáty napovídají, že Valečovští rozšiřovali svoje majetky do celého Boleslavského kraje, přesáhli částečně do kraje Hradeckého a dokonce si koupili dům v Praze na Hradčanském náměstí přímo naproti Pražskému hradu. Postavení Valečovských z Valečova tedy nebylo ve srovnání s ostatními vladyckými rody nijak zanedbatelné, ale ani výjimečné, kdyby nebylo husitských hejtmanů Bartoše a Bernarta. Právě ti vytvořili Vaňkovi Valečovskému určitou vstupní bránu do jeho života, neboť díky jejich

---

²² Erbovní znamení rodu Valečovských je v literatuře hojně rozebíráno. Obličej si jako symbol pravdy nebo života je interpretován v Jan HALADA, *Lexikon české šlechty 2. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1993, s. 162.

činům získal užitečné kontakty mezi nižší a vyšší šlechtou i u královského dvora. Z pramenů však není zcela jasné, který z těchto dvou bratří byl Vaňkovým otcem.²³

Bernart z Valečova měl blízko již ke králi Václavovi IV. Patřil mezi jeho dvořany a služebníky z řad elity nižší šlechty. Byl totiž členem manské vyšehradské soustavy, což byl status závislý na panovníkovi a jeho obdarování. Zde, jako králův služebník, získal vlivné kontakty, které po Václavově smrti, stejně jako řada dalších manů, využil a vstoupil do celozemského dění. Vyšehradskými many byli například i Jan Žižka z Trocnova, Mikuláš z Husí, Jan Roháč z Dubé či Jan ze Smiřic.²⁴

Bartoš a Bernart se tak stali stoupenci husitství. Na jaře roku 1423 bojovali společně s orebity a poté se stali členy Žižkova Menšího Tábora. Společně s Žižkou bojovali například v roce 1424 při dobývání Kostelce nad Labem, v bitvě u Malešova či při dobývání hradu Valdštejn, který pak získali do svého držení za věrnou pomoc Janu Žižkovi. S tím je ovšem spojena důležitá role jednoho z bratří Valečovských. Když 17. dubna 1427 došlo v Praze k převratu, při kterém byl zajat Zikmund Korybutovič, „dali jeho Valečovskému“, který jej odvezl na hrad Valdštejn. Zikmund zde byl vězněn déle než rok a poté musel české země opustit. Mluví se však pouze o jednom Valečovském, neboť jeden z bratrů již v roce 1424 zemřel. Neví se ovšem s určitostí, který to doopravdy byl.²⁵

---

²³ K rodu Valečovských z Valečova více v Klára BRANIŠOVÁ, *Valečovští z Valečova*, bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2016, s. 6–24. Srov. J. HALADA, *Lexikon české šlechty 2.*, s. 162. K držbě domu v Praze Wacslaw Wladiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 2*, Praha 1871, s. 98.

²⁴ Robert NOVOTNÝ, *Ráj milců? Nižší šlechta na dvoře Václava IV.*, in: *Dvory a rezidence ve středověku 2*, edd. Dana Dvořáková – Malá – Jan Zelenka, Praha 2008, s. 223. Srov. Petr ČORNEJ, *Velké dějiny 5*, Praha 2000, s. 138, 312–313.

²⁵ Knihovna Národního muzea v Praze, sig. 1 A c 83. Srov. *Psaní rozličných osob r. 1423*, AČ 3, ed. František Palacký, Praha 1844, s. 302, č. 24 či *Staročeské vojenské řády. Hájek – Vlček. Žižka, listy a kronika*, ed. František Svejkovský, Praha 1952, s. 20, 23–27. Životy obou bratrů rozebírá též A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 118. Citace o Valečovském uvedena v František PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého II. Staří letopisové čeští*, ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941, s. 76. Srov. František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*, Praha 1993, s. 81, 113, 132, 134, 136, 150.

Po těchto, pro rod Valečovských, velmi významných událostech zemřel i druhý z bratrů. Na Valečově tak zůstala pouze vdova Machna (Markéta) se sirotky Janem, Vaňkem, Břeňkem, Ofkou a Kateřinou, pro které se snažila majetky rodu Valečovských udržet. Z pramenů není zcela jasné, čí manželka to vlastně byla – jestli Bartoše nebo Bernarta. Historici se povětšinou přiklánějí k názoru, že byla ženou Bartoše, neboť ten za svého života dosáhl pouze nižšího svěcení a stal se tak akolytou. To znamená, že zůstal laikem a mohl uzavřít sňatek. Bernart však získal i církevní svěcení. Rovněž není zcela jasné, v jakém příbuzenském poměru mohli výše uvedení sirotci k Machně být, popřípadě i to, v jakém vztahu byli sami mezi sebou. Historici se však přiklánějí k názoru, že všichni sirotci měli nárok na podíl z rodového majetku Valečovských, a proto všichni společně drželi hrad Valečov.²⁶

Již v roce 1433 začal Jan (později nazývaný ze Lhotice) sám veřejně vystupovat a stavěl se na stranu Hynce Ptáčka z Pirkštejna a byl pro polskou kandidaturu na český trůn. To nejspíše také zapříčinilo, že v roce 1439 hrad napadl Jindřich Děčínský z Vartenberka, který byl příznivcem rakouských nároků na český trůn, a útočil tak na statky přívrženců polské kandidatury. – „*Téhož léta v puostě mladý Děčínský skrze zradu dosiehl hradu Valečova a jal máteř s syny a přivedl na hrad Děčín; Valečov všeken spálil.*“²⁷ Z pramenů však není zcela jasné, o které syny se jednalo. Patrně šlo o Břeňka, avšak není zřejmé, kdo byl druhým synem vězněným na Děčíně. Vaněk jím však pravděpodobně nebyl, neboť v této době už nejspíše působil na Mělníce. Ke zvratu celé situace došlo až roku 1441, kdy „*paní Machna z Valečova s dvěma syny, kteří byli vězňové páně Jindřichovi Děčínskému z přinucení postúpili hradu Valečova, aby byli svobodni vězení.*“²⁸ Hrad tedy získal do držby Jindřich

---

²⁶ Příbuzenské vztahy jsou blíže rozebírány v K. BRANIŠOVÁ, *Valečovští z Valečova*, s. 21–22. Srov. J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 266–267.

²⁷ *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, ed. František Šimek, Praha 1959, s. 153.

²⁸ F. PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého II. Staří letopisové čeští*, ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941, s. 108, 117 a *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, s. 153. Srov. Zdeněk BERAN, *Boleslavský*

Děčínský. Není ovšem známo, kam se uchýlili Valečovští, kteří se navrátili z vězení. Dochovala se ovšem zmínka z 11. června roku 1441, že „*Johannes et Wenceslaus fratres patruales de Waleczow*“ prodali společný majetek ve Strakách Elšce z Erkéřic za 3,5 kopy grošů českých.²⁹ Pravděpodobně se jednalo o součást procesu dělení rodového majetku Valečovských z Valečova, neboť se Vaněk snažil zaujmout samostatné postavení a začal zastávat úřad podkomořího pro královnu Barboru Celskou na Mělníce. Podle dělení rodového majetku bylo Vaňkovi vyčleněno městečko Kněžmost s tvrzí a Jan si společně s ostatními Valečovskými ponechal právo na rodový hrad Valečov s okolními statky. Ten Jindřich z Vartenberka ztratil již mezi léty 1443–1444 při válkách s Pražany a hrad se tak navrátil do držby Valečovských z Valečova, kteří jej začali postupně opravovat. Jan Valečov držel společně se svým bratrem Břeňkem, který však zemřel ve velmi mladém věku. Jejich sestra Kateřina zemřela rovněž velmi mladá a Ofka uplatnila své právo na podíl hradu Valečov skrze dědický spolek svého manžela Samuela z Hrádku s Vaňkem Valečovským, který mezitím nejspíše v průběhu 50. let 15. století odkoupil podíl od Jana Valečovského ze Lhotice.³⁰

Nejvýznamnější osobou rodu Valečovských z Valečova se nepochybně stal Vaněk Valečovský z Kněžmosta. V pramenech a literatuře bývá křestním jménem označován nejčastěji jako Vaněk, ale v některých případech je využito jméno Václav. Dokonce ve dvou případech bylo použito obou křestních jmen. Na počátku svého života používal nejčastěji pouze predikát z Kněžmosta, bez genitivního tvaru Valečovský, který je pro něj charakteristický spíše až po roce 1448. Jedná se pravděpodobně o důsledek ztráty rodového hradu Valečova

---

landfrýd 1440–1453. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách, České Budějovice 2011, s. 87. Vaňkovy možné počátky působení ve službách královny Barbory Celské budou více rozebírány v následující kapitole.

²⁹ RT 2, s. 193.

³⁰ Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 118 a J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 266–267, kteří nerozhodně označují za vězněné syny na Děčíně Břeňka a Vaňka. O Janově držbě hradu Valečova svědčí rovněž záznam v *Listiny archivu někdy Olešnického 1415–1525*, AČ 15, ed. Josef Kalousek, Praha 1896, s. 208–210, č. 101.

ve prospěch Jindřicha Děčinského a jeho následné držby Vaňkovým příbuzným Janem Valečovským ze Lhotice. Roku 1455 Vaněk získal za věrné služby králi Ladislavovi hrad Opočno, podle nějž se pak začal v pramenech nazývat Vaňkem Valečovským z Kněžmosta a z Opočna.³¹

Vaněk Valečovský se narodil nejspíše kolem roku 1420. Sám o sobě tvrdil, že v „*přijímání těla a krve Boží, v tom sem zrostl i vychován.*“³² Byl tedy po vzoru svých předků, husitských hejtmanů Bartoše a Bernarta, kališníkem. Jak již bylo uvedeno výše, není zcela jasné, který z nich byl Vaňkovým otcem, a zda Machna (Markéta) byla jeho matkou. Ani o příbuzenském vztahu k Janovi ze Lhotice a Břeňkovi není bohužel nemůžeme hovořit s jistotou.

Vaněk Valečovský své mládí trávil pravděpodobně i v Praze, a to nejspíše v domě Valečovských na Hradčanském náměstí naproti Pražskému hradu. Zde patrně získal i určité vzdělání. Nabízí se tedy vysvětlení, že Vaněk byl mladší než Jan, na což poukazuje již zmíněná dělba rodového majetku Valečovských, při které Vaněk získal městečko Kněžmost, a také jeho působení v pražských městech. Patrně byl velmi cílevědomý a snažil se docílit výhodnějšího postavení. Za tímto účelem nejspíše získával užitečné kontakty s královským dvorem, které využíval již jeho předek Bernart z Valečova, coby vyšehradský man. Rovněž mohl navázat kontakty s měšťany Starého Města pražského, které po roce 1448 využil při koupi domu na Starém Městě pražském a zisku zdejšího úřadu konšela a posléze i prvního purkmistra. Vaňkova působnost v Praze však pravděpodobně byla ukončena k roku 1438, kdy docházelo k pronásledování radikálních kališníků. Z toho důvodu, a především kvůli svému náboženskému

---

³¹ Srov. J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 267. V závěti Mikuláš Kněževský pověřoval poručnictvím „*Vaňka z Kněžmosta*“ v *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z*, AČ 28, ed. Gustav Fridrich, Praha 1912, s. 178, č. 2. Do staroměstské městské rady byl sazen jakožto „*Vaněk Valečovský*“, což je zaznamenáno v *Knih pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sběrka rukopisů, inv. č. 992, fol. 223v. Jako „*Václav alias Vaněk z Valečova a z Opočna*“ je uveden k roku 1467 v *Výpisy z knih vinničních 1461–1576*, AČ 18, ed. Josef Kalousek, Praha 1900, s. 347–348, č. 81.

³² *Traktát*, s. 23.

a politickému přesvědčení, byl Vaněk nucen Prahu opustit.³³ Posunul se tím však dále, neboť patrně díky sepsání závěti Mikuláše Kněževského se ocitl na Mělníku, kde pak zastával úřad podkomořího královských věnných měst.

---

³³ O přibližném roku narození je uvažováno v Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. Jagellonské Čechy (1471–1526)*, Praha 2012, s. 419. O přítomnosti Vaňka v Praze informuje Rudolf URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, Praha 1930, s. 73, 81 a v J. Čelakovský v *Traktát*, s. 4. Držbu domu na Hradčanském náměstí zaznamenává Wáclaw Wladiwoj TOMEK, *Základy starého místopisu Pražského 4. Staré město Pražské*, Praha 1872, s. 131. K vlastnictví domu na Starém Městě pražském F. ŠMAHEL, *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*, Praha 2001, s. 459.

2. Podkomoří královských věnných měst

O působení Vaňka Valečovského ve službách na dvoře české královny Barbory Celské se mnoho pramenů nedochovalo. Pro Vaňkův následující život je však toto období, totiž období výkonu úřadu podkomořího královských věnných měst, klíčové. Právě zde Vaněk získal užitečné zkušenosti v úřadu podkomořího a také znalosti o chodu samosprávy ve městech, které později mohl uplatnit. Tyto cenné zkušenosti také mohly být jedním z důvodů, proč si budoucí český král Jiří z Poděbrad vybral za svého podkomořího právě jeho. Ve výkonu svého úřadu podkomořího věnných měst se Vaněk nepochybně také dostal do popředí české šlechty poloviny 15. století a získal v jejích řadách důležité kontakty, které výrazně ovlivnily jeho následující životní kroky a směřování.

Úřad podkomořího královských věnných měst, čili podkomořího královny, byl předním postem na dvoře české královny. Vaněk byl podkomořím české královny Barbory Celské nejspíše v letech 1441–1445, z čehož k roku 1445 je pramenně doložen.

Ve *Starých letopisech českých* se nachází zmínka, že 25. července roku 1442 „*Ciesářovna Barbora jede do Čech. Téhož léta MCCCCXLII před svatým Jakubem páni někteří uherští provodili ciesářovú Barboru až na pomezí české a sami se zase navrátili. Tehdy páni z Slez s panem Krušinú z Lichtemburga provodili ji až do Chrudimě pan Ptáček, pan Holický, pan Jiří z Kunštátu provodili ji až na Mělniek, na jejie věno, s mnohými jinými panošemi z kraje čáslavského a boleslavského.*“³⁴ Zde nemohl chybět ani Vaněk Valečovský, který patřil mezi nižší šlechtu Boleslavského kraje. V tomto období byl sice vladykou, ale podle teorií Josefa Macka byl tento titul nižší šlechty společně s titulem zeman a panoš často obecně shrnován slovem „*panoš*“.³⁵

³⁴ *Staré letopisy české. Z rukopisu Křižovnického*, ed. František Šimek, Praha 1959, s. 164.

³⁵ Josef MACEK, *Česká středověká šlechta*, Praha 1977, s. 62–63.

Podle dochovaných zmínek ve starší literatuře je možné datovat počátky Vaňkova působení v úřadu podkomořího věnných měst až k roku 1441. Tehdy podle Karla Josefa Bienera von Bienenberga půjčoval peníze jakožto podkomoří Vaněk z Kněžmosta – „*Ben dem Jahr 1441 habe ich des Unterkamerer Wenzels de Kniežmost, welcher benen Liebgedingen fürgenstanden, erwehnet.*“³⁶ V souvislosti s Vaňkovou účastí na testamentu Mikuláše Kněževského, který bude blíže rozebírán v sedmé kapitole Majetky, je možné pokládat Bienerovu teorii za pravděpodobnou.

Náplň úřadu podkomořího věnných měst byla obdobná jako činnost úřadu podkomořího královských měst, který je podrobněji rozebírán ve čtvrté kapitole. Pro podkomořího královny bylo v pramenech používáno označení „*subcamerarius reginae*“. Hlavní náplní tohoto úřadu byl správní dohled nad věnnými městy, což například obsahovalo obnovování a potvrzování městských rad, dohled nad městským soudnictvím atp. Rovněž zařizoval odvádění berní pro potřeby královny. V průběhu 15. století mu byl podřízen nový úředník, který se nazýval hofrychtěř královny. Oba tyto posty – podkomoří i hofrychtěř – byly královninými dvorními úředníky a měly společně na starosti správu královniných důchodů plynoucích z měst. Mezi představitele podkomořského úřadu nad věnnými městy v 15. století lze jmenovat například Augustina z Dlouhé Vsi (1458–1460).

Již od roku 1401 se věnná města vydělovala z královských měst při korunovaci královny a byla vyňata ze správního dohledu podkomořího královských měst. To mimo jiné znamenalo, že správa věnných měst, jejich finanční zdroje a výnosy náležely české královně. Ta pak jmenovala svého podkomořího, kterého pověřila správou nad věnnými městy. Stejně tomu bylo i ve 40. letech 15. století za Vaňkova působení na postu podkomořího věnných měst. V případě,

---

³⁶ Carl Josef BIENER VON BIENENBERG, *Geschichte der Stadt Königgratz 1*, Praha 1780, s. 331. Původní listiny se v archivech bohužel nedochovaly. R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 73 a ve 4. díle, Praha 1962, s. 33 je toho názoru, že Vaněk byl podkomořím již roku 1440. V knize Petr ČORNEJ – Milena BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české 6*, Praha 2007, s. 116 je pouze uvedeno, že Vaněk byl před rokem 1449 podkomořím královny Barbory.

že království bylo na určitý čas bez královny (například z důvodu její smrti), nebo pokud se znovu vdala, se města navracela pod správu královského podkomořího a důchody plynuly opět do královské komory. Věnná města byla situována převážně ve východních Čechách a jednalo se o Hradec Králové, Vysoké Mýto, Chrudim, Jaroměř, Poličku, Dvůr Králové a Trutnov. Pouze město Mělník se nacházelo ve středních Čechách.³⁷

Mělník byl sídelním městem královny Barbory Celské a jako takový byl i sídlem podkomořského úřadu věnných měst. Zde u královnina dvora pravděpodobně také trávil Vaňek Valečovský většinu svého času (pokud neobjížděl jednotlivá věnná města). Nicméně samotné působení Vaňka Valečovského z Kněžmosta v úřadu podkomořského věnných měst lze prameně doložit pouze třemi dochovanými listinami, které nesou Vaňkův podpis. Týkají se věnného města Jaroměře. První z nich pochází ze 4. ledna roku 1445 a byla sepsána na Mělníce. Touto listinou „*My Barbora z božie milosti Římská, Uherská, Česká etc. králová. ... ku prosbě snažné a pilné i ku pokornému poddávaniu múdrých a opatrných purgkmistra a konšel vsie obce města našeho Jaromiře ... nechtiece se děliti vuolí naši i zápisy od vuole a od zápisuov předkuov našich svrchu psaných, a zvláště krále Václava a ciesaře Sigmunda i svolily jsme jim a mocí toho svolujem ke všemu k témuž, co jsú jim napřed jmenovaní předkové naši z milosti své a z dobroty svolili a potvrdili zápisy svými.*“ Privilegia udělená předchozími panovníky Václavem IV. a Zikmundem Lucemburským tedy měla být respektována a dodržována všemi, a to bez výjimky. Zvláště pak Barbora „*přikazujiece všem služebnikuom i úřednikuom našim nynějšiem i budúciem, a zvláště podkomořiemu a hofrychtýři, kteříž je od vás obyčej majie spravovati,*

---

³⁷ Úřad podkomořského věnných měst je v literatuře rozebírán pouze sporadicky, často bývá pouze přidružen k úřadu podkomořského královských měst jako např. v Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad v Čechách*, Praha 1881, s. 16–18, 130, Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků po současnost*, Praha 2005, s. 210, 214 a Jan KAPRAS, *Právní dějiny země Koruny české 2. Dějiny státního zřízení 1. Doba předbělohorská*, Praha 1913, s. 420. Srov. Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst 1*, Praha 1890, s. 19, 639 a František HOFFMANN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 1992, s. 269–270.

súdiť i konšele saditi časem svým, aby jim toho žiadnym obyčejem nijak neměnili, ani jim v to kterakkoliv mimo vuole a v zápis náš bezprávně sahal pod zachovániem a obdrženiem milosti kráľovské našie.“ – Zde jsou přesně zaznamenány již řečené pravomoci podkomořího a hofrychtéře, a sice samotná správa věnných měst a dále pak obnovování městských rad a odvolací funkce pro městské soudy. Listina je pak v závěru podepsána „*Ad mandatum domine regine Wenceslaus de Kniezmost etc.*“³⁸

Druhá listina pochází rovněž ze 4. ledna roku 1445, byla sepsána také na Mělníce a jejím relátorem byl opět Vaňek z Valečova. Adresována byla také městu Jaroměřu a skrze ní „*opatrní měšťané, purgmistr, konšelé i všecka obec města našeho Jaromiře državše rychtu naši, kteráž k nám příslušela jest a příslušie spravedlivě tu v Jaroměři, té jsou nám již dobrovolně postúpili a zvláště toho, což jsou sami k obci držali...*“ Za to jim Barbora slíbila, že už nebude žádat majetky, které během držby rychty prodali. Jaromeřští sice rychtu přejali do své vlastní správy, nicméně tak učinili v dobré vůli z důvodu vypálení města a proto jim byl tento přečin prominut. Zároveň v listině Barbora nechala přepsat plat z vinice, která patřila k rychtě, jaromeřskému kostelu.³⁹

O čtyři měsíce později však vyšlo najevo, že jaromeřští měšťané rychtu předtím nezabrali pouze z dobrého úmyslu, jelikož ji opět obsadili, i když město nebylo nijak ohroženo. Postavili se tím na odpor kráľovně i jejím úředníkům. Tuto skutečnost dokládá další listina z 24. dubna roku 1445, ve které Barbora uvádí, že měšťané „*proti svým slibuom a přísahám vytrhše se neřádne, svévolně a podle toho v naše panstvie a poplatky i v rychtu Jaromiřskú i se vším příslušenstvím i v lidi v Čáslavkách i v jiné požitky a poplatky naše sáhše, a na tom nám velikú škodu učinivše a činiece, a my takové zrady a nevěry i škody od nich učiněné velikú lístost majíce...*, zapsaly

³⁸ CIM 3, s. 240–242, č. 140. Srov. Erik BOUZA – Miroslava ŠTĚPÁNKOVÁ, *Jaromeřská privilegia*, in: *Minulostí Jaromeře: sborník příspěvků k dějinám města*, ed. Vladimír Wolf, Jaromeř 1971, s. 35, 40.

³⁹ CIM 3, s. 241–243, č. 141.

jsme mocí tohoto listu město Jaroměř s lidmi, s poplatky a s sumami, se cly, s rychtů kromě rybníka s vesnicí Čáslavkami i se vším panstvím a s příslušenstvím, což k tomu příslušie, nic nevymieňující, urozenému Jiříkovi z Cunistatu a z Poděbrad...“ V závěru se opět nalézá podpis s formulí „*Ad mandatum domine regine Wenceslaus de Kniezmost,*“⁴⁰ což je důkazem, že Vaněk při řešení situace královně pomáhal. Tato listina o uvrhnutí Jaroměře do poddanství však byla uznána jaroměřskými měšťany až roku 1448. Jednalo se tak o velký zásah do působnosti podkomořského úřadu nad věnnými městy. Vaněk tím totiž přišel o jedno z osmi věnných měst, ze kterých vybíral pro královnu berně, čímž byl omezen královnin i jeho příjem z podílu na důchodech z věnných měst. Nicméně chování jaroměřských měšťanů se dá rovněž vykládat jako reakce proti neuspokojivému stavu vrchnostenské správy a jako určitý pokus o upozornění na problémy, nebo přímo převzetí místní správy. Každopádně by to však naznačovalo určité pochybení ve správě a dohledu nad věnným městem. Bohužel pro bližší a konkrétnější analýzu situace neexistuje dostatek pramenů.⁴¹

Žádné další zmínky o Vaňkově působení na dvoře královny Barbory Celské se již nedochovaly. Jak již však bylo řečeno v úvodu této kapitoly, bylo toto období pro Vaňka velmi důležitým i z hlediska jeho vztahu k mistru Janu Rokycanovi. První střet mezi těmito dvěma osobnostmi se týkal sepsání testamentu Mikuláše Kněževského na Mělníce roku 1439. Mikuláš určil jako jednoho z poručníků svého majetku právě i Vaňka Valečovského. Při nakládání s těmito majetky však hrál poradní roli také Jan Rokycana a kněz Jan z Nedvojevic. Dále se s Janem Rokycanou mohl setkávat a střetávat při plnění svých povinností v úřadu podkomořího královských věnných měst – konkrétně při dohledu nad městskou správou v Hradci Králové.

---

⁴⁰ CIM 3, s. 243–245, č. 142. Srov. Antonín KNAPP, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Praha 1887, s. 25–26.

⁴¹ Srov. Vladimír WOLF, *Jaroměř v letech po husitských válkách*, in: *Minulost Jaroměře: sborník příspěvků k dějinám města*, ed. Vladimír Wolf, Jaroměř 1971, s. 55–56, 62.

Jan Rokycana zde pobýval v letech 1438–1448 a jeho zásahy do veřejného života mohly ve Vaňkovi utvrdit představy o světském panování kněží, které pak vtělil do svého *Traktátu proti panování kněžskému*. Lze tedy předpokládat, že již zde byly zakořeněny počátky sporů mezi Vaňkem Valečovským a Janem Rokycanou.⁴²

Jak již bylo řečeno výše, Vaněk byl od narození kališníkem, který měl za předky husitské hejtmany Bartoše a Bernarta z Valečova. Je tudíž možno předpokládat, že se na dvůr královny Barbory dostal díky svým kontaktům s husitskou šlechtou v Boleslavském kraji. Když vezmeme v úvahu, že Vaněk působil na dvoře královny Barbory již od roku 1441, tak je zcela možné, že byl v úzkém kontaktu například i s Hynce Ptáčkem z Pirkštejna. Při výkonu podkomožského úřadu se mohl dostat i do kontaktu s Jiřím z Poděbrad, který byl hejtmánem Boleslavského kraje a je tedy možné, že se setkávali častěji již před rokem 1445. Vaněk pravděpodobně vycítil Jiřího silný politický a mocenský potenciál a více se „spřátelili“. Spjovala je i kališnická víra, kterou jejich rody vyznávaly. Pravděpodobně i z těchto důvodů Vaněk opustil dvůr královny Barbory Celské a odešel s Jiřím roku 1448 dobýt Prahu.⁴³

---

⁴² Martin ŠANDERA, *Rokycana ve východních Čechách*, in: Chrám svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308–2018, ed. Jiří Štěpán, Ústí nad Orlicí 2008, s. 38.

⁴³ Podporování Jiřího z Poděbrad kališnickou šlechtou, mimo jiné i Valečovskými, dokládá Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd 1440–1453*, s. 78.

3. Konšel a purkmistr Starého Města pražského

Jiří z Kunštátu a z Poděbrad v roce 1448 na základě vlivu ve východních Čechách a v dalších oblastech vytvořil Poděbradskou jednotu a rozhodl se za pomoci jím sestaveného vojska zmocnit se Prahy. Pod záminkou, že míří s vojskem do severozápadních Čech zasáhnout proti saským knížatům, došel až k Praze, kde se za necelý den podařilo Jiřímu dobýt pražská města. Zároveň tím ukončil vládu konšelů a rad jednotlivých pražských měst, která nebyla v souladu s jeho politickými záměry. V době polipanského interregna byli totiž konšelé dosazováni z vůle velkých obcí jednotlivých měst (nikoli králem, jehož moc v tomto období chyběla). Často tak docházelo k ovlivňování sázení konšelů do obnovovaných městských rad. U moci tak většinou zůstávali stále stejní pražští měšťané a docházelo i k zneužívání moci jim svěřené. Například někteří konšelé utiskovali kališníky, případně je vyháněli z města či je dokonce nechávali popravit, což byl pravděpodobně jeden z důvodů, proč Vaněk ještě před rokem 1440 Prahu opustil.⁴⁴

V rámci příprav na převrat Jiří poslal do pražských měst své přátele a členy Poděbradské jednoty Jana Malovce z Pacova a Zdeňka Kostku z Postupic, kteří měli žádat nápravy zákroků proti kališníkům ve městech. Tím měli napomoci k vyvolání konfliktu a vzbouřit jednotlivé pražské obce proti jejich konšelům. Mezitím se zformovalo vojsko Jiřího z Poděbrad, které přitáhlo ku Praze. Mezi účastníky tažení a následného dobytí Prahy byli i tři příslušníci rodu Valečovských z Valečova, a sice Jan, Vaněk a Břeněk. Problémem však bylo, že vojsku Jiřího z Poděbrad odepřel průchod Prahou purkrabí Pražského hradu Menhart z Hradce. Nicméně již 3. září 1448

---

⁴⁴ Jaromír ČELAKOVSKÝ, *O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských*, Praha 1921, s. 121. Záznam listu, který poslali stavové z kutnohorského sněmu o špatném zacházení s kališníky a kompaktáty, se nalézá v *Sněmovní věci České r. 1848*, AČ 2, ed. František Palacký, Praha 1842, s. 237–238, č. 17. Odpověď pražských měšťanů na předešlé psaní, že se nic takového neděje je zaznamenána *Tamtéž*, s. 239–240, č. 18.

došlo k převratu a Jiří Prahu obsadil. Při tom zajal purkrabího Menharta a zmocnil se jednotlivých pražských měst. Pražský městský hejtman Hanuš z Kolovrat a konšelé uprchli, protože se obávali, že s nimi bude naloženo tak, jako oni předtím nakládali s přívrženci strany podobojí.⁴⁵

K velkým trestům a obávaným pronásledováním však nedošlo. Jiří z Poděbrad na staroměstské radnici pouze přijímal od měšťanů sliby poslušnosti a začal zastávat úřad správce měst pražských. Tento úřad byl jakousi náhradou za úřad uprchlého pražského městského hejtmana Hanuše z Kolovrat a obdobou úřadu královského podkomořího, z jehož pravomocí však bylo Staré a Nové Město pražské vyňato. Jiří navíc již nemohl nechat správu pražských měst zcela v rukou Pražanů, jelikož by se mohly opakovat předešlé konflikty. Již 4. září Jiří osobně obnovil městské rady na Starém a Novém Městě pražském i na Malé Straně (Menší Město pražské) a jmenoval do nich své přívržence. Tímto aktem si zajistil poslušnost a podporu Prahy a zároveň i její faktickou kontrolu. Ovládnutí Prahy bylo totiž jedním z jeho kroků k posílení jeho moci v království. Již v předchozích obdobích se totiž ukázalo, že Praha, a především její Staré Město, má silný politický vliv, a proto si Jiří nemohl dovolit, aby došlo k navrácení starých konšelů, kteří byli proti přijímání podobojí způsobou. Toto také musel být jeden z důvodů, proč Jiří nežádal návrhy nových konšelů od sesazených, jako tomu bylo dříve podle zvykového práva. Noví konšelé pak dle očekávání Jiřímu slíbili zachovat poslušnost a věrnost až do příchodu budoucího krále.⁴⁶

Vaněk Valečovský z Kněžmosta se stal konšelem Starého Města pražského však až při sázení rady 3. září 1449. Není zcela jasné, proč se nestal konšelem již v první staroměstské radě sázené Jiřím. Lze se ale domnívat, že v době dobytí Prahy Vaněk nevlastnil ve městě žádný

---

⁴⁵ J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 122. Srov. František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 4. Epilog bouřlivého věku*, Praha 1993, s. 109. Účast Valečovských při dobytí Prahy uvedena v J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 1917, s. 267.

⁴⁶ J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 122–123.

majetek, nebyl tudíž plnoprávným měšťanem, a proto se nemohl podílet na městské samosprávě Starého Města pražského. Valečovští měli v Praze dům, a to přímo naproti Pražskému hradu, nicméně ten pravděpodobně vyhořel v neklidných letech polipanského interregna. Tím Valečovští ztratili majetek ve městě a s ním i postavení pražských měšťanů, pročež se nemohli podílet na výkonu městské samosprávy. Vaněk samotný si proto musel koupit nový dům v Dlouhé ulici, což ale nebylo proveditelné za pouhý den po dobytí Prahy, a tak mohl být Jiřím dosazen do staroměstské rady až o rok později. To byl nejspíše hlavní důvod, proč byl roční odklad sázení Vaňka coby pražského měšťana do staroměstské rady nezbytný.

Radu z roku 1449 sázel Jiří z Poděbrad v zastoupení Zdeňkem Kostkou z Postupic a Vaněk se v ní stal prvním purkmistrem. Z pozdějšího období, kdy již Vaněk nepředsedal městské radě, pochází zápis, ve kterém byl zaznamenán výčet všech konšelů: „*My Jan Benda, purgmistr Jan Velvar, Jakub Žlutický, Mikuláš Šerlink, Vaněk Valečovský, Václav z Kvietkova, Brož Bečvář, Jan z Volce, Mikuláš Mydlář, Ziga Pytlov, Petr Sopusěk, Vaněk od dietek blíž mostu, Jan Pražák, Vaněk Chřest, Martin Chudé, Duchek Platněř, Jan Nožíř od Zajíce a Petřík Sladovník, konšelé přísežní Starého města Pražského...*“⁴⁷ Podle skladby rady je evidentní, že Vaněk měl se svým vladyckým titulem mezi konšely nejvyšší postavení, a pravděpodobně byl i nejbližším přítelem a „spolupracovníkem“ Jiřího z Poděbrad. Lze se tedy domnívat, že Jiří Vaňka dosadil do rady nejspíše proto, aby získal veškerý vliv na politické dění ve Starém Městě pražském, o čemž svědčí i fakt, že se Vaněk stal hned přímo prvním purkmistrem, i když předtím neměl žádné zkušenosti s městskou samosprávou z úhlu jejího pohledu. Jistou výhodou však určitě bylo působení v úřadu podkomořího královských věnných měst u Barbory Celské, kde přišel do styku s městskou samosprávou, která mu však

---

⁴⁷ *Kniha pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbirka rukopisů, inv. č. 992, fol. 223v. Srov. J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 127. Soupis členů obnovené rady se rovněž nachází v Wáclaw Wladiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 9*, Praha 1893, s. 266.

v daném úřadě byla podřízena. Také měl zkušenosti v jednání s královským dvorem a úředníky, což bylo obdobné jako jednání s královskými úředníky, kteří byli nadřazeni královským městům. Tyto důvody dodávaly Vaňkovi zcela určitě jisté výhody a váženosti mezi konšely.

Dle zvykového práva byly městské rady každoročně obnovovány a skládaly se většinou z 12 konšelů. Na Novém Městě pražském a Malé Straně (Menší Město pražské) tomu tak skutečně bylo, ovšem rada Starého Města obsahovala jako jediná z Českého království 18 konšelů. Konšel, který radě předsedal, se nazýval purkmistr (v pramenech rovněž označován latinsky jako „*magister civium*“). V předsedání radě se průběžně během roku konšelé střídali a nejčastěji se stávali purkmistry na dobu jednoho měsíce. První purkmistr, neboli primas, měl na starosti správu městského hospodářství nepřetržitě po celý rok působení dané městské rady. Návrhy na obsazení konšelských úřadů dávala odstupující rada, případně městská komunita příslušnému úředníkovi, který sázel, tj. potvrzoval či obnovoval novou radu (v případě pražských měst toto zařizoval osobně český král či jeho zástupce, např. hejtman pražských měst, u královských měst pak královský podkomoří atd.). Většinou byla obnovena pouze část konšelských úřadů v zájmu udržení plynulého chodu města. Bylo tedy využíváno znalostí zkušených konšelů, kteří se samosprávou města seznámili konšely nové. Aby se mohl člověk či šlechtic stát konšelem, musel se nejprve stát měšťanem daného města. Být měšťanem však znamenalo, že v daném městě muž vlastnil nemovitost, trvale zde sídlil a trpěl s městem, což znamenalo platit městský census, tj. berně. Další požadavky na měšťanství se lišily podle zvyklostí a nároků jednotlivých měst.

Již Zikmund Lucemburský uznal účast měst na zemském sněmu jakožto třetího stavu. To znamenalo, že purkmistr Starého Města pražského byl navíc přítomen na zemských sněmech a měl právo třetího hlasu. Není tedy pochyb o tom, že obsazení Vaňka

Valečovského do funkce prvního purkmistra nebylo náhodou. Naopak to byl velmi promyšlený a strategický tah od budoucího českého krále Jiřího z Poděbrad. Konšelská sezení se odehrávala na radnici, kde byl městské radě k dispozici městský písař, který psal zápisy do městských knih nebo obstarával písemnou podobu korespondence města. Dále se zde nacházelo pečetidlo, městské finance a truhla s privilegii. S městskou radou rovněž spolupracoval rychtář, což byl úředník ve službách krále, který mimo jiné kontroloval chod městské samosprávy a předsedal městským soudům. V důsledku toho, že rychtář zastupoval krále a městská rada město, byly vcelku běžné konflikty mezi těmito dvěma institucemi. Avšak za Vaňkova působení v radě Starého Města pražského se žádné zprávy o konfliktech s městským rychtářem nedochovaly, neboť od posledního obsazení tohoto úřadu Václavem IV. nebylo z moci královské toto místo obsazeno, a to až do nástupu Ladislava Pohrobka na český trůn.

V kompetenci městské rady bylo také řízení městského života, zachovávání veřejného pořádku, přijímání nových měšťanů, řízení městského hospodářství a obstarávání městských důchodů a jmění. Vaněk jakožto člen městské rady a purkmistr také zodpovídal za účty a vydání města. Mezi účty patřily například i výběr poplatků od šestipanských úředníků, berníků, úředníků mostu atd., mezi vydání pak berně pro panovníka, vyplácení písaře, pomocných služeb, poselstev, darů, reprezentace města apod. Speciální berní, kterou si město nechávalo na udržení svého chodu, byla tzv. lózunga. Odstupující konšelé pak museli za celý rok skládat účty městské obci a králi, který býval zastoupen v případě Starého Města pražského hejtmanem měst pražských. Další důležitou funkcí městské rady bylo radní soudnictví, které bylo vykonáváno denně. To řešilo nesporné případy a také zapisovalo právní a majetkoprávní záležitosti do městských knih (pochopitelně za poplatek).⁴⁸

---

⁴⁸ Funkce a pravomoce městské samosprávy jsou podrobně rozebírány v syntézách J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 207–210, 212–213, 215, Zikmund WINTER, *Zlatá doba*

V rámci bojů Strakonické a Poděbradské jednoty byly i v pražských městech snahy o nalomení věrnosti k osobě Jiřího z Poděbrad a o následný převrat. Ty však skončily naprostým neúspěchem. Dokladem toho je záznam z 11. září 1449 ze svolání velkých obcí měst pražských, na kterém se zástupci těchto usnesli, že zachovají loajalitu Jiřímu z Poděbrad, budou jednotní a budou přispívat k tomu, aby se dodržovala basilejská kompaktáta a poslušnost vůči volenému arcibiskupovi Janu Rokycanovi. Kdyby pak někdo věděl o nějaké činnosti proti těmto ujednáním, tak to měl bezodkladně hlásit purkmistrovi a městské radě. Zde je patrný vliv Jiřím sazených kališnických a věrných konšelů, tedy i Vaňka Valečovského.⁴⁹

Vaněk Valečovský jakožto konšel a purkmistr Starého Města pražského nemohl chybět při schvalování a tvorbě záznamů do městských knih. Například roku 1450 povolil společně s dalšími konšely zápis o pronajmutí vinice kostela svatého Mikuláše na Starém Městě na 15 let střelci Matoušovi, který byl měšťanem Nového Města. Mezi konšely je zaznamenán takto: „*pánuov purkmistra a konšeluov města svrchupsaného plné povolenie, zejména Váňa z Květova, Jakuba Žlutického, Jana Bendy od Tříbratruov, Mikuláše Šerlinka, Václava Valečovského etc.*“⁵⁰

Jiří z Poděbrad se vrátil do Prahy po uzavření míru mezi Poděbradskou a Strakonickou jednotou a 2. září 1450 obnovil pražské městské rady. Na Starém Městě byl opět prvním purkmistrem jmenován Vaněk Valečovský. Dle zvykového práva byly Jiřímu skládány účty z hospodaření jednotlivých měst, avšak až 16. listopadu téhož roku. Z těchto účtů vyplývá, že na Starém Městě došlo k nárůstu příjmů i vydání obce. Tato zvýšená investiční aktivita pak naznačuje rozvoj a zvýšení zámožnosti města i jeho obyvatel. Nepochybně to

---

českých měst, Praha 1913, s. 95–108 a František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 178.

⁴⁹ J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 124, 128.

⁵⁰ *Výpisy z knih vinnických 1358–1461*, AČ 15, s. 542–543, č. 33.

bylo i díky zlepšení a určité stabilizaci situace v zemské i obecní správě. Starému Městu pražskému se tedy dařilo a nepochybně i toto byly důvody, proč byl Vaněk již potřetí znovu dosazen do úřadu prvního purkmistra.⁵¹

K dalšímu obnovení městské rady Jiřím z Poděbrad došlo 8. prosince 1451. Působnost rady byla stanovena do 7. prosince 1452, kdy došlo k dalšímu obnovení staroměstské rady. Vaněk však už mezi konšely nefiguroval, protože začal zastávat jiné úřady. 27. dubna roku 1452 byl Jiří z Poděbrad zvolen na svatojiřském zemském sněmu ve Starém Městě pražském na dva roky správcem Českého království. K tomuto úřadu mu byla přidělena jedenáctičlenná rada, v níž za městský stav byli obsazeni Vaněk Valečovský z Kněžmosta a Bartoš Ptáček ze Slaného. Úkolem správcovské rady bylo řídit království a obsazovat úřady a soudy. Vaněk byl však pro svou zkušenost s městy poté jmenován i podkomořím královských měst. Při ukončování působnosti Vaňkovy staroměstské rady 7. prosince 1452 a následném potvrzení rady nové se ale objevila jiná osoba, která měla zásadní vliv na celý Vaňkův následující život. Novým staroměstským konšelem byl sazen Samuel Velvar (později řečený Valečovský, též z Hrádku).⁵²

Vaněk Valečovský přišel do styku se Samuelem Velvarem již za svého působení ve staroměstských radách. V těch totiž jako konšel zasedal v letech 1449–1451 i Samuelův otec Jan Velvar, který podporoval Jiřího z Poděbrad obdobně jako Vaněk Valečovský. V říjnu roku 1451 však Jan zemřel, nicméně ještě před svojí smrtí (25. září 1451) stačil sepsat kšaft, který byl vložen do Pamětní knihy Starého Města pražského až 20. října 1451 na žádost Janova syna Samuela Velvara. Důvod tohoto pozdního vkladu závěti do městské knihy lze spatřovat ve skutečnosti, že v tomto měsíci byl purkmistrem právě Vaněk, který nepochybně ke vkladu kšaftu do městských knih a nabytí

---

⁵¹ *Knih pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbirka rukopisů, inv. č. 992, fol. 227r. Srov. J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 129–130.

⁵² J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 130–131. Jedenáctičlenná rada Jiřího je zaznamenána v *Sněmovní věci České r. 1452*, AČ 2, s. 309–313, č. 56.

jeho platnosti přispěl. Kšaft se totiž mimo jiné týkal i majetku, který byl původně konfiskovaný, a dalo se očekávat, že si nároky na majetky budou dělat i původní majitelé. Janovi Velvarovi však k udržení majetku přispěl svou pomocí a uznáním i sám Jiří z Poděbrad (nároky uznal 2. září 1450). Obdobně tomu bylo i v případě dědictví po Mikuláši Kněževském, na které si činil nárok sám Vaňek Valečovský a kterému byl rovněž Jiří nápomocen. Kšaft Jana Velvara měl ovšem i jiné důsledky. Jan odkázal Samuelovi 3 domy (v Týnské ulici, na Louži a v Celetné ulici), Helmovy mlýny a další zboží. Samuel se díky tomu dostal do popředí bohatých pražských měšťanů. Nicméně manžel Samuelovy sestry krejčí Vít nabyl dojmu, že byl ošizen, protože mu Jan odkázal pouze 50 kop pražských grošů. Proto došlo k incidentu, kdy si Vít počkal na Samuela a konšely v čele s purkmistrem Vaňkem Valečovským, až půjdou z radnice a veřejně je urážel. Ničeho však nedosáhl a musel v přítomnosti Jiřího z Poděbrad všechny odprosit. Vaňek pravděpodobně musel za svého konšelského i purkmistrovského úřadu snést takovýchto urážek více, neboť spory o konfiskovaný majetek byly v tomto období zcela běžné. Na kauzách s kšafty Jana Velvara a Mikuláše Kněževského je jasně patrné, že politický vliv i majetková situace na Starém Městě pražském se rychle přesouvají do rukou přívrženců Jiřího z Poděbrad.⁵³

Pro Vaňkův život je však důležité, že vyhověl synovi svého přítele Jana Velvara. Je velice pravděpodobné, že právě zde započala Vaňkova a Samuelova dlouholetá spolupráce, která trvala až do roku 1467, kdy Vaňek odešel z úřadu podkomořího královských měst. Jak již bylo řečeno výše, od roku 1451 zastával Samuel šestipanský úřad. Tento úředník byl přímo podřízen městské radě a zabýval se správou obecního jmění. Také dohlížel na stavební záležitosti,

---

⁵³ Celé kauza kšaftu Jana Velvara a přesun majetkové a politické sféry do rukou přívrženců Jiřího z Poděbrad analyzuje J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 126–127. Více k osobnosti Jana Velvara v diplomové práci Michal FRANĚK, *Jan Velvar: diplomat husitské revoluce*, diplomová práce, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2007. Zápisy spojené s kšaftem Jana Velvara jsou zaznamenány v *Knihy pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sběrka rukopisů, inv. č. 992, fol. 230v–231r. Vaňkův spor o dědictví po Mikuláši Kněževském je zde podrobně rozebírán v šesté kapitole.

pronájmy nemovitostí a řešil případné spory, které se v rámci těchto odvětví mohly vyskytnout. Je velice pravděpodobné, že právě v tomto období dal Vaněk Samuelovi za manželku svou sestru Ofku, neboť se Samuel stal stejně smýšlejícím a také jedním z nejbohatších, a tudíž velice vlivných, úředníků. Samuel mohl představovat pro Vaňka spojující článek mezi ním jakožto podkomořím královských měst a Starým Městem pražským, nad kterým neměl z pověření svého úřadu žádnou moc. Samuel byl totiž poprvé sazen Jiřím z Poděbrad do obnovené rady až 7. prosince roku 1452 a byl obsazován téměř nepřetržitě až do roku 1475.⁵⁴

Z Vaňka se za jeho působení na Starém Městě pražském v letech 1448–1452 stal velmi zámožný měšťan (byť vladyckého původu), hlavně díky zisku dědictví po Mikuláši Kněževském. Jistě se stal i váženějším mužem díky zastávání úřadů konšela, purkmistra a především díky přátelství Jiřího z Poděbrad, které mu zajistilo výhodnější a výše postavený úřad podkomořího královských měst. Tímto Vaněk vstoupil do vysoké zemské politiky.

---

⁵⁴ W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 9*, s. 266–267. Názor Michala Fraňka o manželství Samuela a Ofky je zaznamenán v M. FRANĚK, *Jan Velvar: diplomat husitské revoluce*, s. 112–113. K šestipanskému úřadu více v J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 215.

4. Podkomoří královských měst

Vaňkova cesta k podkomořskému úřadu královských měst začala již 27. dubna 1452, kdy byl na svatojiřském sněmu konaném na Starém Městě pražském na dva roky zvolen zemským správcem Jiří z Poděbrad: „*té wuole společné wyzdwiuhjem sobě a volíme za zpráwci mocného a prawého w témž králowstwí Českém urozeného pána, pana Jiříka z Kunštátu a z Poděbrad; přidávajíce k němu urozené, statečné, slowútné a opatrné lidi a pány, pana Aleše ze Šternberka, pana Zdeňka ze Šternberka, pana Zbyňka Zajiece z Hazmburka, pana Jindřicha z Michalovic, pana Jana ze Smiřic, pana Mikuláše Trčku z Lipy, pana Jana ze Sútic, pana Zdeňka Kostku z Postupic, pana Jakuba z Wřesowic; a z měst Waňka z Kněžmostu, řečeného Walečowský, a Bartoše Ptáčka ze Slaného.*“ Vaněk se tedy stal členem Jiřího správcovské rady, která byla převážně tvořena kališníky a jeho přívrženci. Vaněk Valečovský byl do rady dosazen jakožto první zástupce měst, i přesto že byl vladyckého původu. To může být poněkud zarážející, nicméně je však třeba vzít v úvahu fakt, že v té době působil v úřadu konšela a prvního purkmistra Starého Města pražského. To zcela jasně dokládá důvod jeho obsazení za městský stav.

Správce Jiří z Poděbrad i rada započali svou aktivitu 22. května téhož roku a jejich úkolem bylo řídit království a obsazovat úřady a soudy. – „*P. zpráwce s těmi pány k němu přidányi rozkáží a který rozum wydadie, tak aby každým bylo přijato i rozumnieno, a jinak tiem nikoli nehýbáno.*“ Vaněk tedy nabyl nové pravomoce a rozšířil tak svoji působnost přinejmenším na královská města. Kromě těchto již zmíněných povinností mohl správce se svojí radou rovněž soudit: „*Ktožby koli také páném zpráwci buď o při a potřebu jakůžkoli, neb o winu a žalobu jsa obeslán, před ním a před pány k němu přidányi státi a jich nálezu i súdu a rozkázani obwyknúti snad nechtěl, neb tak opraviti a učiniti i toho podniknúti, jakž a cožby jemu týmž panem*

zprávci a jinými pány k němu přidanými bylo kázáno.“ Vaňkovo postavení se tímto celkově změnilo a nabylo ještě větší váhy. Na postu člena rady setrval až do nástupu Ladislava Pohrobka na český trůn 28. října 1453, po němž byla činnost správcovské rady ukončena a posléze nahrazena královskou radou.⁵⁵

Dalším z úřadů, který Vaněk Valečovský zastával mimo úřad podkomořího, bylo členství v komisi, která se zabývala revizí majetkové držby. Zde Vaněk zaujímal místo po boku Jaroslava Plichty ze Žerotína, Jana z Kolovrat a z Bezdržic, Jana Čabelického ze Soutic a Jana staršího z Rabštejna. Tato komise byla sestavena 23. listopadu roku 1453 a během dvanácti týdnů musela přezkoumat právoplatnost držby majetků, které před vypuknutím husitské revoluce patřily králi či církvi. Každý, kdo nemohl prokázat, že své statky drží právem, je musel vrátit královské komoře. Tento úřad s sebou nesl velkou zodpovědnost, což především dokazuje, jak moc Jiří z Poděbrad i král Ladislav Vaňkovi věřili.⁵⁶

Na post podkomořího královských měst Vaňka Valečovského z Kněžmosta dosadil osobně Jiří z Poděbrad zanedlouho poté, co byl sám jmenován do úřadu zemského správce Českého království a král Ladislav jej ve funkci potvrdil po svém nástupu na český trůn 16. ledna 1454. Vaněk zastával podkomořský úřad až do roku 1467, čímž se dostal mezi přední zemské úředníky a rovněž do popředí české šlechty, neboť po nástupu krále Ladislava poklesl význam správcovské rady a vzrostl význam zemských úředníků. Díky postavení

---

⁵⁵ *Sněmovní věci České r. 1452*, AČ 2, s. 309–313, č. 56. Srov. Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437–1571)*, Praha 2010, s. 65 a P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny 6*, s. 109–110. Ukončení činnosti správcovské rady je uvedeno v F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 4*, s. 85.

⁵⁶ Náplň práce komise je zaznamenána v *Akta veřejná i sněmovní w králowství Českém, r. 1453*, AČ 4, ed. František Palacký, Praha 1846, s. 419–423, č. 4. Komisi rovněž interpretuje R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 2*, Praha 1918, s. 782, v díle 3, s. 73 a František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě 4/1*, Praha 1877, s. 299–300 a Jan KNITTEL, *Český dvůr Ladislava Pohrobka*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2014, s. 72.

podkomořího se Vaněk dokonce účastnil korunovačního sněmu, který se konal v Praze v říjnu roku 1453.⁵⁷

Králem jmenovaný podkomoří královských měst zastupoval královskou moc pro královská města. Tento úřad byl v listinách, listech a v městských knihách latinsky nazýván „*subcamerarius regis*“ nebo „*subcamerarius noster*“ a v pramenech se poprvé objevuje na konci 12. století (konkrétně roku 1185). Do období husitských nepokojů neměl královský podkomořský úřad mnoho úcty a Vaněk do úřadu nastoupil ve velmi neutěšené chvíli. Za husitských válek totiž došlo k podrobení úřadu podkomořího městy za příčinou absence královské moci. Podkomoří tak musel spravovat sekularizované církevní majetky a byl tedy úředníkem ve službách měst, nikoli nad městy. Osoba zastávající tento úřad byla tedy vybírána z řad pražských měšťanů, což zapříčinilo, že skrze něj vládl Pražský městský svaz ostatním městům a podkomoří pak dokonce ovládal i vrchní řízení ozbrojené moci měst. Po přijetí Zikmunda Lucemburského za českého krále se však vše začalo navracet do předhusitských poměrů.⁵⁸

Toto byl patrně jeden z důvodů, proč došlo k vydání majestátu Zikmunda Lucemburského roku 1435, podle něhož mohl funkci podkomořího zastávat pouze člen městského stavu, konkrétně měšťan ze Starého Města pražského, který ale rovněž musel být i kališník. Obsazení podkomořského úřadu měšťanem bylo jednoznačně pro města pozitivní, neboť lze předpokládat, že takový podkomoří se bude k městům chovat lépe a bude pro ně přínosem. Šlechta však pravděpodobně byla opačného názoru, protože tento úřad vnímala jakožto zemský a tudíž ho měl zastávat šlechtic, nikoli měšťan.

---

⁵⁷ František PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého I.*, ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941, s. 358–359. Srov. J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad*, s. 30. O poklesu významu správcovské rady informují v P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny* 6, s. 116.

⁵⁸ Klíčovou syntézou podkomořského úřadu je dílo J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad*, s. 1–134. Podkomořskou správu sekularizovaných církevních majetků rozebírá na s. 25–29. Dále J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 36, 58–59, 77. Srov. Z. WINTER, *Kulturní obraz českých měst 1*, s. 19, 637, *Čechy*, in: Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie všeobecných vědomostí 6, Praha 1893, s. 479, 506 a *Podkomoří*, in: Ottův slovník naučný 19, Praha 1902, s. 1009, s. 1009.

V důsledku toho pak od roku 1486 byl tento post obsazován pouze rytíři. To ovšem neznamená, že při výkonu úřadu nemohl za věrné služby získat vyšší titul. Přesně o tomto postupu svědčí případy dvou podkomořích jmenovaných Jiřím z Poděbrad – Vaňka Valečovského a Samuela Valečovského z Hrádku. Mimo těchto dvou příkladů funkci podkomořího v 15. století zastávali například osobnosti jako Zikmund Huler (1394–1402, 1404–1405), Ota z Bergova (1402–1403), Konrád z Vechty (1405–1412), Vilém Kostka z Postupic (1422–1433), Jan z Kunvaldu (1436–1440) či Albrecht z Leskovce (1486–1507).⁵⁹

Při brzkém Vaňkově jmenování do úřadu Jiřím z Poděbrad se ovšem nabízí hypotéza, že jeho příchod do Prahy roku 1448 ve společnosti Jiřího z Poděbrad, následná koupě domu na Starém Městě pražském, získání tamního měšťanství a dosazení na post konšela staroměstské rady od Jiřího z Poděbrad nebylo zcela náhodné. Vaněk byl do úřadu podkomořího královských měst jmenován bezprostředně po Jiřího jmenování zemským správcem, což napovídá skutečnosti, že s tím bylo dopředu počítáno. Je potřeba vzít v úvahu rovněž specifikaci vstupních dispozic pro podkomořský úřad, které byly dány již zmíněným majestátem Zikmunda Lucemburského z roku 1435. Podkomoří tedy musel být staroměstský měšťan a kališník. Obě tyto podmínky Vaněk Valečovský jako jeden z mála splňoval (i když byl vladykou). Velkým přínosem muselo být působení na postech konšela a purkmistra Starého Města pražského, což napovídá nejen o silné podpoře ze Starého Města pražského, ale i Jiřího z Poděbrad. Když k tomu ještě připočítáme Vaňkovi zkušenosti z výkonu podobného úřadu na dvoře královny Barbory Celské, jeví se nám jako ideální kandidát na tuto pozici. Klíčové postavení podkomořího nad převážně utrakvistickými královskými

---

⁵⁹ Mandát Zikmunda Lucemburského a jeho dopad na Staré Město pražské analyzuje J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 148. Vztah mandátu k Vaňkovi rozebírá i A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, Praha 1994, s. 213. K obsazování podkomořského úřadu stavem nižší šlechty a měst více v J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 77, 89–90, 94, 213. Srov. Z. WINTER, *Kulturní obraz českých měst 1*, s. 637. Příklady obsazování jednotlivých podkomořích jsou zaznamenány v díle J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad*, s. 7, 9, 21–22, 26–29, 33–34 a F. PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého I.*, s. 346, 349–350, 358–359, 362.

městy bylo zřejmě pro Jiřího velmi důležité, a to především z hlediska zisku potřebných financí pro státní správu po polipanském interregnu.

Podkomoří Vaněk byl tedy z funkce svého úřadu prostředníkem královské moci nad královskými městy a úzce tedy spolupracoval s panovníkem. To například dokládá list krále Jiřího vydaný v Praze 1. července roku 1462, v němž potvrdil ve funkci plzeňského rychtáře Ondráška Oremuse a odevzdal mu rychtu se všemi požitky, které z ní plynuly. Prostředníkem, jenž toto usnesení vyřizoval, nebyl nikdo jiný než podkomoří Vaněk Valečovský z Kněžmosta, který je rovněž relátorem listu: „*Ad relac[i]o[ne]m Wenceslai de Waleczow, Succamerarii.*“⁶⁰ Obdobně tomu bylo i u listu z 1. dubna roku 1465 vydaného v Praze, ve kterém Jiří svěřil správu statků špitálu sv. Máří Magdaleny konšelům města Plzně tak, aby nebylo opomenuto práv dvou měšťanů z Kutné Hory. Tento list opět zprostředkoval Vaněk Valečovský, neboť v závěru se nachází jeho naprosto stejně formulovaný podpis.⁶¹

Král zcela běžně potvrzoval podkomořímu listiny týkající se privilegií či sporů měst, ve kterých neměl podkomoří dostatečnou kompetenci. Například roku 1464 potvrdil narovnání, které Vaněk učinil ve spolupráci s kancléřem Prokopem z Rabštejna. To se týkalo sporu Žateckých a Kadaňských o plavení vorů po řece Ohři. Dále 5. ledna 1467 Vaněk podepsal ve jménu krále Jiřího listinu, kterou potvrzovali purkmistru a konšelům města Stříbra výsadu na silnici, po které do města jezdily kupecké vozy. Z uvedených příkladů je zcela zřejmé, že některé aspekty podkomořského úřadu musely být nutně projednávány s panovníkem, neboť podkomoří k nim neměl příslušnou pravomoc.⁶²

---

⁶⁰ *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2*, ed. Josef Strnad, Plzeň 1905, s. 89–94, č. 101.

⁶¹ *Tamtéž*, s. 107–108, č. 120.

⁶² O sporu Kadaňských a Žateckých informuje Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2, H–Kole*, Praha 1997, s. 757 a v dílu 3, *V–Ž*, Praha 2011, s. 739. Potvrzovací listina pro město Stříbro se nalézá v CIM 3, s. 502–503, č. 290.

Jednou z hlavních náplní podkomořského úřadu bylo vykonávání finanční správy nad městy a kláštery královského založení. Osoba vykonávající tento úřad musela disponovat určitým majetkem a vysokými peněžními obnosy, neboť musela být schopna králi okamžitě zajistit, a někdy i opakovaně, peníze pro jeho potřebu. Někdy se totiž nečekalo na to, až podkomoří objede všechna města a kláštery a vybere daně. V tom případě tedy nejprve musel poskytnout králi požadovanou částku ze svých vlastních prostředků, a až poté objížděl královská města a kláštery a vymáhal určitou sumu na daních (tedy částečně i ve svém vlastním zájmu). Předtím však městská rada dopředu vybírala poplatky a daně do městské pokladny, odkud je předala královskému podkomořímu. Jednalo se například o tržní poplatky, ungelt a další poplatky související s obchodem (z masných krámů, chlebových lavic, z prodeje piva a vína, z krčem aj.). Takto vybrané královské důchody měly pevně stanovenou výši, která byla společně s vybranou částkou podkomořím překontrolována, a ten je následně odevzdal do královské komory. Z vybraných daní si však podkomoří mohl část ponechat. Na konci 14. století tak získal z každé vybrané hřivny 4 groše lotovného (tj. poplatek z výběru). Působnost podkomořího se však nevztahovala na všechna královská města. Ve 14. století se totiž vytvořil zvláštní typ královských privilegovaných měst, která měla vysoký hospodářský výnos a byla osvobozena od pravidelného placení daní. Činnost podkomořího tak pro ně přestávala být platnou. Tato města tedy byla podřízena přímo panovníkovi a musela mu odvést velké obnosy, kdykoli o ně požádal. Těmito privilegovanými městy byly Staré a Nové Město pražské a Kutná Hora. Mezi ostatní královská města patřila například města Malá Strana (Menší Město pražské), Český Brod, Kouřim, Kolín, Nymburk, Čáslav, Písek, České Budějovice, Kašperské Hory, Plzeň, Rakovník, Slaný, Louny, Litoměřice, Kadaň, Ústí nad Labem, Most,

Žatec, Klatovy, Stříbro, Domažlice, Sušice, Vodňany, Beroun nebo Tachov.⁶³

Z moci svého úřadu podkomoří Vaněk Valečovský vybíral tedy od těchto měst berně. Dochovala se o tom zmínka v korespondenci mezi podkomořským úřadem a královským městem Budějovice. 9. ledna 1456 podkomoří psal, že „*Vaněk z Valečova, podkomoříe královstvie Českého, vyznávám tiemto listem obecně přede všemi lidmi, ktož jej uzrie nebo čtúce slyšeti budú, že sem vzal a přijal dvě stě kop grošuv od múdrých a opatrných purkmistra konšeluov města Budějovic.*“⁶⁴ Z této ukázky rovněž vyplývá, že města byla vůči osobě podkomořího obezřetná a nechávala si výběr berní podkomořím pro jistotu potvrdit. Podkomoří Vaněk pak musel vybrané peníze předkládat králi. Takto tomu bylo i 21. září 1460, kdy byl vytvořen součet, při kterém „*statečný Vaněk z Valečowa, podkomoříe náš věrný milý*“ Jiřímu z Poděbrad odevzdal celkem 13511 kop grošů českých z úroků, cel a jiných platů, které vybral „*z měst i z klášteruov*“ za období od 25. listopadu 1457 do 21. září 1460.⁶⁵

Královský podkomořský úřad byl velmi důležitým spojovacím článkem mezi králem a královskými městy také na úrovni soudů, protože královský podkomoří měl dohled nad městským soudnictvím. Podkomoří objížděl královská města za účelem výběru berně. Při takovéto návštěvě se konával také výroční městský soud, jehož se účastnil i podkomoří. Ten zde vyřizoval odvolávání k panovníkovi od všech dalších typů městských soudů (zahájeného, zavitého, denního). V první řadě bylo odvolání postoupeno nejprve podkomořímu a v případě dalších nejasností králi. Dále podkomoří

---

⁶³ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 58–59, 62, 209–210, 214 a J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad v Čechách*, s. 5–7, 11, 19. Srov. František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 289–290.

⁶⁴ *Dopisy úřadu podkomořského Budějovským 1412–1526*, AČ 7, ed. Josef Kalousek, Praha 1887, s. 402–403, č. 3.

⁶⁵ Listina s přesným vyčíslením se nalézá v NA Praha, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2718.

na výročním soudu řešil spory šlechty a její provinění ve městech či záležitostech týkající se celého města.⁶⁶

Časem však soudní pře nabývaly na síle a tak se soudní pravomoc podkomořího nad městy vydělila a od roku 1337 ji převzal zástupce podkomořího, tzv. hofrychtěř. Ten byl v pramenech latinsky označován jako „*iudex curiae civitatum regalium*“ a řešil odvolávání na výročních soudech sám, popřípadě s dohledem a radou podkomořího. Dále mohl zastupovat podkomořího v jednotlivých městech při obnovování rad. Úřad hofrychtěře byl vždy obsazován měšťany (nejčastěji to byli bývalí královští rychtáři). Podkomoří měl k ruce kromě hofrychtěře přiděleného i písaře, který s nimi objížděl města a zapisoval záznamy. Mimo to obstarával korespondenci s městy a dalšími úřady.⁶⁷

Královský podkomoří Vaněk Valečovský měl v letech 1464–1467 k ruce přiděleného hofrychtěře Samuela z Hrádku. Nejspíše to nebyla náhoda, že byl Vaňkovi přidělen právě jeho švagr Samuel. Vaněk měl z moci svého úřadu podkomořího a člena královské rady jistě právo přispět k obsazení tohoto úřadu. Dalším důvodem mohlo rovněž být Samuelovo působení ve funkci konšela a purkmistra Starého Města pražského, což vyjasňuje jeho zkušenosti s městskou správou a s městskými soudy. Dokladem jejich spolupráce je zápis v Pamětní knize města Kouřimi ze 14. září 1464, který byl latinsky označený jako „*Copia l[itte]r[ae]e Wenceslai de Waleczow, s[u]bcamme[r]arii Regni Boemie et Samuelis, iudicis cu[r]i[a]e...*“ V tomto zápisu se jednalo o to, že „*Vaněk z Valečova, podkomořie, a Samuel z Hrádku a z Chlumce, hofrychtěř Královstvie českého vyznáváme tiemto listem zew me[?] přede všemi lidmi i před nimi čten a neb čtúci slyšán bude: jakož jest záště bylo někdy písařem kúřimským z jedné a Jíru kramářem z Kuřimě z strany druhé, o tom jak jest předešlý Jíra již*

---

⁶⁶ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 59, 206. Srov. J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad*, s. 13, 14.

⁶⁷ Funkce hofrychtěře a písaře jsou analyzovány v J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský*, s. 14–15 a taktéž v J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 57, 59, 206. Srov. F. HOFFMANN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, s. 75 a Z. WINTER, *Kulturní obraz českých měst 1*, s. 637.

jmenovaného Jana byl nazval zrádci ze sme je a to křestiansky a smířili a smluvili takovú mieru, že Jíra prosil jest pro Buoh, pro Matku božie a pro všechny svaté Jana, písaře, aby jemu to odpustil a což jest naň pravil by zrádci byl, že jest jemu na tom křivdu učinil, a ze naň nevie zlého než vše dobré jako na dobrého člověka. Slušie těch věcí na svědomie pečeti naše vlastnie vědomie a dobrovolně přivěsili sme k tomuto listu, jenž jest dan léta od narozenie Syna Božieho tisícého čtyřistého šedesátého čtvrtého v pátek na den Vyvýšenie svatého kříže.“ – Společně tedy soudili žalobu kouřimského písaře Jana na kramáře Jíru, protože Jíra Janovi řekl, že byl zrádce, čímž pošpinil jeho čest. Aby si Jan čest uchoval, byl nucen se bránit a zvolil vcelku běžné řešení, soudní žalobu. Podkomoří s hofrychtěrem dosáhli toho, že oba soudní aktéry smířili, čímž byl soudní proces ukončen. Tyto spory byly nejen v této době relativně běžné, a proto není výsledek sporu nikterak překvapivý.⁶⁸

Vaněk však některé případy řešil z moci svého úřadu pouze sám. Například při obnovování městské rady v Českém Brodě roku 1453 byl vytvořen doslovný zápis jednání, při kterém Vaněk řešil problém s kšaftem a jeho poručníky Karlem Mrzkem a Vackem. Je to velmi cenný pramen, který lépe identifikuje Vaňkovo veřejné vystupování. „*Když slovutný pan Vaněk z Kněžmosta a z Zirčic, podkomořie královstvie českého svrchupsaný, přijev do města našeho v pátek den svaté Margréthy a všed na rathúz, kdežto obec všecka byla, konšelskú stolici a tak novú raddu mienil osaditi.“* Než se však přistoupilo k samotnému aktu potvrzování rady, tak byla vznesena pře. Tu by podle kompetencí mohla rada řešit sama, ale Vaněk jí byl nápomocen: „*A pan podkomořie: to sbožie k vašemu-li právu přísluší? A my [rada]: pane nic; k zemskému právu. A on: ponědz k zemskému, já základu chci povýšiti podle úřadu svého. Řka dál: oč pře jest? My: o sto kop. On: já chci, aby bylo určeno pod puoldruhým stem kop; vedle práva*

---

⁶⁸ *Knih pamětní 1405–1710*, SOkA Kolín, f. Archiv města Kouřim, inv. č. 6, fol. 37r. Srov. J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 170. Působení Samuela z Hrádku a dalších královských úředníků v úřadech je systematicky zaznamenáno v F. PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého I.*, s. 359, 380.

vašeho pod paddesáte kop a vedle zemského pode sto, jakž pře káže. A my několikrát řekli sme, že právo naše káže pod padesáte kop. A on: já vám v právo vaše nasahám, ni jím hýbi [sic] kterak; než tak bud', jakož řekl sem, ponědž sě i zemského práva dotýče.“ Předvolaní museli složit rukojmí a přistoupilo se k řešení testamentů a vyřešení celého sporu.⁶⁹ Lze tedy usuzovat, že Vaněk zde vystupoval s rozmyslem, sebejistě a byl nápomocen městské radě řešení sporu.

Vaněk jakožto podkomoří úzce spolupracoval v soudních záležitostech i s králem. V listáři královského města Plzně se dochoval záznam listu odeslaného z Prahy 5. listopadu 1454, kde *„Já Vaněk z Valečova, podkomořie královstvie českého, já Beneš z Kolovrat, seděním na Libštejně, známo činíme tiemto listem, že králova Milost', král Ladislav, pán a pán náš milostivý, ráčil jest nám rozkázati a na nás té pře podati, co se dotýče Tobiáše Pabiánka a pánuov Plzeňských i všie obce k vyslišenje, jakž jest je vinil věnným listem.*“ Vaněk tedy společně s Benešem z Kolovrat řešil spor a výsledky svých šetření pak předkládal králi Ladislavovi. Ten pak při rozhodl ve prospěch plzeňských měšťanů a uznal, že Tobiáš Pabiánek neměl plzeňské měšťany obviňovat, protože celá záležitost byla již dávno promlčena.⁷⁰ V Plzni pak Vaněk osobně řešil více soudních pří ve spolupráci s městskou radou. Například 21. května roku 1460 *„súd osazen Buškem rychtářem, Martinem zlatníkem purkmistrem, Janem Hladkem...“* soudil při o nesplnění podmínek v závěti měšťana Jana Hynka *„z rozkázanie pp. Václava z Valečova, podkomořieho královstvie českého, mezi panie Katrušie Olbramkú z jedné a panie Machnú z druhé.*“ atd.⁷¹

Podkomoří královských měst rovněž zprostředkovával řešení sporů mezi šlechtou a městy. Ty se děly i v době Vaňkova působení na postu podkomořího, avšak byly většinou postoupeny přímo

---

⁶⁹ *Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496*, ed. Václav Schulz, Praha 1899, s. 18–20.

⁷⁰ *Listář královského města Plzně a druhy poddaných osad 2*, s. 22, č. 29.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 67–68., č. 78.

samotnému králi a podkomoří se tak stával pouze prostředníkem řešení sporu. Celkový nález tedy podával osobně sám král a podkomoří jej většinou korespondenčně či osobně vyřídil. Dokladem toho je spor města Vodňany o les s pány z Rožmberka kolem roku 1460, z něhož se dochovala korespondence mezi podkomořím Vaňkem a panem Janem z Rožmberka. – „*Jakož službu svú napřed VMti, urozený pane, pane mně přiezivný! Jakož VMt odpisuje mi o Vodňanských, abych jim toho nevěřil, by toho lesu řádně v drženie byli, tak jakož jsú oni mně toho zpravovali: psalť sem VMti o to šíře prve a ještě prosím, račte tak dobře učiniti a nesahati na ně o to jinak, leč to VMti bude přisúzeno královú Mtí.*“ Podle tohoto listu se tedy čekalo na královský rozsudek a Vaňkovo postavení korespondenčního prostředníka je potvrzeno podpisem listu: „*Vaněk z Valečova, podkomořie královstvie Českého.*“⁷² Tento dopis psaný Vaňkem je vzácnou ukázkou Vaňkova vyjadřování a působení nejen vůči městům, ale i vůči šlechtě.

Nebyl to však první spor, který Vaněk Valečovský musel v témže roce mezi městy a Janem z Rožmberka řešit. 16. srpna musel prošetřovat udání budějovických měšťanů, jimž Jan z Rožmberka bránil ve využívání přívodu potoka do rybníka. V jednom z dochovaných dopisů pro Jana z Rožmberka, se nachází rozuzlení celého případu. Král Jiří v něm dává za pravdu budějovickým měšťanům, že „*jestližeť by k tomu právo a spravedlnost měli, věřímeť, že jim na tom překážeti nebudeš, ani svým překážeti dopustíš.*“ Relátorem dopisu je opět tentokrát s latinskou formulí „*Ad relacionem domini Venceslai de Waleczow succamerarii.*“⁷³

Dalším sporem, který Vaněk z moci svého úřadu řešil, byl například případ z roku 1462, ve kterém omilostnil bývalé kouřimské konšely Jana Leška, Petra Mattu a Petra Buška, kteří se předtím provinili – „*Vaněk z Valečova, podkomořie Královstvie českého, vyznávám tiemto listem obecně přede všemi, ktož jej uzřie nebo čtúcie*

⁷² *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského 1450–1470*, AČ 7, s. 233–234. č. 46.

⁷³ *Dodatek ke sbírce dopisů rodu Rosenberského 1411–1526*, AČ 14, ed. Josef Kalousek, Praha 1895, s. 101, č. 1716.

slyšeti budú: jakož sem byl zjímál i potěškal Jana Leška, Petra Mattu a Jana Buška, tehdáž konšeluov z Kuřimi, pro kšaft a pro proviněnie vedle jiných, konšeluov, v tom králova milost, pan muoj najmilostivější, i ta tudiež vyptavšie sie, žie by takovým účinkem tak mnoho tomuž nebylo jako jimi tehdáž jich spolotovaryšie než což jsú učinili, že by učinili z sprošenosti[?] a z ouřadu některých svých tehdáž spolotovaryšuov proněžto králova milosti, i ta také z rozkázanie jeho královské milosti, dal jsem jim a mocí listu tohoto dávám milost věčnú tak, aby o to navěky od žádného žádným zlým slovem, niekerakž naříkánie nebyli ani potřebami. Toho na svědomie pečeť svou vlastnie, vědomě a dobrovolně kázal sem přivěsiti k tomuto listu. Jenž jest dán v pátek po svaté Marii Magdaléně léta od narozenie Syna božieho tisícého čtyřistého šiedesátého druhého.“⁷⁴

Z výčtu jednotlivých případů lze usuzovat, že řada sporů byla vyřešena pouze domluvou jednotlivých stran a že Vaněk i král se vždy snažili vyhnout přísným postihům a trestům. Pravděpodobně tak činili ze zájmu o udržení klidu a míru, ale na druhou stranu i pořádku v království.

Další důležitou pravomocí královského podkomořího se stal dohled nad správou královských měst a městskou samosprávou. Ovšem i tato pravomoc mohla být omezena privilegii. Podkomoří především sázel, tj. potvrzoval či obnovoval městské rady. Ty byly nejprve navrženy plnoprávními obyvateli města a následně byly podkomořím potvrzeny. Jejich funkční období trvalo jeden rok a sestávaly se většinou z již zkušených konšelů, kvůli udržení trvalého chodu městské samosprávy. Městské rady byly takto sázeny, jak již bylo řečeno výše, při každoroční návštěvě města podkomořím a byly spojené s výběrem berně, kontrolou hospodářských účtů města a výročním soudem. Podkomoří mohl také při této příležitosti vyhlášovat příkazy a přednášet žádosti panovníka pro město. Příjezd podkomořího a následné sázení městských rad bylo pro město

---

⁷⁴ *Kniha pamětní 1405–1710*, SOkA Kolín, f. Archiv města Kouřim, inv. č. 6, fol. 36r.

zásadní každoroční událostí, se kterou také byla spojena slavnost. Podkomoří za potvrzení dostával i dary, které se v jednotlivých městech mohly lišit. To napovídají rovněž jména, kterými bývaly nazývány: pocty, poctiviny či koláče. Mohlo se tedy jednat o hotové peníze, ale i o potraviny či drahocenné předměty.⁷⁵

Některé aspekty ze sázení městských rad lze uvést na příkladu Malé Strany. Na počátku 15. století dávali malostranští měšťané podkomořímu při jeho nástupu do funkce 5 kop pražských grošů ostrožného. Dále pak při sázení městské rady obdržel darem 10 kop pražských grošů a při vybírání berně pro krále získal z každé 4. hřivny 4 groše lotovného. To nebylo nijak zanedbatelné, zvláště když si uvědomíme, že do druhé poloviny 15. století došlo k nárůstu výše darů. Sečtou-li se obdobné dary ze všech královských měst podřízených podkomořímu, je možné se domnívat, že to byl úřad velmi výnosný a uspokojivý. Některá města si pak nechávala od krále přiznat privilegia, kde byla stanovena horní hranice takovýchto darů, aby bylo zamezeno jejich dalšímu navyšování. Například plzeňští měšťané si od krále Václava IV. nechali udělit privilegium, že takovéto dary nesmí přesáhnout 20 kop grošů českých. Naproti tomu Čáslavští platili 25 kop grošů českých. Na Malé Straně pak nebyl obdarován pouze podkomoří ale i jeho doprovod. Hofrychtěř i písař obdrželi na Malé Straně každý po 2 kopách pražských grošů. Vaněk Valečovský z Kněžmosta z moci své funkce obnovil radu na Malé Straně (Menším Městě pražském) již 10. listopadu roku 1453. Činil tak pravidelně vždy v listopadu i v následujících letech až do roku 1467.⁷⁶

Po smrti královny Barbory Celské roku 1451 její věnná města opět připadla pod správu královského podkomořího. Jaromír Čelakovský je toho názoru, že poté obce samy a pak zemský

---

⁷⁵ J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad*, s. 13. Dále J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 208, 210. O darech a oslavách sázení městské rady se zmiňuje i Z. WINTER, *Zlatá doba českých měst*, Praha 1913, s. 96, 98 a v díle Z. WINTER, *Kulturní obraz českých měst 1*, s. 641, jejich konkrétní podoba je však uvedena v F. HOFFMANN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, s. 232.

⁷⁶ Příklad obdarování na Malé Straně uvádí Z. Winter v Z. WINTER, *Kulturní obraz českých měst 1*, s. 641. Obnovování městských rad Vaňkem blíže specifikuje J. Čelakovský v J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 148, 171 a v J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad*, s. 13, 22.

podkomoří Vaněk Valečovský z Kněžmosta obnovovali městské rady v královských věnných městech až do roku 1458. To lze doložit například obnovením městské rady v Hradci Králové roku 1454: „*Sub anno Domini MCCCCLIII de mandato Domini Regis Ladislai Regis Bohemie et Mandato Domini Georgii de Cunstat et de Podiebrad famosus dominus Wenceslaus de Kniezmost sub Camerarius ipsorum de mandato locavit infra scriptos prudentes viros in consulatus die decima in Epifania domini nostri Jesu X^{ti}.*“⁷⁷ Tím se však značně rozšířila působnost podkomořího královských věnných měst a navýšily se i jeho příjmy. Roku 1458 pak došlo k obnovení samostatnosti věnných měst, neboť se jich ujala manželka nového krále Jiřího z Poděbrad Johanna z Rožmitálu. Ta jmenovala svým podkomořím Augustina z Dlouhé Vsi, což znamenalo, že se Vaňkovy příjmy opět dostaly do své původní výše.⁷⁸

Mezi jedno z prvních královských měst, kde Vaněk Valečovský sázel městskou radu, patřil Český Brod, a sice 17. července roku 1452: „*A. D. MCCCCLII feria II post Margarete famosus sominus Wenceslaus de Kniezmosta residens in Zierczicz, subcamerarius regni Bohemie, ex parte domini Gyrzikonis gubernatoris tocius terre de Cunstat alias de Podyebrad...*“⁷⁹ V následujících letech Vaněk obnovoval městskou radu v Brodě vždy na svatou Markétu. Například roku 1454 jako „*dominus Wenceslaus, prior subcamerarius, de Walezow per dominum regem in officio eodem est obmissus ed confirmatus.*“⁸⁰ U prvního záznamu je patrné, že si měšťané Českého Brodu Vaňka spojují s držbou nedalekých Jiřic, což je jasný důkaz upřednostňování lokálních názvů ve vnímání Vaňkovy působnosti, neboť v žádné jiné městské knize či na listinách a listech se nikdy nepsal z Jiřic, ale vždy jen z Valečova, z Kněžmosta, popřípadě

---

⁷⁷ C. J. BIENER VON BIENENBEGR, *Geschichte der Stadt Königgratz 1*, s. 336–337. Srov. Radek BLÁHA – Petr GRULICH – Roman HORKÝ a kol., *Hradec Králové*, Praha 2017, s. 133, 749, též Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové 1/1*, Hradec Králové 1996, s. 120.

⁷⁸ J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad*, s. 18.

⁷⁹ *Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496*, s. 17–18. Srov. R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 73.

⁸⁰ *Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496*, s. 21–24.

později i z Opočna. Nejsou doloženy ani žádné důkazy, že by Vaněk na Jiřicích pobýval.

Po nástupu Jiřího z Poděbrad na český trůn sílila spolupráce mezi ním a Vaňkem Valečovským. Projevovalo se to například i při obnovování městských rad na Starém Městě pražském. To sice bylo z moci podkomořského úřadu vyňato a rady zde sázel panovník osobně. Lze si však povšimnout určitého Vaňkova vlivu na jejich skladbu. Konšelská sezení byla z naprosté většiny vybírána z řad kališníků a byly mezi nimi také příbuzenské vztahy. Například konšelem a posléze i purkmistrem byl Vaňkův švagr Samuel. Pochopitelně, že vliv Vaňka na sázení staroměstské rady je pouze teoretický, nicméně ve světle Vaňkova chování, a také chování Jiřího z Poděbrad, je tato teorie více než pravděpodobná.⁸¹

Funkce podkomořího byla důležitá rovněž z hlediska komplexní zemské správy. Podkomoří prvotně hájil královy zájmy (a zájmy královské komory) vůči městskému a duchovnímu stavu (týká se především klášterů a duchovních statků královského založení). Ovšem na druhou stranu podkomoří byl i zástupcem městského stavu v královské radě – byl tedy jakýmsi spojovníkem mezi zájmy krále a zájmy měst. Nejužší okruh samotné královské rady byl tvořen nejvyššími zemskými úředníky a přísedícími zemského soudu (do tohoto okruhu patřil i podkomoří). V širší podobě se k nim přidávali i přísedící komorního a dvorského soudu. Jednalo se o poradní orgán krále ve věcech jmenování nových zemských úředníků a přísedících komorního soudu, státoprávních otázek, sestavování sněmovních propozic, berních a náboženských záležitostí. Mohl rovněž suplovat i soud, když o něj byl král požádán atd. Jednalo se v podstatě o stavovský orgán sněmu, na který byly přenášeny jednotlivé úkoly. Důležitou funkcí rady byla rovněž kontrola krále pro případ, že by chtěl získat převahu nad stavu.⁸²

---

⁸¹ Obdobný názor je interpretován v P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny* 6, s. 220.

⁸² Obecně o zastupování měst podkomořím informuje Z. WINTER, *Kulturní obraz českých měst 1*, s. 637. Oba pohledy na post podkomořího interpretuje J. Čelakovský v J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad*,

V čele základních členů královské rady vytvořené za krále Ladislava byl nejvyšší hofmistr Jiří z Poděbrad, dále například nejvyšší kancléř Prokop z Rabštejna, nejvyšší komorník Procek z Kunštátu, podkomoří královských měst Vaněk Valečovský z Kněžmosta, nejvyšší mincmistr Jan Calta z Kamenné Hory a nejvyšší písař desk zemských Arnošt z Leskovce. Na dvoře Ladislava Pohrobka se Vaněk mohl mimo jiné setkat s dalšími jeho rádci, například s Janem z Rabštejna, Alešem Holickým a Zdeňkem ze Šternberka či Jindřichem z Rožmberka. Ovšem žádné výraznější zmínky o jejich vzájemných vztazích, ovlivňování či spolupráci se bohužel nedochovaly.⁸³

Vaněk Valečovský si mohl jakožto podkomoří a rádce získat velkou důvěru krále Ladislava a s ní i velký vliv na královu osobu. Jak již bylo řečeno výše, v kompetenci rady bylo i jmenování nových úředníků. Vaněk tak mohl doporučit nové úředníky, kteří spadali do jeho kompetencí nebo i na jiné posty. Mohl takto pomoci svým příbuzným či přátelům. To předpokládá i hypotéza Jana Knittla, který tvrdí, že Vaněk roku 1454 dopomohl Janovi z Ronova k úřadu rychtáře a zisku rychty na Starém Městě pražském. Měšťanům se ovšem nelíbilo, že by rychtu vedl šlechtic pocházející z Mladoboleslava, a proto od Jana rychtu vykoupili. Jan z Ronova se pak 5. listopadu 1454 stal nejvyšším komorníkem, což byl úřad, který skrze královskou komoru úzce souvisel s úřadem podkomořího královských měst. Dalším důvodem, proč je možné takto uvažovat, byl fakt, že Jan z Ronova bývá v pramenech nazýván též Křinecký, což byl jeden z majetků, který rod Valečovských držel ještě ve druhé polovině 14. století. Dalším podmětem jsou i majetkové transakce, které mezi

---

s. 15, 30 a F. Hoffmann v F. HOFFMANN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, s. 80. Funkce královské rady jsou blíže analyzovány v J. ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437–1571)*, s. 209.

⁸³ David PAPAŽÍK, *Ladislav Pohrobek (1440–1457). Uherský a český král*, České Budějovice 2016, s. 258. Srov. J. KNITTEL, *Český dvůr Ladislava Pohrobka*, s. 32–108.

Valečovskými a Janem proběhly, převážně však v pozdějších obdobích (například prodej hradu Chlum).⁸⁴

Po smrti krále Ladislava Pohrobka nastala závažná situace, neboť se Česká koruna ocitla bez krále. Jedním z kandidátů na trůn byl i Vaňkův dlouholetý podporovatel a přítel Jiří z Poděbrad. Vaněk mu v této chvíli mohl oplatit jeho dlouholetou podporu, a tak 27. února 1458 na zemském sněmu na staroměstské radnici společně s Burianem Trčkou z Lípy, Zdeňkem Kostkou z Postupic a staroměstským purkmistrem Samuelem Velvarem dali konzervativcům ultimátum, že chtějí zvolit za krále Čecha. Nicméně musely být ještě prověřeny saské a habsburské nároky na český trůn. Z toho důvodu Jiří poslal na hrad Karlštejn v komorním voze Vaňka Valečovského s Joštem z Einsiedlu, aby přivezli privilegia, která by tyto nároky mohla potvrdit nebo naopak vyvrátit. To se podařilo 1. března roku 1458, neboť již 2. března byl Jiří zvolen novým českým králem. Od počátku jej chtěli zvolit převážně bývalí husitští hejtmané a jejich potomci (například Trčkové z Lípy, Kostkové z Postupic a především Vaněk Valečovský z Kněžmosta), protože katolíci a konzervativci se vyjádřili pro respektování habsbursko-lucemburské kandidatury na český trůn. Ti nakonec však na jeho volbu rovněž přistoupili.⁸⁵

V roce 1458 musel Jiří často odjíždět z Prahy, a proto jej zastupovala královna Johana z Rožmitálu společně se svým bratrem Lvem. K ruce jim byli přiděleni čelní pražští utrakvisté, staroměstský purkmistr Samuel Velvar a královský podkomoří Vaněk Valečovský. Ti královně radili a pomáhali jí zejména při stycích utrakvistů s katolíky. Toto pověření je opět jedním z mnoha důkazů, že král Jiří Vaňkovi Valečovskému velice důvěřoval.⁸⁶

---

⁸⁴ Vaňkovu roli v obsazení Jana z Ronova do úřadu komorníka interpretuje J. Knittel v J. KNITTEL, *Český dvůr Ladislava Pohrobka*, s. 51.

⁸⁵ K ultimátu konzervativcům P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny* 6, s. 156–157. Srov. Martin ŠANDERA – Zdeněk BERAN a kol., *Poděbradská éra v zemích České koruny*, Praha 2016, s. 19, 138 a Zdeněk TOBOLKA, *O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad*, Praha 1896, s. 18–22. Cestu Vaňka na Karlštejn blíže rozebírá Rudolf URBÁNEK, *Volba Jiřího z Poděbrad za krále českého*, Praha 1926, s. 135, 137–138, 145.

⁸⁶ R. URBÁNEK, *České dějiny* 3. *Věk Poděbradský* 3, s. 261.

I přesto na dvoře Jiřího z Poděbrad převládala na postech předních zemských úřadů katolická vyšší šlechta. Ta však byla vyvážena dalšími, spíše utrakvistickými, členy z řad nižší šlechty a měst, kteří jej podporovali. Mezi nimi figuroval i Vaněk Valečovský z Kněžmosta, který zůstával, obdobně jako tomu bylo za krále Ladislava, i nyní stálým a aktivním členem královské rady Jiřího z Poděbrad. Společně s ním se zde objevoval i jeho švagr Samuel Velvar z Hrádku, Zdeněk Kostka z Postupic, Vilém z Rýzemberka, Čeněk z Klinštejna, Prokop z Rabštejna a Jošt z Einsiedlu.⁸⁷

Vaněk ve své funkci pomáhal Jiřímu z Poděbrad s upokojením země. Jejich společným cílem bylo povznést královskou moc skrze městský stav a mír s církví. Vaněk, jako podkomoří, se snažil řešit i spory, které vedly obce s obyvateli, kteří odešli za husitských válek a po jejich ukončení se hlásili o svůj majetek. Osobně se s tímto druhem případů setkal již při svém působení v konšelském a purkmistrovském úřadu. Dva z těchto případů se ho dokonce osobně dotýkaly. Byl to spor o dědictví po Mikuláši Kněževském, kde byl Vaněk jedním z dědiců a pomoc Samuelu Velvarovi, který si nárokoval dědictví po svém otci Janu Velvarovi. Nyní tyto případy musel jakožto podkomoří sám, či společně s hofrychtěrem, řešit a vynášet nad nimi rozsudky.⁸⁸

Vaněk nepřestal podporovat krále Jiřího, i když byl 8. prosince roku 1465 označen za nenapravitelného kacíře a jeho poddaní byli papežem zproštěni poslušnosti vůči jeho osobě. To mělo velký dopad i na Vaňkův úřad podkomořího královských měst, neboť bezprostředně po tomto usnesení byly vysílány výzvy k neposlušnosti od papežského legáta a biskupa Rudolfa Lanautského, které vyslyšela jako první

---

⁸⁷ Hynek PREISLER, *Královská rada Jiřího z Poděbrad*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2006, s. 53–54. O skladbě dvora Jiřího z Poděbrad více v Zdeněk BERAN, *Katolické panstvo na dvoře Jiřího z Poděbrad. Procesy vzájemné konvergence a divergence*, *Medievalia Historica Bohemica* 17, 2014, č. 2, s. 64. Soupis nejvyšších zemských úředníků podává C. J. BIENER VON BIENENBERG, *Geschichte der Stadt Königgratz I*, s. 332. Václava Kalvasová–Vopatová ve své práci Václava KALVASOVÁ–VOPATOVÁ, *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad 1458–1471*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1971, s. 134–135, 142 dodává, že Vaněk byl relátorem 14 listin za vlády krále Jiřího z Poděbrad.

⁸⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, Praha 1994, s. 213.

z královských měst Plzeň. Již v únoru roku 1466 se Vaněk Valečovský z moci svého úřadu odebral do Plzně společně s plzeňským rychtářem Oremusem, aby tento konflikt vyřešili. Město se však proti králi a samotným úředníkům požadujícím vstup do města vzbouřilo. – „*Vaněk Podkomoří při Ondráškovi Oremusovi... nemalý počet lidu z Prahy na Plzeň odeslal, před kterýmžto Plzeňští brány zavřevše, téhož Oremusa do města více pustiti nechtěli*“ tedy neumožnili vstup královskému vojsku v čele s Vaňkem Valečovským.⁸⁹ Plzeň však ve svém odporu setrvala i nadále, o čemž svědčí list z března téhož roku, který zaslali na sněm konaný v Českých Budějovicích, v němž vysvětlovali příčiny své vzpoury. Blíže zde vypisují, že „*Vaněk podkomoří vysadil jest toho Oremusa na nás i na obec naši*“, což již bylo řečeno výše, bylo provedeno roku 1462 v součinnosti s králem Jiřím. Oremus se podle slov plzeňských měšťanů nechoval podle jejich práv a privilegií, a proto tedy neotevřeli městské brány. Tvrdili pak, že měli za to, že to bylo učiněno „*bez vuole a vědomie Králově Mti, ale spieše s volí Vaňka podkomoříeho. A ten Vaněk podkomoříe, tohoť V. Mti túžíme, již na nás rozpisuje k městóm, ješto by měl toho dovoditi, nesměl by toho mluvíti.*“⁹⁰ Proto jim tedy měšťané odepřeli přístup do města. Podle pozdějších událostí lze však usoudit, že tato obvinění byla spíše jen záminkou pro neuposlechnutí královské moci. Následně začala Jiřímu vypovídat poslušnost i další města. Vaněk Valečovský tak musel v roce 1467 přijet uklidňovat situaci rovněž do Kadaně. Zde se však do města dostal bez větších problémů a vypověděl vzpurné měšťany z města. Ti následně uprchli do Saska.⁹¹

Vaněk Valečovský z Kněžmosta zastával úřad podkomořího královských měst v letech 1452–1467, tedy za králů Ladislava a Jiřího z Poděbrad. Vaňkův poslední počin ve funkci je datován k 17. dubnu 1467. Není však známo, zda nebyl ještě nějakou dobu v těchto těžkých

---

⁸⁹ M. Šimona Plachého z Třebnicce *Paměti Plzeňské*, ed. Josef Strnad, Plzeň 1883, s. 51–53. Wacław Władiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 7*, Praha 1886, s. 152–154 uvádí, že Vaněk byl na straně Jiřího i při zasedání shromáždění duchovních i světských představitelů Českého království 7. dubna 1467.

⁹⁰ *Listář královského města Plzně a druhy poddaných osad 2*, s. 129–130, č. 139.

⁹¹ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2, H–Kole*, s. 757.

časech králi Jiřímu na blízku. To je také jeden z důvodů, proč není ukončení Vaňkova působení v úřadu podkomořího zcela jasné. Jiří pravděpodobně Vaňka pověřoval určitými úkoly, kvůli kterým vystupoval ještě pod označením podkomořího až do roku 1468. To dokládá i fakt, že Vaněk ukončil svou činnost člena královské rady až v srpnu roku 1467. Podle této hypotézy lze usuzovat, že byl Vaněk Jiřím ještě několikrát povolán zpět, aby mu pomohl. Důvody jeho odchodu z postu podkomořího rovněž nejsou známy, pravděpodobně se však jednalo o nastupující stáří. Jiří jej tak mohl vyměnit za mladšího a akceschopnějšího Samuela Velvara z Hrádku a z Valečova, který byl Vaňkovým dlouholetým přítelem. O jeho prvotním působení v úřadu se dochoval záznam k 7. květnu 1467 (byl podkomořím až do roku 1485). V odborné literatuře bývá Vaňkovo působení v úřadu podkomořího královských měst hodnoceno kladně. Tvrdí se, že „*města královská, přestavše na čas býti dojnou krávou*“ a začala bohatnout. Tím se patrně také naráží na jeho měšťanské počátky, díky nimž se pak k městům choval lépe nežli páni (obdobně tomu bylo i u Samuela). V praxi to znamenalo, že nebrali z měst přebytečné peníze. V důsledku toho měla města čas se revitalizovat po husitských válkách a polipanském interregnu.⁹²

Vaněk Valečovský z Kněžmosta musel patrně zastávat úřad podkomořího královských měst velmi dobře a král s jeho výkonem musel být nadmíru spokojený, neboť za jeho vykonávání Vaněk získal 29. září roku 1457 titul rytíře. Tento počin dokládá zápis ze staroměstské pamětní knihy o půjčce Vaňka Valečovského pro jeho švagra Samuela z Hrádku. Samuel jej totiž v listině oslovil: „*urozený a statečný Vaněk z Valečova a z Opočna*“, což jasně dokládá, že již nebyl pouhým vladykou. Podle teorií Josefa Macka byli rytíři

---

⁹² J. ČELAKOVSKÝ, *Podkomořský úřad*, s. 30–31. O konečném Vaňkově počínu a prvotním Samuelově v úřadu podkomořího informuje R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk poděbradský 4*, Praha 1962, s. 47, 247, který se opírá o CIM 3, s. 502–503, č. 290, kde je ovšem jako poslední datum uvedeno 5. ledna 1467. Ukončení úřadů rovněž interpretuje J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 271, a sice na rok 1468. Od 7. května je již v pramenech zaznamenáván Samuel z Hrádku například v CIM 3, s. 506–507, č. 293. K utěšeným poměrům ve městech více v W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 7*, s. 370–371.

v dobových pramenech oslovení jako „*udatní*“ nebo „*stateční*“. Cituje však dále Prokopa Písaře, který uvádí ještě třetí a málokdy pro rytíře používané oslovení „*urození*“. Tento případ pravděpodobně u Vaňkova oslovení nastal a byl tedy patrně povýšen do rytířského stavu. V případě, že by byl Vaněk Valečovský pouze pasovaný rytíř, bylo by použito jen prvních dvou označení, nikoli však třetího oslovení „*urozený*“. Tato listina tedy vylučuje nabytí rytířského titulu formou pasování, která pro toto období nebyla již tolik častá. Naprosto jisté však je, že Vaněk již nebyl vladykou, neboť ti byli v této době oslovení jako „*slovutní*“.⁹³

Jakožto podkomoří Království českého, rytíř a zároveň přítel Jiřího z Poděbrad se stal Vaněk z Valečova váženým a úctyhodným mužem. Z těchto důvodů byl také žádán, aby svou pečeti a svědectvím potvrzoval důležité listiny. Ovšem mohlo se jednat o precedens jeho častého pobývání v královské kanceláři z důvodu plnění podkomořského úřadu. Takto například potvrdil v Praze 18. ledna 1459 společně s kancléřem Prokopem z Rabštejna pravost listiny Soběslava z Miletínka, která zaručovala králi Jiřímu, že mu hrad Kunětická Hora bude vždy otevřen. Obdobně tomu bylo i v případě listiny ze 14. listopadu roku 1459, která se zabývala zastavením města Domažlice Racku z Janovic a z Rýzemberka. Ale jelikož se jednalo o zásah do Vaňkova úřadu podkomořího královských měst, tak je zcela logické, že celou záležitost opět s Prokopem z Rabštejna dosvědčovali svými pečeti.⁹⁴ Jak již bylo řečeno výše, Jiří Vaňkovi velmi důvěřoval, což dokládá další z faktů, že Vaněk Valečovský figuruje mezi svědky na listině, která byla sepsána 14. července 1465 v Praze

---

⁹³ Zápis o Samuelově dluhu Vaňkovi se nachází v *Knih pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbírká rukopisů, inv. č. 992, fol. 259v. K tituluře středověké šlechty více v J. MACEK, *Česká středověká šlechta*, s. 62–63. Konkrétní datum zisku rytířského titulu je uvedeno pouze v R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 74, avšak nobilitační listina se bohužel v archivech nedochovala. J. ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. Jagellonské Čechy (1471–1526)*, s. 419 je téhož názoru, totiž že byl Vaněk rytířem.

⁹⁴ Zápis o Kunětické Hoře se nachází v *Archiv Koruny české 6*, ed. Antonín Haas, Praha 1958, s. 59, č. 79. Listina o zastavení města Domažlice *Tamtéž*, s. 75, č. 115.

pro případ neshod krále Jiřího s falckrabětem Otou II. rýnským o léna za lesem.⁹⁵

Z úřadu královského podkomořího se Vaněk také snažil zavést jednotu ve víře v jihočeských královských městech. Zde totiž bylo rozšířeno tábořské učení a proti sjednotitelským snahám byl vyvinut značný odpor. To byl pravděpodobně hlavní motiv, proč Vaněk z moci svého úřadu podkomořího začal pronásledovat kněží, kteří se nechovali podle církevní kázně. Některé pak dokonce podezřival z toho, že neměli kněžské svěcení. Z moci svého úřadu proti nim mohl zasáhnout minimálně, ale přesto se dochovaly doklady, které dokazují, že v některých případech postupoval s velkým nasazením. Docházelo tak ke spoustě unáhlených rozhodnutí a k rychlému a hromadnému pronásledování. Obviněné z Domažlic, Stříbra, Klatov, Sušice a Písku posílal mistru Janu Rokycanovi, kterému se měli zpovídat a který je měl soudit podle kanonického práva. S těmito postupy však Jan Rokycana nesouhlasil a vězně tak často propouštěl a vracel je nazpět s omluvnými a ochrannými dopisy. Vaněk však měl patrně silnou motivaci, neboť se chtěl zavděčit králi Ladislavovi a členům královské rady.

Nejen v jižních Čechách musel Vaněk řešit problémy s nezřízeným kališnickým duchovenstvem ve městech. Takový stav církve ve městech dával Vaněk za vinu Janu Rokycanovi. V důsledku toho se s ním dostal do sporu, který vyústil ve Vaňkových pomluvách a sepsaném *Traktátu proti panování kněžskému*.⁹⁶

---

⁹⁵ AKČ 6, s. 97, č. 175.

⁹⁶ Zajímání kněží je blíže analyzováno v R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 60, 76–77, 641. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, Praha 1994, s. 213.

5. Traktát proti panování kněžskému

Přibližně v letech 1453–1457 sepsal Vaněk Valečovský z Kněžmosta *Traktát proti panování kněžskému*, kterým upozornil na zásahy mistra Jana Rokycany a dalších kališnických kněží do veřejné správy a politického života v Českém království.⁹⁷

Určit dataci sepsání samotného traktátu je velice obtížné. Názory historiků se v odborné literatuře liší. Traktát se totiž dochoval pouze v opisech a v samotném textu je jen velmi málo náznaků, které napomáhají k určení alespoň přibližné doby jeho zpracování. Jedním z nich je zde uvedená věta na konci traktátu, ve které Vaněk uvádí, že se tímto spisem „*zasadil proti kněžím modlářským a svévolným s boží pomocí pro královu milost pána mého, také pro pána zprávcí a pro tuto zemi i pro svou čest.*“⁹⁸ To tedy řadí jeho zpracování do období 28. října 1453 – 2. března 1458.

Traktát byl, jak sám autor uvádí, „*učiněný proti Rokycanovi a jeho kněžím.*“ Pro koho byl však traktát sepsán, je velmi složité vysvětlit. Na počátku je uveden důvod, že „*těchto věcí nepiši toliko sám pro se, ale proto nejprve, abych králově milosti, pánu mému právě a věrně učinil a zachoval se vedlé mého slibu.*“ Lze se tak domnívat, že traktát mohl být sepsán na popud krále Ladislava a nejspíše měl být určený členům královské rady. Rudolf Urbánek je téhož názoru, totiž že traktát byl sepsán pro královskou radu, ale namítá, že nebyl určen králi Ladislavovi či správci Jiřímu z Poděbrad. Domnívá se, že onou konkrétní osobou byl nejspíše kancléř Prokop z Rabštejna. Jaromír Čelakovský naproti tomu takto jmenuje Zdeňka Kostku z Postupic, který byl rovněž členem královské rady. Jistý vliv na jeho adresování

---

⁹⁷ *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1881. Srov. *Prameny dějin moravských 4, Akty jednoty bratrské 2*, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1923, s. 42–48, 242–255.

⁹⁸ *Traktát*, s. 22. V knize P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny 6*, s. 123 je traktát datován do počátku roku 1457, Wacław Władiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 6*, Praha 1885, s. 278 jej datuje tamtéž, ovšem R. Urbánek v R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 79–80 klade sepsání traktátu spíše blíže k roku 1453.

mohly mít i rozšířené myšlenky ve vládních kruzích na osvobození českého státu od přílišného vlivu církve.⁹⁹

Na samém konci traktátu se nalézají další Vaňkovo odůvodnění: „*a také žádám toho: co na ně provedu slušně i řádně, ať utrpí, jako na to bude slušeti, aneb opraví, jakož naše milost rozkáže, a potom ať se toho ani jiného podobného k tomu nedopouští.*“ Z toho jasně vyplývá, že z moci svého úřadu již na daný problém několikrát upozorňoval a řešil jej. Nyní však za něj odmítl nést zodpovědnost a dále varuje „*abyste v paměti ráčili míti, jestliže co na potom skrze ně zlého přijde, králi, jeho milosti, panu zpravci a této zemi, že již tím déle vinen býti nemíním.*“ a „*ať za mého ouřadu nic nekáže a nejednají zlého proti králi jeho milosti, panu zpravci a této zemi.*“¹⁰⁰ Zde jsou také uvedeny náznaky již zmíněného Vaňkova pronásledování kněžích.

Samotný traktát je rozdělen na dvě části. První, a zároveň kratší, část je věnována táborským kněžím, kteří se účastnili tažení za husitských válek a rovněž v něm osobně bojovali. Podle Vaňka to však znamenalo, že páchali smrtelné hříchy, protože „*mordovali sou, pálili, hubili lidi, od statkův vyháněli*“, což však bylo proti Bibli, v níž se píše, že kněží by měli lidem spíše pomáhat a dobrým slovem je obracet na víru, nikoli však násilím. To také rovněž koresponduje s názory pražských mistrů, kteří rovněž kázali proti násilí.¹⁰¹

Ve druhé, a podstatně větší, části traktátu se Vaňek Valečovský zaměřuje přímo na osobu Jana Rokycany a jeho utrakvistické kněží, o kterých tvrdí, že si „*tito kněží chytřeji a pokrytěji vedou*“. Hlavním důvodem sepsání traktátu byla snaha Vaňka Valečovského upozornit na pletení se kněží do politických záležitostí ve městech („*aby světsky nepanovali*“),¹⁰² které spadaly do působnosti podkomořského a tedy jeho úřadu. Kněží totiž „*chtíce v městech konšely saditi a více vlásti,*

---

⁹⁹ Názory R. Urbánka jsou k nahlédnutí v R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 80. Názory J. Čelakovského jsou analyzovány v *Traktát*, s. 3, 5. J. Bidlo v *AJB 2*, s. 242 uvádí přímo Zdeňka Kostku z Postupic. Srov. *Valečov*, in: *Ottův slovník naučný 26*, Praha 1907, s. 253.

¹⁰⁰ *Traktát*, s. 22.

¹⁰¹ *Tamtéž*, s. 9, 13–14.

¹⁰² *Tamtéž*, s. 15.

*panovati a rozkazovati než ani král ani úředníci jeho.*¹⁰³ Vaněk totiž chtěl do městských rad obsazovat konšely smýšlející stejně jako on či Jiří z Poděbrad. Nicméně utrakvističtí kněží zde chtěli rovněž uplatňovat svůj vliv za účelem svého vlastního prospěchu. Vaněk Valečovský měl tedy spoustu příležitostí setkat se s kněžími při jejich ovlivňování zasedání městských rad. V traktátu sám ovšem uvádí, že katoličtí arcibiskupové, biskupové a kněží bývali dříve rovněž královskými úředníky a jakožto takoví řešili záležitosti týkající se státní správy (například ve vojsku, dosazovali konšely, zasedali v radách). O obdobné postavení se podle Vaňkových obav snažili i utrakvističtí kněží, kteří však podle Čtyř artikulů pražských světsky vládnout již neměli. Vaněk se v traktátu dle svých slov nezabýval katolickými kněžími, „*neb mi v můj ouřad nikdy nesahali, jako mi Rokycána i s svými kněžími sahá.*“¹⁰⁴

Dle Vaňkových tvrzení kněží stavěli Bibli nad životní normu, ale ne z čistého přesvědčení, ale za účelem zisku a kvůli ctižádostivosti.¹⁰⁵ To dokládá jejich postupy, kterými nejdříve vyčerpávali venkovské fary „*a potom do měst, aby na to hodovali, kurv..li a žoldy sobě svatokupecké jednali.*“ Mimo to tedy obviňoval kněží z nemravnosti, cizoložství a smilství. Celkově tedy pochyboval o naplňování obecných základů utrakvismu. Podle něj totiž kališničtí kněží využívali kompaktáta pouze k zmatení a kontrolování lidí a přitom zůstávali stále ctižádostiví. Báli se odejít z opevněných měst kázat do vesnic a radši zůstávali v opevněných městech u piva – „*kněží naši z ohražených měst od starého piva a od dobrého vína, nerci mezi pohany lité, ale mezi křesťany nesmějí.*“¹⁰⁶

Dalším závažným problémem, díky kterému se ctižádostiví kněží nespravedlivě obohacovali, byla podle Vaňka jejich moc nad kšafy a následné získávání těchto majetků pro jejich potřeby. V traktátu

---

¹⁰³ *Traktát*, s. 17.

¹⁰⁴ *Tamtéž*, s. 15, citováno z s. 23.

¹⁰⁵ O smýšlení Jiřího z Poděbrad a Vaňka Valečovského hovoří R. URBÁNEK, *Husitský král*, s. 107.

¹⁰⁶ *Traktát*, s. 15. Dále R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 71–73, 81, 83–84.

Vaněk uvádí, že kněží „*nebožátka a vdovy, sirotky, chytře připravující a poručenství lidská lstivě a vymyšleně nařikající, neb jestli sám kněz poručníkem nebude, ale tak jde s nemocným nebo s babou vůkol, žeť ji vždy na to zvede, ať by poručníka učinila, kohož on káže a tomu poručníku dále rozkáže, aby to tak činil v tom statku s knězovou radou.*“¹⁰⁷ Zde je možné sledovat určité souvislosti s testamentem Mikuláše Kněževského, který je v této práci podrobněji rozebírán v šesté kapitole. Mikuláš v závěti učinil jedním z poručníků Vaňka Valečovského s podmínkou, že s majetky bude nakládat podle rady mistra Jana Rokycany a Jana z Nedvojevic. Což tedy znamenalo, že s majetky nemohl zcela volně manipulovat. Takové případy se tedy skutečně děly. Vaněk Valečovský však neudává, žádné konkrétní případy zmanipulovaných závětí, z čehož lze usuzovat, že se oficiálně žádné dědické „krádeže“ nestaly.¹⁰⁸ Nicméně běžnou praxí kněží bylo uplatňování jejich postavení k ovlivnění úsudku kšaftujícího a jeho přesvědčení, aby odkázal své majetky církvi. Je tedy možné, že Vaňek kritizoval právě tuto skutečnost.

Celkově však osočování kněží v celém traktátu Vaněk založil pouze na úryvcích z Bible a nepodkládal je žádnými konkrétními případy. V naprosté většině případů tak pouze uvedl obecný příklad provinění duchovenstva a následně z Bible upřesnil, jak by se měli správně zachovat. Například, když rozebíral kněžskou pohodlnost, odkazoval se opět na Bibli, ve které se říká: „*že dobrý pastýř pokládá duši svou za ovce*“ a Vaněk na to odpovídá: „*Pak oni chtějí, aby ovce trpěli a pastýři, aby hodovali a s ženami jich doma léhali vyženoucí ovce na vojnu.*“ Dále obviňuje kněží například ze smilství, ale neuvádí žádné postižené ženy či takto obviněné kněží. Jakožto mravní vzor pro utrakvistické kněží vyzdvihoval Jana Příbrama, který byl dlouhou dobu Rokycanovým názorovým sokem.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Traktát, s. 16.

¹⁰⁸ *Knihy pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sběrka rukopisů, inv. č. 992, fol. 225r.

¹⁰⁹ Traktát, s. 21, citováno z s. 15. Interpretace kněze Jana Příbrama jakožto Vaňkova vzoru se nachází v R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 664–666. Dále v R. URBÁNEK, *Husitský král*, s. 107.

Podle Vaňkových slov porušovali kališníci kněží kompaktáta. To se však v takové míře, jakou Vaněk uvádí, dít nemohlo. Sepsáním tohoto traktátu však zasahoval do věcí, kterých by se jako správný utrakvista nikdy dotýkat neměl. Podrýval tím totiž přímo základy utrakvistické církve. Naráží zde také na negramotnost obyčejných lidí, kteří byli vystavováni kněžskému vlivu, ale nevěděli, co s tím udělat. Zde se opět nabízí teorie, která již byla jednou vyřčena, a sice že tento traktát byl určen královské radě, která proti kněžskému jednání mohla zakročit.

Další urážky pak Vaněk dále směřoval přímo k Janu Rokycanovi, o němž tvrdil, že nechtěl císaře Zikmunda přijmout za českého krále, „*ale když se jim císař zapsal, aby byli někteří arcibiskupové, tehdy jemu teprův právo a spravedlnost k českému království našli.*“ Dále ho urážel: „*nýbrž, aby se jemu vždy arcibiskupství nezmátlo, slíbil jest na smlouvách Rokycán, když by arcibiskupem byl, aby světil žáky na kněžství pod oběma i pod jednou podle compactát.*“¹¹⁰ Vaněk tím tedy říká, že Rokycana postavil katolictví a kališnictví na stejnou úroveň. Kvůli tomu tedy postrádaly husitské války smysl, a to nejen pro Vaňka. Jan Rokycana po příchodu Zikmunda však post arcibiskupa zcela nezískal, neboť byl pouze tolerovaný a laicky volený arcibiskup. Dle Vaňka Valečovského právě z tohoto důvodu Rokycana začal bouřit další kněží, aby vyvolali nové války, protože mu král ani jeho úředníci nepomohli k zisku arcibiskupství od papežské stolice. Těm chtěl Vaněk prostřednictvím tohoto traktátu zabránit. V závěru traktátu je pak naznačeno, že když „*jemu to arcibiskupství odtavad z Říma nedošlo, tehdy potom opět kam se jest s svými kněžími vrchtochy vrhl? Do Řekův, dávaje papeži Antikristy...*“¹¹¹ Vaněk v průběhu celého traktátu obviňoval kněží, ale v naprosté většině je nepodkládal

---

¹¹⁰ *Traktát*, s. 18–20.

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 9, 21–22.

důkazy či příkazy. Pravděpodobně chtěl obviňovat Rokycanu, že za všechno může on, protože se kněžstva zastával.¹¹²

Vaňkův traktát byl velmi rychle rozšířen, což jasně potvrzuje nastupující zatvrzelost laiků proti větší koncentraci moci v rukách utrakvistických kněží v polovině 15. století (jako tomu bylo předtím u katolických). Traktát lze tedy vnímat jako ohlas doby. Některé z Vaňkových podmětů se zakládaly na pravdě (nejčastěji se jednalo o venkovské poměry) a ospravedlňovaly tak jeho snahu o snížení moci kněží. Nicméně Vaňkův traktát je velmi zaujatý a v některých případech naprosto nespravedlivý, neboť popisuje jen to špatné. Navíc se zabývá pouze utrakvistickými duchovními a nikoliv katolickými, u kterých byly tyto rysy rovněž rozšířené. Pro historii českých zemí má však traktát velký význam už z toho důvodu, že se v něm například nalézají informace o vedení vyjednávání s řeckou církví v roce 1452.¹¹³

Pro katolíky a zejména pro jednotu bratrskou se traktát stal vítanou municí, neboť dokazoval zkaženost církve a oni si přáli návrat k prvotním řádům. Vaňkův traktát se proto dochoval především formou opisů v knihách jednoty bratrské. Vaněk pravděpodobně takovýchto traktátů sepsal více. To dokládá i tvrzení v Bartošově kronice pražské, že pro Rokycanův život čerpá i ze „*spisův, kteříž se nalézají v knihách nějakého pana Václava Valečovského řečeného, kteréž byl sepsal za času krále Jiřího, jsa tehdáž podkomořím měst královských v Čechách.*“¹¹⁴

Takovýchto traktátů, namířených proti vzrůstání se kněžské moci a jejich zásahů do světského života, vzniklo v polovině 15. století více. Z obdobných antiklerikálních výpadů lze jmenovat

---

¹¹² Traktát, s. 9. R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 78 uvádí, že obdobný spor vedl Vaněk Valečovský i s knězem Martinem Lupáčem.

¹¹³ Do širokého českého reformačního kontextu zařazuje Vaňkův traktát jako vzor nespokojených kališnických laiků M. NODL, *Česká reformace*, in: Umění české reformace (1380–1620), s. 29. Srov. J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 148–149 a Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 17. J. ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437–1571)*, s. 234 je toho názoru, že se jednalo přímo o sklony kněží k teokracii, která se již projevila například u Prokopa Holého či Jana Želivského. Srov. *Traktát*, s. 10.

¹¹⁴ Citováno z *Bartošova kronika Pražská od léta Páně 1524 až do konce léta 1530*, ed. Karel Jaromír Erben, Praha 1863, s. 154–155. Vliv na katolíky a jednotu bratrskou zaznamenává J. Čelakovský v *Traktát*, s. 8–12.

například spisy Jana z Příbrami, Petra Chelčického či Hilaria Litoměřického. Drobné zmínky se nalézají i v dílech Jana a Ctibora Tovačovského z Cimburka či Jana Šlechty. Velký nárůst takovýchto traktátů mělo nejspíše na svědomí vystřízlivění horlivých kališníků v době vlády Ladislava Pohrobka. Následkem toho byly snahy o uhájení laického státu proti velkému podílu duchovenstva na moci. Traktát Vaňka Valečovského zde působil jako vzor. Ovšem tato tendence byla rozšířena mezi kališníky i nadále. Pravděpodobně za to mohl také spor, který vedl král Jiří z Poděbrad s papežem Piem II. (Aeneas Silvius Piccolomini), snaha o spojení církví a dosažení potvrzení kompaktát (i za cenu obsazení postu arcibiskupa někým jiným, než byl Jan Rokycana).¹¹⁵ I ve *Spravovně* Mistra Pavla Židka z roku 1470 bylo králi Jiřímu řečeno, „*aby Vaše Jasnost skrze radu kněžskou nezpletla královstvie*“, což dokazuje, že i zde byla jasně naznačena moc duchovenstva, proti které Vaněk silně horoval ve svém Traktátu. Židek však zachází dále než Vaněk, neboť tvrdí, že „*Kněži ženú řemeslníky dobré ven, kteří jich rozkázanie nechtie činiti. A tak od Vašie Jasnosti lid vysoký odešel jest, i protož vedle nízkých nevzroste.*“¹¹⁶

Jan Rokycana se proti těmto snahám pochopitelně bránil a rovněž kritizoval městské vladyky, kteří zbohatli a pyšnili se. Nadto si podle něj říkali „*dobří lidé*“. Rovněž mu vadila drobná šlechta, která zbohatla díky sekularizaci a konfiskacím církevního majetku za husitské revoluce. I Vaněk Valečovský byl původem vladyka, který měl ve městě dům, zbohatl díky zastávání úřadů a měl s Janem Rokycanou také spory. Proto je zcela pochopitelné, že i tyto narážky byly poháněny myšlenkou na Vaňka.¹¹⁷

---

¹¹⁵ J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 149–150, 157–158. Srov. Michal NODL, *Česká reformace*, in: Umění české reformace (1380–1620), edd. Kateřina Horníčková – Michal Šroněk – Milena Bártlová, Praha 2010, s. 29 a F. ŠMAHEL, *Husitské Čechy*, s. 297, 459. Dále R. URBÁNEK, *Husitský král*, s. 107. Na Hilaria Litoměřického upozorňuje i R. Urbánek v R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 875–876.

¹¹⁶ Pavel ŽÍDEK, *M. Pavla Židka Spravovna*, ed. Zdeněk Tobolka, Praha 1908, s. 4, 11–12. Též názoru je i W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 7*, s. 370.

¹¹⁷ J. MACEK, *Česká šlechta ve středověku*, s. 74–75 se zmiňuje o Rokycanově kritice vladyků.

Vaněk v traktátu poprvé použil alegorii vozu, s kterou pak při výkonu podkomořského úřadu objížděl jednotlivá města a používal ji jako příklad pro lepší pochopení výkladu rozpolcení církve a kněžské neústupnosti v Českém království. Šlo tedy o názorné vyjádření myšlenky království dvojího lidu. Vůz měl z obou stran zapřažené koně. Na jedné straně je řídili kališníci kněží a na druhé je opačným směrem poháněli katoličtí kněží. Z toho důvodu se vůz nemohl pohnout z místa. Na voze mezi nimi seděli i lidé, kteří toužili po spáse a dospění k nebeskému království, když však vůz zůstával stále na jednom místě, lidi se začali mezi sebou beze smyslu bít. Podle Vaňka by však tato situace měla být vyřešena následovně – lidé „by měli s vozu sesednouti a nabíti svévolným formanům, aby zapřáhli koně k jednomu konci vozu a kázali vůz táhnouti tou cestou kompakrát, kterou sobě sami s obou stran vyvolili.“¹¹⁸

Alegorie vozu patrně byla pro Vaňka Valečovského velmi důležitou, a proto si ji nechal před rokem 1461 vymalovat na svém domě v Dlouhé ulici na Starém Městě pražském (dnešní Dlouhá třída). Malba ani dům se bohužel do dnešní doby nedochovaly. Zachovaly se však popisy v traktátech a dílech členů jednoty bratrské a rovněž i opětovná vyobrazení vozu. Mezi nejvýznamnější zmínky o vozu patří i spis bratra Jafeta. Ten v něm uvádí, že alegorii vozu dokonce poprvé použil sám mistr Jan Rokycana ve svém kázání (konkrétně z druhé neděle po svátku svaté Trojice). Chtěl tím pravděpodobně popsat nejednotu kněžstva, která byla špatná pro dění ve společnosti. „I připodobňoval prý je Rokycana k vozu o dvojm oji a zapřažení koni zpředu i vzadu a aby vozataji jeden sem a druhý tam táhl.“¹¹⁹ Dále tuto alegorii zmiňují i bratr Lukáš či Jan Blahoslav. Mezi opětovná vyobrazení patří například i malba vozu na faře sv. Štěpána na Novém Městě pražském či na Klaudyánově mapě Čech. Samotná alegorická

---

¹¹⁸ Traktát, s. 10. Srov. AJB 2, s. 254–255, Kateřina HORNÍČKOVÁ, *Město jako komunikační prostor. Utrakvismus, obrazy a reprezentace*, in: Umění české reformace (1380–1620), edd. Kateřina Horníčková – Michal Šroněk – Milena Bártlová, Praha 2010, s. 185–188 a Robert ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, s. 189 a Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*, Praha 1926, s. 106–107.

¹¹⁹ Jaroslav GOLL, *Chelčický a jednota v XV. století*, Praha 1916, s. 68.

malba vozu Vaňka Valečovského je velmi ceněna i z hlediska utrakvistické ikonografie. Mezi přední díla tohoto období ji řadí i Kateřina Horníčková. Podle ní stojí na stejné úrovni jako například Göttingenský či Jenský kodex.¹²⁰

Vyobrazení Vaňkova vnímání církve jako vozu bylo velmi silné po celou dobu české reformace. Svědčí o tom i jednolist s mapou Čech, který vyhotovil v letech 1517–1518 již zmíněný bratr Mikuláš Klaudyán. Tento jednolist byl zhotoven pravděpodobně k uzavření Svatováclavské smlouvy z roku 1517 a byl vytištěn v Norimberku. Skládá se z pěti horizontálních rovin, z nichž se v první nalézá král Ludvík Jagellonský s odznaky soudní moci a s erby jednotlivých zemí, kterým vládl. V druhé rovině jsou vyobrazeny váhy jakožto symbol spravedlnosti a na krajích jsou vyobrazeny citáty jakožto mravní zrcadlo a erby přisedících pánů na zemském a komorním soudu. Ve třetí rovině se nacházejí erby členů instituce, která napomáhá obecnému dobrému. Ve čtvrté rovině je vyobrazen Vaňkův alegorický motiv vozu, který je zapřažený do dvou směrů a má symbolizovat konfesní rozdělení země, tedy království dvojího lidu. Kromě této alegorie je zde vymalována i jiná malba, která znázorňuje lapkovství a zemské škůdství. Jedná se o malbu přepadení kupeckého vozu, což bylo pro tehdejší dobu velmi charakteristické. V páté rovině se pak nalézá samotná mapa českých měst.¹²¹

Vaněk Valečovský, jeho traktát a symbol vozu se stali vzorem pro nespokojené kališníky, katolíky a jednotu bratrskou poloviny 15. století a právě k němu a k moci podkomořího se upínaly jejich naděje. Zejména jednota se na Vaňka obrátila s prosbou o pomoc. Její čelní představený bratr Řehoř byl zajat roku 1461 v Teplicích.

---

¹²⁰ Kateřina HORNÍČKOVÁ, *Mezi tradicí a inovací. Náboženský obraz v českém utrakvistu*, in: *Umění české reformace (1380–1620)*, edd. Kateřina Horníčková – Michal Šroněk – Milena Bártlová, Praha 2010, s. 92 a K. HORNÍČKOVÁ, *Město jako komunikační prostor*, s. 188. Srov. R. URBÁNEK, *Husitský král*, Praha 1926, s. 106. O výmalbě na domu v Dlouhé třídě hovoří i F. ŠMAHEL, *Husitské Čechy*, s. 459.

¹²¹ *Klaudyánova mapa Čech*, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, f. Biskupské sbírky Litoměřice, sig. sine (archiválie ve vlastnictví Biskupství litoměřického). Jednolist podrobněji rozebírá K. HORNÍČKOVÁ, *Město jako komunikační prostor*, s. 185–188 a R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, s. 189.

Z vězení napsal dopis nebo spíše traktát adresovaný Vaňkovi a doufal, že jej Vaněk předá králi Jiřímu. Řehoř v něm líčil pronásledování bratří, v němž mimo jiné varuje, že „*předcházející bouře na zemi Českou Bůh pro „hříchy kněžské“ dopustil, při tom však moci světské, tj. státní, vždy za povinnost ukládaje, by o pořádek veřejný pečovala.* Dále však „*chválí krále Jiřího v listu svém (a tím i podkomořího), že Bůh „srdce tak zmužilé“ učinil, aby se kněžím obojím – podjednou i podobojí – opřel, a vládnouti sebou nedala, zemi českou upokojil; že v Čechách i v Moravě až potud pokoj udržoval, když nepudil měst od jich věr, ale jakž jedněch nechal při kalichu, tak jiných nenutil ke kalichu.*“ Rovněž se v dopise nalézá narážka na vůz: „*Což jsem já někdy v Slovanech kázal, to již, když já mlčím, stěny tvé po všech Čechách téměř rozmlouvají, kterak ti formané dvojí by dávno vuoz rozthli, když by jim tak státi nepřikázali.*“ Z toho všeho však jasně nevyplývá, zda se Řehoř s Vaňkem nějak osobně znal. Nicméně je patrné, že Vaněk svými myšlenkami ovlivnil členy jednoty bratrské, neboť používali příkladu vozu, který Vaněk šířil. Mezi dalšími názory, které měla jednota bratrská s Vaňkem společné, patří například i názor bratra Řehoře a Petra Chelčického, že víra nemá a neměla by mít se světskou mocí nic společného. To do jisté míry odpovídá konkrétním narážkám Vaňka Valečovského, které uplatnil v traktátu, kde vytýká kněžím a Janu Rokycanovi, že si nárokují moc světských úřadů, která jim nenáleží. Bratr Řehoř na to ve svém dopise odpovídá, že světská moc ztělesněná podkomořím může takovýmto praktikám zabránit.¹²²

---

¹²² J. GOLL, *Chelčický a jednota v XV. století*, s. 46, 100–101, 111, 114, citováno z s. 79. Srov. *Prameny dějin moravských 3. Akty jednoty bratrské 1*, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1915, s. 45–47, 544–557 a R. URBÁNEK, *Husitský král*, s. 107 dokonce uvádí, že Vaněk splýval s katolickou opozicí.

6. Majetky

Vaněk Valečovský z Kněžmosta získal za svého života značné majetky. Nejspíše jeho ctižádostivost ho donutila orientovat se na úřednickou kariéru, díky které získal značnou část statků. Některé z nich zdědil, jiné si koupil, nebo mu propadly v rámci předešlé peněžní výpůjčky. Jejich zisky však byly většinou spojeny s jeho věrnou službou králi Ladislavovi či zemskému správci a pozdějšímu králi Jiřímu z Poděbrad.

Vaněk Valečovský byl nejspíše jedním z pěti dědiců rodového majetku Valečovských z Valečova, proto měl z počátku pravděpodobně nárok pouze na určitý podíl dědictví. V roce 1441 došlo k dělení rodového majetku, při kterém mu bylo postoupeno městečko Kněžmost s tvrzí, které se nacházelo na jižní straně pod hradem Valečov nedaleko dnešního Mnichova Hradiště. Samotná tvrz se nacházela na jihovýchodní ostrožně městečka jménem Hrádek. Jestli Vaněk tuto tvrz využíval, není však zcela jasné. Mohlo tomu tak být pouze do 50. let 15. století, protože roku 1462 došlo k připojení městečka Kněžmost k panství Valečov a tvrz samotná pak zanikla. Další zmínky o užívání městečka Vaňkem Valečovským již nejsou známy. Pouze z roku 1470 se dochoval záznam, že celé městečko pod Valečovem (nejspíše tím bylo myšleno městečko Kněžmost) vypálili Slezáci. V tomto období to však nemohlo Vaňkovy finanční pozice nijak ohrozit.¹²³

Rodový hrad a panství Valečov před rokem 1439 získal pravděpodobně starší příbuzný Vaňka Valečovského Jan Valečovský ze Lhotice, který jej nejspíše začal upravovat po vypálení Jindřichem Děčínským z Vartenberka. Nicméně již za svého života pravděpodobně přesídlil na Lhotici a hrad nejspíše prodal schopnějšímu příbuznému

---

¹²³ August SEDLÁČEK, *Hrady 10*, Praha 1997, s. 135. Srov. K. KUČA, *Města, městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2*, s. 920–921 a August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998, s. 421.

Vaňkovi Valečovskému. Stalo se tak nejspíše v průběhu 50. let 15. století, nejpozději však roku 1462.¹²⁴

Nynější podoba hradu Valečova téměř odpovídá podobě, jakou mu vtiskla přestavba Vaňka Valečovského. Mezi historiky a archeology se vedou spory o tom, kdo hrad ve skutečnosti přestavěl a připojil tak k němu zadní palác. Nejlogičtější úvahou zůstává názor Dobroslavy Menclové, která tvrdí, že jejím iniciátorem byl, jak již bylo zmíněno výše, Jan Valečovský ze Lhotice. Ten tedy započal úpravy hradu pravděpodobně po jeho navrácení Jindřichem z Vartenberka (nejpozději po roce 1444). Nicméně opravy hradu musely být nákladné a Jan jej proto předal Vaňkovi Valečovskému. Zde se nabízí vysvětlení, že se mu nepodařilo upravit hrad tak, aby jej mohl obývat. V důsledku toho byla tedy nutná celková přestavba hradu, na kterou byly potřeba peníze, které pravděpodobně Jan neměl. Vaněk Valečovský však díky svému postu podkomořího královských měst musel disponovat vysokými finančními částkami, a tudíž si mohl přestavbu hradu dovolit. Následující majitelé hradu pravděpodobně takové finanční možnosti již neměli, což nás vede k danému názoru, že přestavbu hradu Valečova uskutečnil Vaněk.¹²⁵

Dalším důvodem, proč by měl být Vaněk označován jakožto strůjce přestavby hradu Valečova, jsou dochované fragmenty destruovaných gotických kachlových kamen, které se nacházely v nově vystavěném východním (zadním) paláci. Tento typ kamen byl typický pro druhou polovinu 15. století. Na ozdobných kachlích jsou znázorněny reliéfy, které jasně dokládají, že nově přestavěný hrad pochází z Vaňkova období. Na reliéfech je totiž umělecky zachycen například motiv českého lva coby znak Českého království nebo vyobrazení sv. Jiřího, které mohlo sloužit jako přenesený význam

---

¹²⁴ K dělení rodového majetku Valečovských více v J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 267. O přechodu Valečova do držby Vaňka více v A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 138.

¹²⁵ Spory historiků a archeologů o původci a vykonavateli přestavby hradu Valečov zůstávají památkáři nepovšimnuty. Jana ze Lhotice jakožto původce přestavby hradu jako jediná uvádí Dobroslava MENCLOVÁ, *České hrady 2*, Praha 1972, s. 339–340. Přesná podoba hradu byla podrobně rozebírána v bakalářské práci K. BRANIŠOVÁ, *Valečovští z Valečova*, s. 53–55.

pro krále Jiřího z Poděbrad. Kromě těchto mytologických a biblických námětů zde byly na samostatných kachlích zachyceny i erby rodů pánů z Rožmberka a ze Šternberka. Tento fakt v sobě nese velmi důležitou informaci z hlediska datace, neboť kamna musela být postavena v době, kdy tyto dva rody ještě zachovávaly věrnost králi Jiřímu, tedy před spiknutím Zelenohorské jednoty v roce 1465. Mezi kachlovými reliéfy se nachází i erb královského města Kadaně, což může také odkazovat na kontakt podkomořího královských měst Vaňka Valečovského s tímto městem. Avšak kachle s erbem rodu Valečovských se bohužel nedochovala. Z těchto důvodů je tedy nutné datovat přestavbu hradu Valečova do období mezi léty 1452–1465, tedy když jej držel podkomoří královských měst Vaněk Valečovský z Kněžmosta.¹²⁶

Přestavbu hradu Valečova uskutečnil tedy Vaněk Valečovský. Hlavním zásahem do hradní architektury byla výstavba nového východního kamenného paláce. Hrad byl totiž původně tvrzí, kterou založili Valečovští z Valečova. Jeho přestavbu na hrad provedli pravděpodobně husitští hejtmané a bratři Bartoš a Bernart z Valečova, kteří tím tak zvýšili obranyschopnost hradního celku. Do dvou západních pískovcových skal nechali vytesat místnosti a navrch postavili dřevěné stavení, které je dnes známé pod názvem přední nebo starý palác. Ten však při vypálení hradu Jindřichem Děčínským z Vartenberka nevydržel, a proto byla nutná přestavba hradu iniciovaná původně Janem ze Lhotice a provedená Vaňkem Valečovským z Kněžmosta. Vaněk nechal postavit nový (zadní) kamenný palác, který byl při případném útoku bezpečnější. Jeho dispozice však byly dány tvarem posledního pískovcového skalního bloku, takže jeho podoba je na východní straně oblá, ale na západní má ponechána hranatá nároží. Z jižní strany je zeď paláce konkávně prohnutá v tupém úhlu, ale pro větší komfortnost je ve vyšších patrech toto prolomení zmírněno výsuvnými sokly, o které se hradní zeď opírá.

---

¹²⁶ Čeněk PAVLÍK, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, *Archeologie ve středních Čechách*, 16 (1), 2012, s. 407–418, 423.

V paláci pak Vaněk nechal vystavět kachlová kamna, podle nichž ho lze považovat za strůjce přestavby hradu. Kromě toho nechal Vaněk pravděpodobně opravit opevnění hradu kolem prvního předhradí a dále nechal přistavit další opevnění kolem druhého předhradí. Komfortnost i bezpečnost hradu se tím zvýšila a Valečov zůstával i nadále hlavním rodovým sídlem.¹²⁷

Nebyly to ovšem pouze statky na venkově, které Valečovští z Valečova vlastnili. Je známo, že v Praze drželi dům (č. p. 186), který se nacházel přímo naproti Pražskému hradu na Hradčanském náměstí. Stával tedy v místech, kde se nyní nachází Schwarzenberský palác. To právem naznačuje velmi dobré postavení Valečovských z Valečova, které bylo Vaňkovi jakousi vstupní branou do jeho života. Tento dům koupil již na konci 14. století Ctibor Valečovský z Kněžmosta a Valečovští jej vlastnili až do roku 1471. – „1433 hrd. 6: městišče pánuow z Walečowa. 1464 hrd. 19: dominorum de Waleczowa. 1471 hrd. 22: pánů z Walečowa.“¹²⁸ Podle těchto záznamů se zde Vaněk mohl zdržovat před rokem 1439, než odešel z Prahy. Po svém návratu v roce 1448 si však koupil na Starém Městě pražském v Dlouhé ulici nový dům, na kterém si nechal vymalovat alegorii vozu znázorňující rozpolcenost církve. Zisk tohoto domu byl pro Vaňkovu osobu zcela klíčový, neboť bez něj by nebyl plnoprávným měšťanem Starého Města pražského a nemohl by zastávat zdejší úřady konšela a purkmistra.¹²⁹

---

¹²⁷ Klíčovými publikacemi, které pojednávají o proměnách hradu Valečov a uznávají Vaňka jakožto tvůrce přestavby hradu, jsou například D. MENCLOVÁ, *České hrady 2*, s. 339–341, Tomáš DURDÍK – Viktor SUŠICKÝ, *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Střední Čechy*, Praha 2000, s. 141–143, Rudolf ANDĚL, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3, Severní Čechy*, Praha 1984, s. 491–494. Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2010, s. 580–581 řadí základy nového hradu již před rok 1439, neboť ohořelé zdívo dokládá, že základy byly postaveny ještě před vypálením hradu. Naopak pro pozdější přestavbu hradu je například J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 283. Dále Zdeněk WIRTH, *Umělecké památky Čech*, Praha 1957, s. 822–823, Emanuel POCHE, *Umělecké památky Čech 4. T–Ž*, Praha 1982, s. 172, Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Soupis památek historických a uměleckých v okrese Mnichovohradištském 1*, Praha 1930, s. 594–596 či František Alexandr HEBER, *České hrady, zámky a tvrze 4. Střední Čechy*, Praha 2012, s. 455.

¹²⁸ O držbě domu v Praze pojednává W. W. TOMEK, *Základy*, s. 131.

¹²⁹ Milena BÁRTLOVÁ, *Na paměť svatých předků: husitě a vizuální umění*, in: Husitské století, Praha 2014, s. 473. Srov. Robert NOVOTNÝ, *Prostor a společnost*, in: Husitské století, edd. Pavlína Cermanová – Robert Novotný, Pavel Soukup, Praha 2014, s. 163, 173.

Zcela klíčovým momentem pro život Vaňka Valečovského byl zisk poručnictví nad dědictvím po měšťanu Starého Města pražského Mikulášovi Kněževském. Tomu byl jeho majetek zkonfiskován roku 1438 na základě obvinění z okrádání městské pokladny. Sám Mikuláš byl zatčen na Žebráku a vězněn, ale zavraždil své strážce a podařilo se mu utéct na Mělník, čímž však jeho majetek definitivně propadl Starému Městu pražskému.¹³⁰ Mikuláš se sám pokusil o zvrát v této situaci a sepsal 27. listopadu 1439 na Mělníce kšaft: „*Já Mikuláš Kněževský, vyznávám a známो činím tiemto listem přede všemi, kdož jej uzrie nebo čtúce slyšeti budú, že zaznamenav jsem časy nebezpečné života svého smrti, učinil jsem kšaft –, kteréhožto kšaftu a mocí tohoto listu kšaftnieho poručníky činím mocné a plné slovutné panoše Viléma z Talंबरka, odjinud z Jankova, Beneše z Mokrovús, Vaňka z Kněžmosta mého všeho jmění movitého i nemovitého, kterakžkolivěk a kde muož jmenováno býti. A zejména a najprvé duom v Praze v Caletné ulici, poslúpnieho dedictvie mého po mých předcích, a Žiřice tvrzi, s platy, s lesy, s rybníky i se vším příslušenstvím, což k té tvrzi od starodávna příslušie. A v Košieřích také duvor i s platy se všemi, dědinnými i viničnými, což k tomu dvoru od starodávna příslušie.*“ V případě, že by zemřela služebná Anežka, která měla získat 10 kop grošů českých z platu na tvrzi v Kněževsi, tak by z něj poručníci získali 5 kop. Obdobně tomu bylo i u Ava, kterému připadlo zbylých 6 kop grošů z platů na tvrzi. Ovšem tyto peníze již měly připadnout všechny poručníkům, kteří „*těch jedenácte kop platu mají obracet i vydávati budúcie časy věčně na žáky chudé, kteřížto by se s pilností učili k kněžství, kdež by ty věděli, s radú mistra Janovú Rokycanovú a kněze Janovú z Nedvojevic.*“ Toto přání je pro 15. století celkem běžné. Nicméně následující přání Mikuláše Kněževského o nakládání s jeho majetkem muselo být jedním z impulzů, proč Vaněk později horlil proti světskému panování kněží ve svém traktátu. – „*A o jiná o všeka jmění má movitá i nemovitá,*

¹³⁰ Dědictví Mikuláše Kněževského analyzuje Rudolf URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk poděbradský 1*, Praha 1915, s. 436–437 a A. SEDLÁČEK, *Hrady 15*, Praha 1998, s. 174.

kterážto jsem již jmenovaným poručníkom mocně poručil, s tiem se vším mají s radú mistra Janovú Rokycanovú a s kněze Janovú z Nedvojevic činiti z rozkázanie mého za mú duši z té viery a tak, jakož sem sě k nim utekl v své núzi.“ Dále Mikuláš poručníky zplnomocnil, aby mohli volně nakládat s jeho zbožím a zaplatili jeho dluhy atd. Mikuláš zemřel ještě téhož roku a cesta k zisku jeho dědictví byla započata.¹³¹

Prvním důležitým krokem bylo očištění Mikulášova jména. Dělo se tak 26. března 1449 na popud Vaňka Valečovského při zasedání staroměstské rady. – *„Pod časem pak některým slovutný Vaněk z Kněžmosta, řečený Valečovský, svrchupsaného Mikuláše Knězeveského pravý poručník... že hotov jest proti každému hrdlem i statkem Mikuláše Knězeveského, přiatele svého, ač i mrtvého, v tom zastati podle řádu a práva, jakožto nevinného a křivě nařčeného a zhyzděného.“* Ten den byly zrušeny všechny zápisy proti Mikuláši Knězevskému a rovněž zápisy o nakládání s jeho dědictvím, protože se ukázalo, že se nijak neprovinil.¹³²

Mikulášovy majetky však byly zatíženy spory kvůli konfiskacím. Jak již bylo řečeno výše, takovýchto sporů o kališnické majetky na Starém Městě pražském bylo více a bylo tak velmi těžké domáhat se poručenských práv nad zděděnými statky. Matěj Krtek takto získal dvůr v Košířích, který Vaňkovi vydal již 8. října roku 1449. Dochoval se o tom zápis v Knize pamětní Starého Města pražského, ve kterém konšelé přišli na to, že *„Knězeveský... při svém právu byl zuostaven i list mu ten a mejstát krále Václavov od súdu panského a zemského zase vrácen, takže nikdy z držení toho zboží ižádným právem jest nevyvazen až do smrti.“* V důsledku toho vzešlo snesení konšelů, že Matěj Krtek neměl na tyto majetky podle práva nárok. Naopak bylo uznání, že *„Vaněk svrchupsaný z Kněžmosta s jinými k tomu sě zboží*

---

¹³¹ *Knih pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbirka rukopisů, inv. č. 992, fol. 225r. Srov. *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z*, AČ 28, ed. Gustav Fridrich, Praha 1912, s. 178, č. 2 a *Wýtahy z listin rozličných r. 1439*, AČ 3, s. 523, č. 405.

¹³² *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z*, AČ 28, s. 716–717, č. 1.

táhne, ani ciesařovú milostí, ani súdem pánov zemských, ani ktorým také jiným právem z drženie toho zbožie Košieřského a z práv svých nebyl jest nikdy vyveden ani toho kým odsúzen.“ Z toho důvodu musel „*Matěj Krtek Košieř dvoru i se vším, což k tomu příslušie, jemu Vaňkovi do třetieho dne konečně postúpil.*“¹³³

Za dalšího majitele Mikulášových konfiskovaných statků se považoval Hanuš z Kolovrat, který se taktéž dožadoval svých práv na majetky, které získal již 14. prosince 1439. Proto mezi ním a poručníky Mikulášova dědictví vznikl spor, který trval dlouhých deset let, než došlo k nějakému výraznějšímu posunu. Mezitím Hanuš výše dotčené statky a zisky z nich využíval ke své potřebě. Proti němu jakožto hejtmanu měst pražských však měli poručníci malou šanci, proto 24. ledna roku 1450 „*my Beneš, Vilém a Vaněk nadepsaní, – všecka ta zbožie – a práva – Mikuláše Kněžveského – i s tú při také... dáváme urozenému pánu, panu Jiříkovi z Kunštátu a z Poděbrad.*“ Jednalo se zde o zapsání domu v Celetné ulici, tvrz Jiřice s vesnicemi, tvrz Psáry a dvůr Košíře a při s Hanušem z Kolovrat. Samozřejmě nechyběl ani dodatek, že „*mistr Jan z Rokycan a kněz Jan z Nudvojevic vuoli naši plnú k tomu ke všemu davše,*“ čímž naplnili Mikulášovu podmínku.¹³⁴

K Vaňkovu zisku dědictví velmi pomohlo rovněž i usnesení staroměstské rady, které nařizovalo, že lidé, kteří za husitských válek odešli nebo byli nuceni odejít ze Starého Města pražského, budou přijati zpět a zápisy proti nim zanesené do městských knih budou zrušeny. Usnesení bylo vydáno v době, kdy byl Vaněk Valečovský již

---

¹³³ *Knih pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbirka rukopisů, inv. č. 992, fol. 223v–224r. Srov. *Zprávy o statcích venkovských v archivu města Prahy, A–K*, AČ 26, ed. Josef Kalousek, Praha 1909, s. 426–429, č. 15. Celkový spor o dědictví po Mikuláši Kněževském a možné příbuzenské vazby jsou podrobně rozebírány v K. BRANIŠOVÁ, *Valečovští z Valečova*, s. 26–29. Srov. W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 6*, s. 191.

¹³⁴ AHMP, f. Sbirka rukopisů, *Knih pamětní 1417–1480*, inv. č. 992, fol. 229v–230r. Srov. *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z*, AČ 28, s. 178–179, č. 3.

členem městské rady a není tedy divu, že se o jeho potvrzení přičinil.¹³⁵

Mikulášův kšaft byl vložen do pamětní knihy Starého Města pražského až 22. srpna 1450, tedy opět v období, kdy Vaněk Valečovský zasedal ve staroměstské radě. – „*PnB testamentum insertum mest libro civitatis ex mandato dominum officium et populum maioristim pragen ad petiuom et optanie Wenⁱ domini Waleczowsky de Kniezmost anno domini milesimo quadringensiom l. (1450) sabatto in uigilia sancti Bartholony apostol domini*“, což znamená, že testament byl vložen do městských knih na žádost Vaňka Valečovského. To poukazuje na jistou domluvu s Jiřím z Poděbrad, který pomáhal poručníkům vyhrát spor proti Hanušovi z Kolovrat a získat tak majetky. Nicméně Vaněk pak od Jiřího získal téměř vše sám, a proto pravděpodobně není náhoda, že právě v roce 1450 byl Mikulášův kšaft vložen do městské knihy.¹³⁶

Jiří celou záležitost vyřídil velmi rychle. Hanuš z Kolovrat však mezitím udělal obdobný krok jako poručníci dědictví Mikuláše Kněževského a postoupil již zmíněné majetky Jindřichovi Berkovi z Dubé. S ním se Jiří z Poděbrad k 18. dubnu roku 1452 dohodnul a Jindřich mu pak postoupil „*tvrz Ziřice i jiné zboží*.“ Následně Jiří „*toho zboží a tvrze i domu postúpil sem také dále Vaňkovi z Kněžmosta a jej toho zmocnil i zápis ten svrchudotčený jemu vydal a navrátil, tak jakož se věci takové v zemských dskách i v knihách městských vypisují šíře*.“ Pouze dům v Celetné ulici si musel Vaněk od Jiřího za 100 kop grošů pražských koupit. Vaněk pak požádal konšely ve staroměstské radě, aby zápis na dům z roku 1439 ve prospěch Hanuše z Kolovrat zrušili. V té době již Vaněk zastával

---

¹³⁵ *Knih pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbirka rukopisů, inv. č. 992, fol. 232r. Možnost návratu je interpretována v díle J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 126–127. O celé při a dědictví Kněževského pojednává i A. SEDLÁČEK, *Hrady 15*, s. 174.

¹³⁶ *Knih pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbirka rukopisů, inv. č. 992, fol. 225r. Srov. *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z*, AČ 28, s. 178, č. 2. Situaci vložení kšaftu do městských knih rozebírá J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 126–127.

úřad prvního purkmistra, což zajisté napomohlo k urychlení celé záležitosti.¹³⁷

Venkovské majetky zděděné po Mikulášovi Kněževském však Vaněk Valečovský nedržel dlouho. Již 28. května 1454 postoupil tvrz Psáry, dvůr Košíře, vsi Holubice a Pnětluky králi Ladislavovi za 1000 kop grošů pražských. Tvrz a vesnici Jiřice si ovšem ponechal a výměnou postoupené majetky si od Ladislava vyprosil si odúmrť na druhý podíl v Jiřicích (po vdově Uršule po Janovi z Kněževsi). To bylo velmi dobře načasováno, neboť o rok později vdova Uršula zemřela a Vaňkovi tak náležely Jiřice celé.¹³⁸

Dále Vaňkovi král Ladislav zapsal za postoupení již výše zmíněných statků za 300 kop pražských grošů v Jaroměři Hrad a mlýn pod kostelem. Dokladem toho je opis listiny z 16. října roku 1454 v dochované pamětní knize města Jaroměře *Liber memorabilium diversi coloris*.¹³⁹ Za další peníze Vaněk získal ještě další požitky plynoucí z města. Zisk statků v Jaroměři byl pro Vaňka Valečovského pravděpodobně zásadním momentem, kdy se rozhodl založit nové rodové dominium ve východních Čechách. Hrad v Jaroměři, který byl původně přestavěn z proboštského domu, a mlýn již velmi dobře znal díky působení v úřadu podkomořího věnných měst. Do jisté míry mohl tuto koupi podporovat i fakt, že v této době město Jaroměř držel v zástavě Jiří z Poděbrad. Proč však přenechal Vaňkovi koupi hradu, to není zcela jasné. Je možné se domnívat, že o přestavěný hrad nejevil takový zájem, protože byl jeho potřebám nevyhovující. Dalším důvodem, který vedl Vaňka Valečovského ke koupi hradu, mohla být velmi dobrá zkušenost s výnosy z příslušenství hradu a mlýnu pod kostelem. To mohlo být také důvodem, proč roku 1458 nechtěl výše

---

¹³⁷ Zápis o postoupení majetku získaného od Jindřicha Berky z Dubé se nachází ve staroměstské knize v *Knihě pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbirka rukopisů, inv. č. 992, fol. 233. Srov. *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z*, AČ 28, s. 717, č. 2.

¹³⁸ Výhody a požitky v Jaroměři zaznamenává A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, Praha 1994, s. 213. Držbu Jiřic rozebírá rovněž A. SEDLÁČEK, *Hrady 15*, s. 174, 214 a také J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 268.

¹³⁹ *Liber memorabilium diversi coloris*, SOkA Náchod, f. Archiv města Jaroměř, inv. č. 6, fol. 6. Srov. *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*, ed. August Sedláček, Praha 1914, s. 232, č. 1666.

dotčený hrad a majetky prodat královně Johaně z Rožmitálu, i když na něj bylo naléháno. Vaněk si vymohl na jaroměřských měšťanech autoritu a poslušnost, což dokládá i fakt, že mu neodporovali, když od nich získal některé statky, které předtím roku 1445 darovala městu královna Barbora. Konkrétně se jednalo například o městskou rychtu a ves Čáslavky.¹⁴⁰

Velmi důležitým zásahem do vztahu Vaňka Valečovského s králem Jiřím z Poděbrad mohl být spor, který Vaněk vedl o statky patřící k Jaroměři s královnou Johanou z Rožmitálu. Jak dalekosáhlé následky tento spor mohl mít, není však z pramenů zcela jasné. Jiří totiž nechal roku 1458 zapsat královně Johaně věnná města, včetně Jaroměře. K tomu jí dal také povolení, aby vyplatila nazpět městské statky, které měl v držení Vaněk Valečovský. Vaněk měl však zvláštní zápis na jaroměřský hrad od krále Ladislava Pohrobka a navrch odmítal vydat ostatní statky k vyplacení, a to i přes královninu opětovnou žádost. Tento spor musel být řešen samotným králem Jiřím a ukončen byl až 26. června roku 1464. V ten den Jiří rozhodl, že jaroměřský hrad má podle zápisu krále Ladislava zůstat Vaňkovi. Dále uvedl, že má Vaněk navrátit do sv. Prokopa všechny majetky, u kterých by se ukázalo, že byly městské a že na ně nemá nárok. Kromě toho musel začít platit městu šos, tj. daň ze statků, které v okolí města držel. Nebo tak museli učinit ti, komu tyto majetky prodal. Dále si mezi sebou museli Vaněk a měšťané vyrovnat dluhy. Nález o vsi Čáslavkách a rychtě byl odložen na později, ovšem v dochovaných pramenech se o něm již zmínka nenachází. Jiří však ještě dodává, „*což by kolivěk mezi královnou manželkou naší a mezi podkomořím vzniklo, toho my tolikéž k srovnání mocni býti máme.*“ Král Jiří se tedy postavil do role rozhodce, mediátora případných sporů mezi královnou a Vaňkem.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ E. BOUZA – M. ŠTĚPÁNKOVÁ, *Jaroměřská privilegia*, s. 41. O okolnostech zisku jaroměřského hradu informuje podrobněji A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, Praha 1994, s. 213–214.

¹⁴¹ A. KNAPP, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, s. 27–28. Podrobně o tomto sporu informuje rovněž A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, Praha 1994, s. 214.

Spory s královnou Johanou však mohly trvat i nadále, neboť již 22. listopadu 1465 se dochoval záznam, že „*Já Vaněk z Valečova... Jakož jsem jměl zápis slavné paměti krále Ladislava, jenž svědčí na hrad v Jaroměři, kterýž jest udělán z domu proboštského, s mlýnem pod kostelem, a na tom na všem Jeho Milost zapsal mi jest byl tři sta kop grošů... a mocí listu toho dávám s mou plnou dobrou a svobodnou vůlí opatrným purkmistru a konšelům i obci města Jaroměře nynějším i budoucím v témž právě, jakož jsem sám držal... Toho na potvrzení pečeť svou vlastní vědomě a dobrovolně přivěsil jsem k tomuto listu a pro lepší svědomí prosil jsem statečného rytíře pana Samuela z Hrádku a z Valečova, hofryhtěře a slovutných panoší...*“ Jaroměřský hrad pak zůstal v držení města a do budoucna bylo zatajeno, že jeho původ byl královský. Další zmínky o Vaňkově působení v Jaroměři již neexistují.¹⁴²

Dalším a patrně nejvýznamnějším majetkem, který Vaněk Valečovský za své věrné služby králi Ladislavovi a zemskému správci Jiřímu z Poděbrad získal, bylo hrad a panství Opočno (tehdy nazýván Opočen). Dochoval se o tom záznam z 29. července 1455: „*Castrum Opočen cum oppidis, villis etc. per obitum Suchan aut cujuscunque alterius ad regem devolutum impetrativ Georgius de Kunstat et Poděbrad (1455, sabbato quator temporum pentec.) et postea Wenceslao de Walečow subcamerario regni, 1455, die s. Marthae hospitae.*“¹⁴³ V souvislosti se zakládáním nového rodového dominia ve východních Čechách začal Vaněk Valečovský tato panství úspěšně rozšiřovat. 28. dubna roku 1467 koupil rychtu v Jasenné, dále vsi Černožice a Čáslavky (o nichž bylo hovořeno výše) a město Dobruška.¹⁴⁴

---

¹⁴² A. KNAPP, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, s. 27–28. Srov. *Liber memorabilium diversi coloris*, SOkA Náchod, f. Archiv města Jaroměř, inv. č. 6, fol. 7.

¹⁴³ *Wýtahy z listin rozličných r. 1455*, AČ 3, s. 561, č. 680.

¹⁴⁴ RT 2, s. 405–406, č. 12. Listina o koupi rychty v Jasenné v NA Praha, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2344. Vaňkovy koupě analyzuje i A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, Praha 1883, s. 47.

Vaněk Valečovský rozšiřoval svůj majetek i nadále o statky na území měst pražských a jejich blízkém okolí. Dělo se tak s vědomím krále Jiřího z Poděbrad, který mu zajistil za věrné služby jisté výhody a privilegia. Bylo tomu tak například při koupi domu nedaleko kutnohorské brány Nového Města pražského, kdy „*statečný Vaněk z Valečova, podkomořie věrný náš milý, kúpil jest sobě a dědicóm svým duom s vinicí, s dědinami, štěpnicemi, chmelnicemi i se vším právem a příslušenstvím, což k tomu domu přísluší*“ za 60 kop grošů pražských. 26. října roku 1463 král Jiří z Poděbrad v zápise uvádí, že „*my předeepsanému Vaňkovi a dědicóm jeho ten duom i se všemi věcmi napřed jmenovanými vysvobozujem ode všech úrokuov, pergrechtuov i všelikých jiných poplatkuov a obtiežení.*“¹⁴⁵ Dům ovšem po svém odchodu z funkce podkomořího královských měst roku 1467 prodal, a sice 9. listopadu téhož roku za 130 kop pražských grošů. Z toho lze usuzovat, že dům získal velmi výhodně, zveleboval jej a posléze ho více jak za dvojnásobek prodal. K navýšení ceny domu patrně přispělo osvobození domu od poplatků. Lze se rovněž domnívat, že Vaněk tento dům na Novém Městě pražském prodal, protože více využíval dům na Starém Městě, který se nacházel blíže královskému dvoru, či obnovený dům na Hradčanském náměstí.¹⁴⁶

V okolí pražských měst pak Vaněk také rozšiřoval svoje majetky. Například od Heřmana Sirotky ze Zhorce získal 15. listopadu 1454 vsi Klíčany a Hoštice v hodnotě 500 kop pražských grošů a Tišice, Rudeč a clo v Kostelci nad Labem za 200 kop pražských grošů. Mezi jeho další koupě patřily například mlýny na Kameni od Václava Cvoka apod.¹⁴⁷

Vaněk Valečovský se nebránil ani půjčování peněz. Zvláště když se jednalo o půjčky v rodinném kruhu. Dokladem toho je záznam

---

¹⁴⁵ *Výpisy z knih vinničních 1461–1576*, AČ 18, s. 332–333, č. 64. Záznam o tom, že konšelé a perkmistr vinničních hor uznávají osvobození Vaňkova domu od poplatků, se nalézá *Tamtéž*, s. 333–334, č. 65. Srov. W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy* 8, Praha 1891, s. 255–256.

¹⁴⁶ *Výpisy z knih vinničních 1461–1576*, AČ 18, s. 347–348, č. 81.

¹⁴⁷ Listina na Vaňkovy koupě se nachází v NA Praha, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 286. Srov. *Tamtéž*, sig. 590. Dále toto téma rozebírá W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy* 8, s. 464 a J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 269.

ze staroměstské pamětní knihy, že „*Já Samuel z Hrádku a z Valečova, podkomoří Královstvie české[h]o vyznávám*“, že „*urozený a statečný Vaněk z Valečova a z Opočna, švagr muoj, puojčil[es]t mi k mé pilné potřebě 12000 uherských zlatých hotových a dobrých na zlatě i na váze*“ roku 1465. Samuel však nemohl půjčenou částku vrátit, i když pak zastával úřad podkomořího královských měst a přirozeně se mu zvedly i zisky plynoucí z onoho úřadu. V důsledku toho v tomto zápise uvedl, že „*tiech zlatých jsem je [mu] neoplatil až do této chvíle, protož já svrchu psaný Samuel, podkomoří, mlýnuov svých svobodných dědičných, kteříž leží na řece na Vltavě, na Poříčie vedle zdi Nového Města pražského*“ s příslušenstvím „*postúpil jsem a prodal, dědičně a dobrovolně a moci zápisu tohoto postupuji a prodávám napředpsané[m]u panu Vaňkovi z Valečo[va] a z Opočna i jeho dědicuom.*“ Stalo se tak 9. srpna roku 1469 a jednalo se o svobodné Helmovy mlýny i s privilegií a zápisy Křišťana Helma (1380) a Samuelova otce Jana Velvara (1434). Celkově se tedy jednalo o majetek, s jehož ziskem již Samuelovi Vaněk pomáhal při uznání kšaftu jeho otce Jana Velvara. Kdyby však došlo k vymření Vaňkova rodu, měly se tyto mlýny navrátit i s příslušenstvím Samuelovi nebo jeho dědicům. Již zde lze hledat náznak toho, že Vaňkův syn Viktorin nebyl zcela zdrav a Samuel měl jisté plány ohledně zisku celkového dědictví po Valečovských. Dle skutečnosti, že Vaněk mohl najednou uvolnit 12000 uherských zlatých, musel disponovat velice vysokou hotovostí a tedy i jeho statky a majetky nebyly nikterak zanedbatelné.¹⁴⁸

Tento zápis „*Já Samuel z Hrádku a z Valečova, podkomoří Královstvie české[h]o vyznávám*“, že „*urozený a statečný Vaněk z Valečova a z Opočna, švagr muoj,*“¹⁴⁹ je však velmi důležitý i z hlediska určení příbuzenského stavu Vaňka Valečovského

---

¹⁴⁸ Citováno ze zápisu v *Knihá pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 259v. Srov. J. ČELAKOVSKÝ, *O vývoji*, s. 170. Uznání kšaftu Jana Velvara je více rozebíráno ve třetí kapitole Konšel a purkmistr Starého Města pražského.

¹⁴⁹ *Knihá pamětní 1417–1480*, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 259v.

se Samuelem z Hrádku. Doposud nebylo zcela jasné, zda Samuel byl Vaňkovým švagrem nebo zetěm. Samuelova manželka Ofka je v některých vědeckých publikacích označována za Vaňkovu dceru a v jiných naopak jako jeho sestra. Podle tohoto pramene je však zcela jasné, že Samuel byl Vaňkův švagr a Ofka byla Vaňkovou sestrou, nikoliv dcerou. Z toho lze také vyvozovat jejich dědický spolek na hradě Valečově. Samuel měl na Valečov nárok pravděpodobně rovněž proto, že Vaňkův bratr Jan Valečovský ze Lhotice zemřel předčasně a bez potomků, proto jeho podíl na Valečově připadl jeho příbuzným, a sice Vaňkovi a jeho sestře Ofce, která po sňatku se Samuelem mohla toto právo plně uplatnit a Samuel tak získal predikát z Valečova.

Za svého života Vaněk Valečovský z Kněžmosta získal velké majetky, což dokládá i fakt, že kromě toho, že peníze půjčoval, se stával také ručitelem. Například 16. dubna 1454 jej dostihla zpráva, že Přeč z Budkovic nebyl schopen zaplatit vypůjčenou částku. Proto za něj Vaněk spolu s Milotou z Chřenovic, Heřmanem Sirotkem ze Zhorce, Janem Starším z Kozojed a Janem z Radiče museli zaplatit 210 kop grošů pražských židu Lazarovi z Würzburka. Bohužel není možné s jistotou říci, zda Přeč byl s Vaňkem spřízněný. Spíše se však jednalo o přátelské vztahy v rámci Starého Města pražského. Podle Vaňkových dosavadních příjmů je však jasné, že toto čtvrtinové ručení (tedy 52 a půl kopy) jeho postavení nemohlo neohrozit.¹⁵⁰

Vaněk Valečovský z Kněžmosta vstupoval do života pouze s městečkem a tvrzí v Kněžmostu. Během svého působení v úřadech podkomořího věnných měst, konšele a purkmistra Starého Města pražského a podkomořího královských měst však své majetky značně rozšířil. Vlastnil majetky v pražských městech a jejich blízkém okolí, získal do svého držení hrad a založil dokonce nové rodové dominium ve východních Čechách. Zde nejspíše v poklidu trávil závěr svého života.

---

¹⁵⁰ NA Praha, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 272.

7. Závěr života

Vaněk Valečovský z Kněžmosta odešel v roce 1467 z úřadu podkomořího královských měst pravděpodobně pod vlivem stáří. K odchodu jej mohla vést válka mezi Jiřím a Matyášem Korvínem. Z toho důvodu ho Jiří mohl vyměnit za mladšího a akceschopnějšího Samuela Velvara z Hrádku a z Valečova, který byl Vaňkovým dlouholetým přítelem. Vaněk však zůstal i v závěru života váženým mužem. Svůj čas trávil nejspíše na Opočně, neboť se v pramenech psal častěji z Opočna než z Valečova, nicméně mohlo se jednat pouze o prvek prestiže a větší sebereprezentace. Napovídá tomu ovšem fakt, že hrad a panství Opočno poskytovaly pravděpodobně větší komfort než hrad Valečov.

Vaněk Valečovský byl věrným přítelem a rádcem správce a posléze krále Jiřího z Poděbrad. Jiří byl obklopen představiteli z řad vyšší šlechty, avšak v jeho okolí se nacházeli rovněž představitelé nižší šlechty a měšťanstva. Do řad vyšší šlechty sice Vaněk Valečovský nepatřil, o to více byl Jiřímu z Poděbrad oddaný, neboť si vážil získaných úřadů a statků. Pavel Židek byl na straně těch, kteří byli proti nižší šlechtě v králově okolí: *„I protož potrebie jest pro nižší lidi okrásiti se komorstvem vysoké šlechty, jakožto kniežaty, corferšty, neb ti k českému králi z práva jako k volenci mají mieti patrenie, aby Vaše Jasnost sobě skrze radu kněžskú nezpletla královstvie, na truon v jistotě ciesařský byl by vznesen.“* Vaněk Valečovský byl skutečně Jiřím velice nadán a upřednostňován, což se však neslučovalo s Žídkovými názory ve *Správovně*.¹⁵¹

Vaněk se během svého života oženil pravděpodobně pouze jednou. Roku 1462 si vzal za ženu Ofku, jejíž rodová příslušnost bohužel není známá. Spolu měli syna Viktorina, který byl jejich jediným mužským dědicem. Při pohledu na jeho jméno se nabízí určitá hypotéza v návaznosti na Vaňkovo postavení podkomořího

---

¹⁵¹ Pavel ŽÍDEK, *M. Pavla Židka Správovna*, ed. Zdeněk Tobolka, Praha 1908, s. 4, 11.

královských měst. Vaněk byl rovněž blízkým přítelem krále Jiřího z Poděbrad, a proto ho mohl požádat o kmotrovství jeho syna Viktorina z Poděbrad pro svého syna Viktorin z Valečova. Jméno Viktorin totiž nebylo až tolik běžné a v pramenech ve spojitosti s Vaňkem či Viktorinem samotným nebyla žádná jiná osoba toho jména nikterak spojena.¹⁵² Kromě syna Viktorina měli Vaněk a Ofka pět dcer, které se provdaly za představitele nižší šlechty. První dcera Ludmibora si vzala za manžela Haška Střížka z Lužan a na Smiřicích, druhou dceru Janu si za manželku vzal Čeněk Míčan z Klinštejna, třetí dcera Ludmila byla provdána za Jana Rájeckého z Mírova, čtvrtá dcera Eliška byla dána Zikmundovi Pětipěskému z Krásného dvora a pátá dcera Kateřina vstoupila do manželství s vladykou ze Sloupna. Ty se svými manžely odešly z hradu Valečov a prameny se o nich zmiňují naposledy kolem roku 1500.¹⁵³

Vaňkova poslední léta plynula nejspíše v poklidu. Jeho majetky nebyly ničím ohroženy, pouze městečko Kněžmost bylo v červnu roku 1470 pravděpodobně vypáleno Slezáky, kteří plenili celý Boleslavský kraj. V pramenech je však zmíněno pouze „*pod Valečovem městečko*“, nicméně žádné jiné městečko se přímo v okolí Valečova nenacházelo. Podle zmínek na Valečově pobýval písař Pavel, o jehož původu však není nic známo, a o Vaňkovi Valečovském bohužel již žádné další zprávy nejsou.¹⁵⁴

19. února roku 1472 Vaněk zemřel. V díle *Staří letopisové čeští* bylo zaznamenáno, že zemřel „*Vaněk z Valečova, podkomoří království českého, nazvaný od kněze Lupáče doctor idoneus. Ten chtěl kněží přes dieru do klády sázeti.*“¹⁵⁵ Označení „*doctor*“ napovídá, že byl Vaněk vzdělán na univerzitě, čemuž by nasvědčovalo i jeho působení v Praze před rokem 1439. Ovšem tuto hypotézu žádné dochované

---

¹⁵² Téhož názoru na kmotrovství Viktorina z Poděbrad je i Jiří Hás v Jiří HÁS, *Šlechtické rody na Rychnovsku. Stručné dějiny rodů s popisy jejich znaků a s genealogickými tabulkami*, Praha 2011, s. 109–110. Dále R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 73.

¹⁵³ J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 271–272.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 271. K vypálení městečka pod Valečovem *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského 1450–1526*, AČ 8, ed. Josef Kalousek, Praha 1888, s. 3–4, č. 379.

¹⁵⁵ F. PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého II. Staří letopisové čeští*, s. 179.

prameny bohužel nepotvrzují. Přesný význam slova „*idoneus*“ se jen velmi těžko odhaduje. V přeneseném významu může znamenat například způsobilý, hodný, zasloužený či připravený. V souvislosti s následující větou o trestání kněží se lze domnívat, že se jedná především o použití ve smyslu připravený. Není však vyloučeno, že by to mohlo být myšleno ve všech těchto významech dohromady. V literatuře byl Vaňek Valečovský charakterizován například Augustem Sedláčkem takto: „*Vaněk byl muž účinný a rázný, poráží porád odpory, které mu v cestu přicházely.*“¹⁵⁶

Vaňkův syn Viktorin byl tedy posledním mužským dědicem rodu Valečovských z Valečova. Jeho poručníkem se stal Samuel Valečovský z Hrádku. Zarážejícím faktem však zůstává, že se Samuel psal již k roku 1467 jako „*Samuel Valečovský z Hrádku*“. Jde pravděpodobně náznak dědického spolku Samuela a Vaňka, který se týkal hradu Valečov. Samuel měl za manželku Vaňkovu sestru Ofku, která tedy nejspíše měla nárok na podíl hradu Valečov obdobně jako Vaněk. Díky dědickým úmluvám se tedy Samuel začal nazývat z Hrádku a z Valečova. Po narození Vaňkova syna Viktorina byla však Vaňkova závěť změněna v jeho prospěch. Ovšem Vaněk zemřel dříve, než Viktorin nabyl zletilosti a Vaňkova manželka Ofka zemřela pravděpodobně krátce poté. Samuel se tak stal poručníkem Vaňkova syna Viktorina a Vaňkovu i Ofčinu závěť ve prospěch jejich dětí zatajil. Viktorin však zemřel bezdětný již roku 1481 a Samuel tak získal všechny statky po Vaňkovi valečovském do svého vlastnictví. Po odchodu Vaňka z funkce podkomořího královských měst roku 1467 začal Samuel zastávat tento úřad. Bylo o něm však známo již k roku 1476, že „*neb jest forteloval v tom; a tak by jest purkmistrem v ty časy; ač jest král tu byl, však což tento rozkázal, tak chtěl, aby se stalo. Lakomství jest miloval a proto v kšaftích upřímně se nechoval; neb jest věc to jistá, že kšaftům dosti neučinil a časem něco i zamlčel; jako kšaft starého podkomořího [Vaněk z Valečova] i jeho manželky*

---

¹⁵⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, Praha 1994, s. 214.

Ofky, kterýž udělala svým dcerám, i ten list, kterýž na věno jí svědčil, a ten měl dcerám jejím býti, ten také zamlčel. Byl jest od obce zavázán slibem, aby se očistil...“ a měl vše napravit, což ale neudělal a z Prahy utekl. Později se však vrátil a předstíral, že chce všechno po právu učinit, avšak to opět neudělal „*až pak musil úřad podkomořstvie vzdáti před králem*“ Následně však onemocněl a 28. ledna roku 1488 zemřel. To bylo v pramenech zaznamenáno takto: „*někdy podkomoří, ale ssazen s úřadu, že králi nevěřil, by o něm věrně myslil, neb se jest často glejtoval.*“ Po jeho smrti měli jeho synové vše napravit.¹⁵⁷ Samuel šel celý život ve šlépějích Vaňka Valečovského a ten jej podporoval. Samuel získal po Vaňkově odchodu roku 1467 post královského podkomořího a po jeho smrti poručnictví nad jeho synem Viktorinem i majetky.

Vaněk Valečovský z Kněžmosta a z Opočna byl nepochybně nejvýznamnějším představitelem rodu Valečovských z Valečova. Skrze jeho osobu lze sledovat nevídané kroky. Nejprve se stal podkomořím královských věnných měst královny Barbory Celské, posléze se „spřátelil“ s Jiřím z Poděbrad a stal se konšelem a purkmistrem Starého Města pražského. Poté již působil jako podkomoří královských měst a člen správcovské a posléze královské rady. Za věrné služby se stal rytířem a získal značné majetky. Svými životními úspěchy chtěl nejspíše usnadnit život svému synovi Viktorinovi, ovšem osud jej předešel a rod Valečovských předčasně vymřel v roce 1481 po meči. Vaňkovy úspěchy však nezůstaly zapomenuty. Jsou zpracovávány na poli divadelního umění, literatury odborné, populárně naučné i beletristické. Vaňkova osobnost je připomínána zříceninou hradu Valečov, *Traktátem proti panování kněžskému* a především malbou vozu, který znázorňuje království dvojího lidu. Erb Valečovských

---

¹⁵⁷ O Viktorinovi z Valečova pojednává například J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 271–272. K Samuelovi z Hrádku více v F. PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého II. Staří letopisové čeští*, s. 182, 209. Dále J. KNITTEL, *Český dvůr Ladislava Pohrobka*, s. 72. Srov. W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 8*, s. 462–463.

z Valečova zdobí znak dnešní vesnice Boseň, městyse Kněžmost
a města Opočna.

Závěr

Diplomová práce Vaněk Valečovský z Kněžmosta se zabývá životními událostmi Vaňka Valečovského, který se díky svému povýšení na rytíře stal nejpřednější osobností rodu Valečovských z Valečova. Byla zkoumána cesta vladky z rodu Valečovských skrze úřady podkomořího královských věnných měst, konšela a prvního purkmistra Starého Města pražského, podkomořího královských měst a člena královské rady k povýšení na rytíře a získání neochvějného přátelství krále Jiřího z Poděbrad. Vaněk tak může být použit jako komparativní postava pro nižší šlechtu pozdního středověku, která vstupovala do zemské politiky skrze přední zemské úřady.

Vaněk Valečovský se narodil kolem roku 1420 do vladyckého rodu Valečovských z Valečova. Při dělení rodového majetku roku 1441 získal pouze městečko Kněžmost s tvrzí, což mu pravděpodobně nestačilo, a proto nastoupil na úřednickou kariéru. Nejspíše se ještě téhož roku stal podkomořím královny Barbory Celské na Mělníce. Pramenně je však jeho působení na tomto postu doloženo pouze třemi listinami z roku 1445, kdy vyřizoval za královnu zápisy týkající se města Jaroměře. Tento nedostatek pramenů bohužel zabraňuje hlubší analýze Vaňkova působení v tomto úřadu. Bylo však možné vypočítat několik faktorů, které výrazně ovlivnili jeho životní směřování, například to, že královna Barbora dala Vaňkovi první příležitost vstoupit mezi přední českou šlechtu a umožnila mu nahlédnout na jednotlivé městské samosprávy shora. Při vykonávání tohoto úřadu se Vaněk patrně setkával a střetával i s Janem Rokycanou, který v tomto období působil v Hradci Králové, a proto je možné klást počátky Vaňkovy nedůtklivosti vůči jeho osobě až do tohoto období. Rovněž se na dvoře královny Barbory mohl setkávat s Jiřím z Poděbrad, se kterým navázal přátelství a s nímž v roce 1448 odešel do Prahy a stal se tak součástí jeho dlouhodobých plánů.

Vaněk se nejspíše roku 1448 stal měšťanem Starého Města pražského, aby se o rok později mohl stát zdejším konšelem a prvním purkmistrem. V tomto úřadu setrval až do roku 1452. Na pozici prvního purkmistra vykonával správu městského hospodářství a rovněž se podílel na městské samosprávě. Jeho schopnosti se tím prohloubily o nový pohled na městskou správu z jejího vlastního úhlu pohledu. Také zde navázal další kontakty a provdal svou sestru Ofku za Samuela Velvara, později řečeného z Hrádku, který šel ve Vaňkových stopách po celý svůj život. Zde je zcela evidentní, že pro vstup do zemské politiky bylo zapotřebí získat patřičné zkušenosti a především dobré postavení a kontakty s elitami v centru Českého království.

Vaněk se následně stal členem rady, která byla přidělena nově zvolenému zemskému správci Jiřímu z Poděbrad k 27. dubnu 1452. Byl však jmenován za městský stav společně s Bartošem Ptáčkem ze Slaného. Zde tedy nebyl brán zřetel na Vaňkův vladycký původ, ale naopak na jeho zkušenosti s městskou správou. Vaněk byl poté Jiřím jmenován podkomořím královských měst. Tento úřad však mohl zastávat pouze měšťan ze Starého Města pražského a kališník. Vaněk tedy pravděpodobně odešel do Prahy s Jiřím zcela záměrně. Již na dvoře královny Barbory se mohli domluvit, jak budou postupovat a Vaněk se tedy mohl záměrně stát staroměstským měšťanem a následně prvním purkmistrem, aby pak mohl získat post podkomořího královských měst a dostat se tak mezi přední zemské úředníky. Tím Jiřímu zajistil plnou kontrolu nad tímto správním odvětvím Českého království. Na příkladu Vaňka Valečovského je tedy zřejmé, že Jiří dával možnost seberealizace i nižší šlechtě a bral zřetel především na jejich zkušenosti a loajalitu vůči Českému království, kališnictví a vůči své osobě.

Vaněk Valečovský naplňoval všechna odvětví působnosti podkomořského úřadu. Například kromě správního dohledu nad městy, pravidelného sázení městských rad a výběru berní, velmi často úzce

spolupracoval s králem při řešení závažných soudních sporů, které ve městech vznikaly, nebo v záležitostech týkajících se problémů šlechty a měst, pro něž však neměl patřičné pravomoce a stával se tak pouhým zprostředkovatelem řešení sporů. Obstarával tedy korespondenci, vyslýchal znesvářené strany a následně o všem informoval krále, který vynesl rozsudek. Při výběru berní byl svědomitý, aby nepoškodil ani královskou komoru a ani svoji osobu. Nicméně díky své zkušenosti s městským hospodářstvím uzpůsobil výši výběru berní tak, aby města byla schopna se revitalizovat po husitských válkách a následném polipanském interregnu. Vaněk vykonával úřad královského podkomořího patrně velmi svědomitě, což dokládá i fakt, že mu 23. listopadu 1453 bylo svěřeno místo v komisi, která měla prošetřit majetkovou držbu po husitských válkách a polipanském interregnu. Mimo to se díky tomuto postu stal aktivním členem jeho královské rady. Za věrné služby pak Vaněk od krále Ladislava získal zápis na hrad v Jaroměři a o rok později prostřednictvím Jiřího z Poděbrad hrad a panství Opočno, což ho nejspíše přivedlo na myšlenku založení nového rodového dominia ve východních Čechách. Největším znamením královny přízně však bylo udělení titulu rytíře, k čemuž došlo nejspíše 29. září 1457. Vaněk Valečovský tak zůstával i nadále v králově přízni, ač vyznával kališnickou víru. To bylo pravděpodobně vykoupeno sepsáním *Traktátu proti panování kněžskému*, v němž se Vaněk ostře vyslovoval proti kněžským zásahům do světské správy a především do jeho pravomoci podkomořího. Výzkumy však ukázaly, že takovýchto traktátů bylo sepsáno více a Vaněk Valečovský, patrně stejně jako někteří další stoupenci utrakvismu, vystřízlivěl z polovičně naplněných ideálů husitství. Vaňkovo chování tak vypovídá o dobovém klimatu, kdy se kališničtí šlechtici byli schopni vyslovovat proti určitým aspektům utrakvistické církve a podryvat tím základy své vlastní víry, aby se udrželi na vrcholu moci a zalíbili se tím katolické vyšší šlechtě a králi Ladislavovi. Vaňkův traktát tak měl dalekosáhlé

důsledky, neboť posloužil jako vzor nespokojeným laickým kališníkům, ale využili jej rovněž katolíci i jednota bratrská.

Traktát byl tedy jedním ze tří odkazů, které po sobě Vaněk Valečovský zanechal. Díky diskuzím, které při návštěvách měst vedl, se do povědomí soudobých lidí rozšířila i alegorická představa rozpolcení církve. Tou byla představa vozu, na kterém sedí lidé, kteří chtějí do nebeského království. Nicméně to jim je odepřeno, neboť jsou k němu ze dvou stran zapřaženi koně, které pohánějí na jednu stranu katolíci a na druhou kališníci kněží. Vůz se tedy nehne z místa a lidé nemohou dojít ke spáse, a proto se mezi sebou na voze začnou bít. Třetím Vaňkovým odkazem je samotný hrad Valečov, který Vaněk nechal přestavět nejspíše v průběhu 50. let 15. století.

Vaněk Valečovský se účastnil zemského sněmu roku 1458, na kterém volil za českého krále Jiřího z Poděbrad. Dále setrval na pozici člena královské rady i v úřadu královského podkomořího. Nadto byl nápomocen královně Johaně při správě země, když Jiří často odjížděl z Prahy. Vztah Jiřího a Vaňka Valečovského patrně neutrpěl, ani když se Vaněk dostal do sporu s královnou Johanou o vyplacení statků v Jaroměři, které dříve patřily královnám. Dokonce ikdyž byl Jiří roku 1466 označen za nenapravitelného kacíře, dán do klatby a začala se proti němu bouřit královská města, Vaněk Valečovský setrval stále v jeho blízkosti, a to až do dubna roku 1467. S činností v královské radě skončil pak v polovině léta 1467, patrně pod vlivem stáří. Poté odešel do ústraní a dožil svá léta v poklidu na hradě Opočně. Zemřel 19. února 1472 a svému synovi Viktorinovi zanechal slušné vyhlídky, postavení i majetek. Viktorin nicméně zemřel velmi mladý již roku 1481 a tak vše připadlo Samuelu Valečovskému z Hrádku, který zatajil Vaňkův a Ofčin kšaft ve prospěch jejich dětí, aby všechno získal pro svou osobu. Viktorinovou smrtí vymřel rod Valečovských po meči. Dcery Vaňka Valečovského jsou zmiňovány v pramenech ještě do roku 1500 a pak už o nich žádné zprávy nejsou, což znamená, že rod Valečovských vymřel též po přeslici.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Liber memorabilium diversi coloris, Státní okresní archiv Náchod, f. Archiv města Jaroměř, inv. č. 6.

Kniha pamětní 1405–1710, Státní okresní archiv Kolín, f. Archiv města Kouřim, inv. č. 6.

Kniha pamětní 1417–1480, Archiv hlavního města Prahy, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992.

Klaudiánova mapa Čech, Státní oblastní archiv Litoměřice, f. Biskupské sbírky Litoměřice, sig. sine (archiválie ve vlastnictví Biskupství litoměřického).

Národní archiv v Praze, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 272.

Národní archiv v Praze, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 286.

Národní archiv v Praze, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 590.

Národní archiv v Praze, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2344.

Národní archiv v Praze, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2718.

Žižkův list, Knihovna Národního muzea v Praze, sig. 1 A c 83.

Edice

- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivůw domácích i cizích 2*, ed. František Palacký, Praha 1842.
- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivůw domácích i cizích 3*, ed. František Palacký, Praha 1844.
- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské. Z archivůw domácích i cizích 4*, ed. František Palacký, Praha 1846.
- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích 7*, ed. Josef Kalousek, Praha 1887.
- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích 8*, ed. Josef Kalousek, Praha 1888.
- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích 14*, ed. Josef Kalousek, Praha 1895.
- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích 15*, ed. Josef Kalousek, Praha 1896.
- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích 18*, ed. Josef Kalousek, Praha 1900.
- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích 26*, ed. Josef Kalousek, Praha 1909.
- Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích 28*, ed. Gustav Fridrich, Praha 1912.
- Archiv Koruny české 6*, ed. Antonín Haas, Praha 1958.
- Bartošova kronika Pražská od léta Páně 1524 až do konce léta 1530*, ed. Karel Jaromír Erben, Praha 1863.
- Codex juris municipalis regni Bohemiae 3*, edd. Jaromír Čelakovský – Gustav Friedrich, Praha 1948.
- Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496*, ed. Václav Schulz, Praha 1899.
- Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2*, ed. Josef Strnad, Plzeň 1905.

- M. Šimona Plachého z Třebnicce Paměti Plzeňské*, ed. Josef Strnad, Plzeň 1883.
- PALACKÝ, František, *Dílo Františka palackého I.*, ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941.
- PALACKÝ, František, *Dílo Františka Palackého II. Staří letopisové čeští*, ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941.
- Prameny dějin moravských 3. Akty jednoty bratrské 1*, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1915.
- Prameny dějin moravských 4. Akty jednoty bratrské 2*, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1923.
- Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum 2*, ed. Josef Emler, Praha 1872.
- Staré letopisy české. Z rukopisu Křižovnického*, ed. František Šimek, Praha 1959.
- Staročeské vojenské řády. Hájek – Vlček. Žižka, listy a kronika*, ed. František Svejkovský, Praha 1952.
- Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1881.
- Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*, ed. August Sedláček, Praha 1914.
- ŽÍDEK, Pavel, *Mistra Pavla Židka Spravovna*, ed. Zdeněk Tobolka, Praha 1908.

Literatura

- ANDĚL, Rudolf, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3. Severní Čechy*, Praha 1984.
- BARTLOVÁ, Milena, *Na paměť svatých předků: husité a vizuální umění*, in: *Husitské století*, edd. Pavlína Cermanová – Robert Novotný – Pavel Soukup, Praha 2014, s. 456–473.
- BERAN, Zdeněk, *Boleslavský landfrýd 1440–1453. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách*, České Budějovice 2011.
- BERAN, Zdeněk, *Katolické panstvo na dvoře Jiřího z Poděbrad. Procesy vzájemné konvergence a divergence*, *Medievalia Historica Bohemica* 17, 2014, č. 2, s. 37–75.
- BIENER VON BIENENBERG, Carol Josef, *Geschichte der Stadt Königgratz 1*. Praha 1780.
- BLÁHA, Radek – GRULICH, Petr – HORKÝ, Roman a kol., *Hradec Králové*, Praha 2017.
- BOUZA, Erik – ŠTĚPÁNKOVÁ, Miroslava, *Jaroměřská privilegia*, in: *Minulostí Jaroměře: sborník příspěvků k dějinám města*, ed. Vladimír Wolf, Jaroměř 1971, s. 33–48.
- BRANIŠOVÁ, Klára, *Valečovští z Valečova*, bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2016.
- ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1437–1526 1. Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437–1471)*, Praha 2010.
- ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1437–1526 2. Jagellonské Čechy (1471–1526)*, Praha 2012.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských*, Praha 1921.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *Podkomořský úřad v Čechách*, Praha 1881.
- ČORNEJ, Petr, *Velké dějiny země Koruny české 5*, Praha 2000.
- ČORNEJ, Petr – BÁRTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny země Koruny české 6*, Praha 2007.

- DURDÍK, Tomáš, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2010.
- DURDÍK, Tomáš – SUŠICKÝ, Viktor, *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Střední Čechy*, Praha 2000.
- FRANĚK, Michal, *Jan Velvar: diplomat husitské revoluce*, diplomová práce, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2007.
- GOLL, Jaroslav, *Chelčický a jednota v XV. století*, Praha 1916.
- HALADA, *Lexikon české šlechty 2. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1993.
- HÁŠ, Jiří, *Šlechtické rody na Rychnovsku. Stručné dějiny rodů s popisy jejich znaků a s genealogickými tabulkami*, Praha 2011.
- HEBER, František Alexandr, *České hrady, zámky a tvrze 4. Střední Čechy*, Praha 2012.
- HEYMANN, George, *George of Bohemia. King of Heretics*, Princeton 1965.
- HOFFMANN, František, *České město ve středověku*, Praha 1992.
- HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 1992.
- HORNÍČKOVÁ, Kateřina, *Město jako komunikační prostor. Utrakvismus, obrazy, a reprezentace*, in: *Umění české reformace (1380–1620)*, edd. Kateřina Horníčková – Michal Šroněk – Milena Bártlová, Praha 2010, s. 175–218.
- HORNÍČKOVÁ, Kateřina, *Mezi tradicí a inovací. Náboženský obraz v českém utrakvistu*, in: *Umění české reformace (1380–1620)*, edd. Kateřina Horníčková – Michal Šroněk – Milena Bártlová, Praha 2010, s. 81–174.
- JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.
- JIRÁSEK, Alois, *Husitský král 1–2*, Praha 1950.
- KALVASOVÁ – VOPATOVÁ, Václava, *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad 1458–1471*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1979.

- KAPRAS, Jan, *Právní dějiny zemí Koruny české 2. Dějiny státního zřízení 1. Doba předbělohorská*, Praha 1913.
- KNAPP, Antonín, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Praha 1887.
- KNITTEL, Jan, *Český dvůr Ladislava Pohrobka*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2014.
- KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2, H–Kole*, Praha 1997.
- KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3, V–Ž*, Praha 2011.
- MACEK, Josef, *Česká středověká šlechta*, Praha 1977.
- MACEK, Josef, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.
- MIKULKA, Jaromír, *Dějiny Hradce králové 1/1*, Hradec Králové 1996.
- NODL, Martin, *Česká reformace*, in: *Umění české reformace (1380–1620)*, edd. Kateřina Horníčková – Michal Šroněk – Milena Bártlová, Praha 2010, s. 17–40.
- MENCLOVÁ, Dobroslava, *České hrady 2*, Praha 1972.
- NOVOTNÝ, Robert, *Prostor a společnost*, in: *Husitské století*, edd. Pavlína Cermanová – Robert Novotný – Pavel Soukup, Praha 2014, s. 151–174.
- NOVOTNÝ, Robert, *Ráj milců? Nižší šlechta na dvoře Václava IV.*, in: *Dvory a rezidence ve středověku 2*, edd. Dana Dvořáková – Malá – Jan Zelenka, Praha 2008, s. 215–229.
- ODLOŽILÍK, Otakar, *The Hussite King of Bohemia. Bohemia in European Affairs 1440–1470*, New Brunswick, 1995.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie všeobecných vědomostí (sv. 6)*, Praha 1893.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie všeobecných vědomostí (sv. 19)*, Praha 1902.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie všeobecných vědomostí (sv. 26)*, Praha 1907.

- PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě 4/1*, Praha 1877.
- PAPAJÍK, David, *Ladislav Pohrobek (1440–1457). Uherský a český král*, České Budějovice 2016.
- PAVLÍK, Čeněk, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, *Archeologie ve středních Čechách*, 16 (1), 2012, s. 401–435.
- POCHE, Emanuel, *Umělecké památky Čech 4. T–Ž*, Praha 1982.
- PREISLER, Hynek, *Královská rada Jiřího z Poděbrad*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2006.
- ŘÍHA, Bohumil, *Přede mnou poklekni*, Praha 1983.
- ŘÍHA, Bohumil, *Čekání na krále*, Praha 1983.
- ŘÍHA, Bohumil, *A zbyl jen meč*, Praha 1983.
- SEDLÁČEK, August, *Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty 5*, Praha 2003.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 2*, Praha 1883.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 2*, Praha 1994.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10*, Praha 1997.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 15*, Praha 1998.
- SEDLÁČEK, August, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998.
- ŠANDERA, Martin – BERAN, Zdeněk a kol., *Poděbradská éra v zemích České koruny*, Praha 2016.
- ŠANDERA, Martin, *Rokycana ve východních Čechách*, in: *Chrám svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308–2018*, ed. Jiří Štěpán, Ústí nad Orlicí 2008, s. 33–40.
- ŠIMÁK, Josef Vítězslav, *Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského I*, Mnichovo Hradiště 1917.

- ŠIMÁK, Josef Vítězslav, *Soupis památek historických a uměleckých v okrese Mnichovohradištském 1*, Praha 1930.
- ŠIMŮNEK, Robert, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013.
- ŠMAHEL, František, *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*, Praha 2001.
- ŠMAHEL, František, *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*, Praha 1993.
- ŠMAHEL, František, *Husitská revoluce 4. Epilog bouřlivého věku*, Praha 1993.
- TOBOLKA, Zdeněk, *O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad*, Praha 1896.
- TOMEK, Wácslaw Wladiwoj, *Dějepis města Prahy 2*, Praha 1871.
- TOMEK, Wácslaw Wladiwoj, *Dějepis města Prahy 6*, Praha 1885.
- TOMEK, Wácslaw Wladiwoj, *Dějepis města Prahy 7*, Praha 1886.
- TOMEK, Wácslaw Wladiwoj, *Dějepis města Prahy 8*, Praha 1891.
- TOMEK, Wácslaw Wladiwoj, *Dějepis města Prahy 9*, Praha 1893.
- TOMEK, Wácslaw Wladiwoj, *Základy starého místopisu Pražského 4. Staré město Pražské*, Praha 1872.
- URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 1*, Praha 1915.
- URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 2*, Praha 1918.
- URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, Praha 1930.
- URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 4*, Praha 1962.
- URBÁNEK, Rudolf, *Husitský král*, Praha 1926.
- URBÁNEK, Rudolf, *Volba Jiřího z Poděbrad za krále českého*, Praha 1926.
- WINTER, Zikmund, *Kulturní obraz českých měst 1*, Praha 1890.
- WINTER, Zikmund, *Zlatá doba českých měst*, Praha 1913.
- WIRTH, Zdeněk, *Umělecké památky Čech*, Praha 1957.
- WOLF, Vladimír, *Jaroměř v letech po husitských válkách*, in: *Minulostí Jaroměře: sborník příspěvků k dějinám města*, ed. Vladimír Wolf, Jaroměř 1971, s. 49–68.

Rejstřík jmenný

- Barbora Celská – 9, 12–17, 20, 30, 39, 68, 76, 78–79
Bartoš z Valečova – 6–8, 10, 17, 61
Bartoš Ptáček ze Slaného – 24, 27, 79
Bernart z Valečova – 6–8, 10, 17, 61
Břeněk z Valečova – 8–10, 18
Čeněk Míčán z Klinštejna – 44, 74
Eliška Valečovská – 74
Hašek Strížek z Lužan a na Smiřicích – 74
Hanuš z Kolovrat – 19, 65–66
Jana Valečovská – 74
Jan Příbram – 52, 55
Jan Rájecký z Mírova – 74
Jan Rokycana – 16–17, 23, 48–56, 58, 63–65, 78
Jan z Ronova – 42–43
Jan z Rožmberka – 37
Jan Valečovský ze Lhotice – 8–10, 18, 59–61, 72
Jan Velvar – 20, 24–25, 44, 71
Jindřich Děčinský z Vartenberka – 8–9, 59–61
Jiří z Kunštátu a z Poděbrad – 1, 4, 12, 16–20, 22–28, 30–31, 33, 37, 40–49, 51, 54–55, 58–61, 65–70, 73–74, 76, 78–81
Johana z Rožmitálu – 40, 43, 68–69, 81
Kateřina Valečovská – 8–9
Kateřina Valečovská ze Sloupna – 74
Ladislav Pohrobek – 10, 22, 28, 36, 42–45, 48–49, 55, 59, 67–69, 80
Ludmibora Valečovská – 74
Ludmila Valečovská – 74
Machna (Markéta) z Valečova – 8, 10
Mikuláš Kněževský – 10–11, 13, 16, 25–26, 44, 52, 63–67
Ofka (Žofka) Valečovská (manželka Vaňka Valečovského) – 72, 74–76
Ofka (Žofka) Valečovská z Hrádku – 8–9, 26, 72, 75, 79

Ondrášek Oremus – 31, 45

Prokop z Rabštejna – 31, 42, 44, 47, 49

Samuel Velvar z Hrádku a z Valečova – 9, 24–26, 30, 34–35, 41, 43–44, 46–47, 69, 71–73, 75–76, 79, 81

Viktorin z Valečova – 71, 73–76, 81

Zdeněk Kostka z Postupic – 18, 20, 27, 43–44, 49–50

Zikmund Lucemburský – 14, 21, 29–30, 53

Rejstřík místní

- Čáslavky – 15–16, 68–69
České Budějovice – 2, 32–33, 37, 45
Český Brod – 2–3, 32, 35, 40
Černožice – 69
Dobruška – 69
Hradec Králové – 2, 14, 16, 40, 78
Holubice – 67
Hoštice – 70
Chlum – 43
Jasenné – 69
Jaroměř – 3, 14–16, 67–69, 78, 80–81
Jiřice (Žiřice) – 40–41, 63, 65, 67
Kadaň – 31–32
Klíčany – 70
Kněžmost – 9–10, 59, 72, 74, 77–78
Košíře – 64–65, 67
Kouřim – 2, 32, 34, 38
Malá Strana – 2, 19, 21, 32, 39, 41
Mělník – 1, 8–9, 11, 14–16, 63, 78
Nové Město pražské – 19, 21, 23, 32, 56, 70–71
Opočno – 10, 69, 73, 77, 80–81
Plzeň – 2, 32, 36, 39, 45
Pnětluky – 67
Psáry – 65, 67
Staré Město pražské – 1–3, 10–11, 18–27, 29–30, 34, 42–43, 46, 56, 62–66, 70–72, 76, 78–79
Tišice – 70
Valečov (hrad a panství) – 5–6, 8–9, 59–62, 72–76, 81
Vodňany – 33, 37
Žatec – 2, 31, 33

Seznam příloh

- č. 1 Itinerář Vaňka Valečovského z Kněžmosta
- č. 2 Majetkové transakce Vaňka Valečovského
- č. 3 Mapa majetkové držby na Boleslavsku
- č. 4 Mapa majetkové držby severně od Prahy
- č. 5 Mapa majetkové držby v Praze a jižně od Prahy
- č. 6 Mapa majetkové držby ve východních Čechách
- č. 7 Obraz alegorie vozu z Klaudyánovy mapy Čech
- č. 8 Rodokmen Valečovských z Valečova
- č. 9 Erb Valečovských z Valečova
- č. 10 Pečeť Vaňka Valečovského z Kněžmosta
- č. 11 Výňatek z listiny zmiňující Vaňka Valečovského
- č. 12 Hrad Valečov
- č. 13 Rekonstrukce gotických kamen na hradě Valečov
- č. 14 Kachle s Českým lvem
- č. 15 Kachle s erbem pánů z Rožmberka
- č. 16 Kachle s erbem pánů ze Šternberka

Přílohy

č. 1

Itinerář Vaňka Valečovského

Datum	Místo	Pramen
27. listopadu 1439	Mělník	<i>Kniha pamětní 1417–1480</i> , AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 225r.
4. ledna 1445	Mělník	CIM 3, s. 240–242, č. 140 a 241–243, č. 141.
24. dubna 1445	Mělník	CIM 3, s. 243–245, č. 142.
26. března 1449	Staré Město pražské	<i>Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z</i> , AČ 28, s. 716–717, č. 1.
3. září 1449	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480</i> , AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 223v.
8. října 1449	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480</i> , AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 223v–224r.
24. ledna 1450	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480</i> , AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 229v–230r.
1450	Staré Město pražské	<i>Výpisy z knih vinnických 1358–1461</i> , AČ 15, s. 542–543, č. 33.
22. srpna 1450	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480</i> , AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 225r.

2. září 1450	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 227r.</i>
20. října 1451	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 230v–231r.</i>
8. prosince 1451	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 231r.</i>
18. dubna 1452	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 233.</i>
27. dubna 1452	Staré Město pražské	<i>Sněmovní věci České r. 1848, AČ 2, s. 309–313, č. 56.</i>
17. července 1452	Český Brod	<i>Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496, s. 17–18.</i>
17. července 1453	Český Brod	<i>Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496, s. 18–20.</i>
23. listopadu 1453	Nové Město pražské	<i>Akta veřejná i sněmovní w králowství Českém, r. 1453, AČ 4, s. 419–423, č. 4.</i>
16. dubna 1454	Staré Město pražské	NA Praha, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 272.
17. července 1454	Český Brod	<i>Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496, s. 20–21.</i>

16. října 1454	Královská kancelář	<i>Liber memorabilium diversi coloris</i> , SOkA Náchod, f. Archiv města Jaroměř, inv. č. 6, fol. 6.
5. listopadu 1454	Královská kancelář	<i>Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2</i> , s. 22, č. 29.
15. listopadu 1454	Staré Město pražské	NA Praha, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 286.
17. července 1455	Český Brod	<i>Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496</i> , s. 21–22.
29. července 1455	Královská kancelář	<i>Wýtahy z listin rozličných r. 1455</i> , AČ 3, s. 561, č. 680.
9. ledna 1456	České Budějovice	<i>Dopisy úřadu podkomořského Budějovským 1412–1526</i> , AČ 7, s. 402–403, č. 3.
17. července 1456	Český Brod	<i>Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496</i> , s. 22.
17. července 1457	Český Brod	<i>Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421–1496</i> , s. 22–24.
18. ledna 1459	Královská kancelář	AKČ 6, s. 59, č. 79.
14. listopadu 1459	Královská kancelář	AKČ 6, s. 75, č. 115.
Kolem roku 1460	Královská kancelář	<i>Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského 1450–1470</i> , AČ 7, s. 233–234. č. 46.
21. května 1460	Plzeň	<i>Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2</i> , s. 67–68., č. 78.

16. srpna 1460	Královská kancelář	<i>Dodatek ke sbírce dopisů rodu Rosenberského 1411–1526, AČ 14, s. 101, č. 1716.</i>
21. září 1460	Královská kancelář	NA Praha, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2718.
1. července 1462	Královská kancelář	<i>Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2, s. 89–94, č. 101.</i>
1462	Kouřim	<i>Kniha pamětní 1405–1710, SOkA Kolín, f. Archiv města Kouřim, inv. č. 6, fol. 36r.</i>
26. října 1463	Královská kancelář	<i>Výpisy z knih vinničních 1461–1576, AČ 18, s. 332–333, č. 64.</i>
29. října 1463	Staré Město pražské	<i>Výpisy z knih vinničních 1461–1576, AČ 18, s. 333–334, č. 65.</i>
14. září 1464	Kouřim	<i>Kniha pamětní 1405–1710, SOkA Kolín, f. Archiv města Kouřim, inv. č. 6, fol. 37r.</i>
1465	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 259v.</i>
1. dubna 1465	Královská kancelář	<i>Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2, s. 107–108, č. 120.</i>
14. července 1465	Královská kancelář	AKČ 6, s. 97, č. 175.
22. listopadu 1465	Královská kancelář	<i>Liber memorabilium diversi coloris, SOkA Náchod, f. Archiv města Jaroměř, inv. č. 6, fol. 7.</i>

Únor 1466	Plzeň	<i>M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti Plzeňské</i> , ed. Josef Strnad, Plzeň 1883, s. 51–54.
5. ledna 1467	Královská kancelář	CIM 3, s. 502–503, č. 290.
28. dubna 1467	Královská kancelář	NA Praha, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2344.
9. listopadu 1467	Staré Město pražské	<i>Výpisy z knih vinnických 1461–1576</i> , AČ 18, s. 347–348, č. 81.
9. srpna 1469	Staré Město pražské	<i>Kniha pamětní 1417–1480</i> , AHMP, f. Sbírka rukopisů, inv. č. 992, fol. 259v.

č. 2

Majetkové transakce Vaňka Valečovského z Kněžmosta

Zisk	Kdy	Od koho	Cena	Pramen
Dvůr v Košířích	8. října 1449	Matěj Krtek	–	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 223v–224r.</i>
Tvrz Jiřice, tvrz Psáry, Pnětluky, Holubice	18. dubna 1452	Jiří z Poděbrad	–	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 233.</i>
Dům v Celetné ulici na Starém Městě pražském	18. dubna 1452	Jiří z Poděbrad	100 kgč	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 233.</i>
Hrad a mlýn pod kostelem v Jaroměři	16. října 1454	Ladislav Pohrobek	300 kgč	<i>Liber memorabilium diversi coloris, SOkA Náchod, f. Archiv města Jaroměř, inv. č. 6, fol. 6.</i>
Klíčany, Hoštice, + Rudeč, Tišice, clo v Kostelci	15. listopadu 1454	Heřman Sirotek ze Zhorce	500 +200 kgč	NA Praha, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 286.

nad Labem				
Hrad a panství Opočno	29. července 1455	Jiří z Poděbrad	–	<i>Wýtahy z listin rozličných r. 1455, AČ 3, s. 561, č. 680.</i>
Dům s vinicí na Novém Městě pražském	26. října 1463	Štěpán (měšťan Nového Města pražského)	60 kgč	<i>Výpisy z knih vinničních 1461–1576, AČ 18, s. 332–333, č. 64.</i>
Rychta v Jasenné	28. dubna 1467	Bavor, Aleš a Mikuláš z Bošina	700 kgč	NA Praha, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2344.
Helmovy mlýny v Novém Městě pražském	9. srpna 1469	Samuel z Hrádku a z Valečova	12000 uh. zl.	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbíрка rukopisů, inv. č. 992, fol. 259v.</i>
Prodej	Kdy	Komu	Cena	Pramen
Rukojmí za Přecha z Budkovic	16. dubna 1454	Žid Lazar z Würzburka	52,5 kgč	NA Praha, f. České gubernium – guberniální listiny, Praha (0993–1526), sig. 272.
Hrad a mlýn pod kostelem v Jaroměři	22. listopadu 1465	Město Jaroměř	–	<i>Liber memorabilium diversi coloris, SOkA Náchod, f. Archiv města</i>

				Jaroměř, inv. č. 6, fol. 7.
Půjčka	1465	Samuel z Hrádku a z Valečova	12000 uh. zl.	<i>Kniha pamětní 1417–1480, AHMP, f. Sbírka rukopisů, inv. č. 992, fol. 259v.</i>
Dům s vinicí na Novém Městě pražském	9. listopadu 1467	Chval z Kolína, Jakub z Kadaně a jeho manželka Johana	130 kgč	<i>Výpisy z knih vinnických 1461– 1576, AČ 18, s. 347–348, č. 81.</i>

č. 3

Mapa majetkové držby Vaňka Valečovského z Kněžmosta na Boleslavsku

Kněžmost (městečko s tvrzí): před rokem 1439

Valečov (hrad a panství): nejspíše od 50. let 15. století

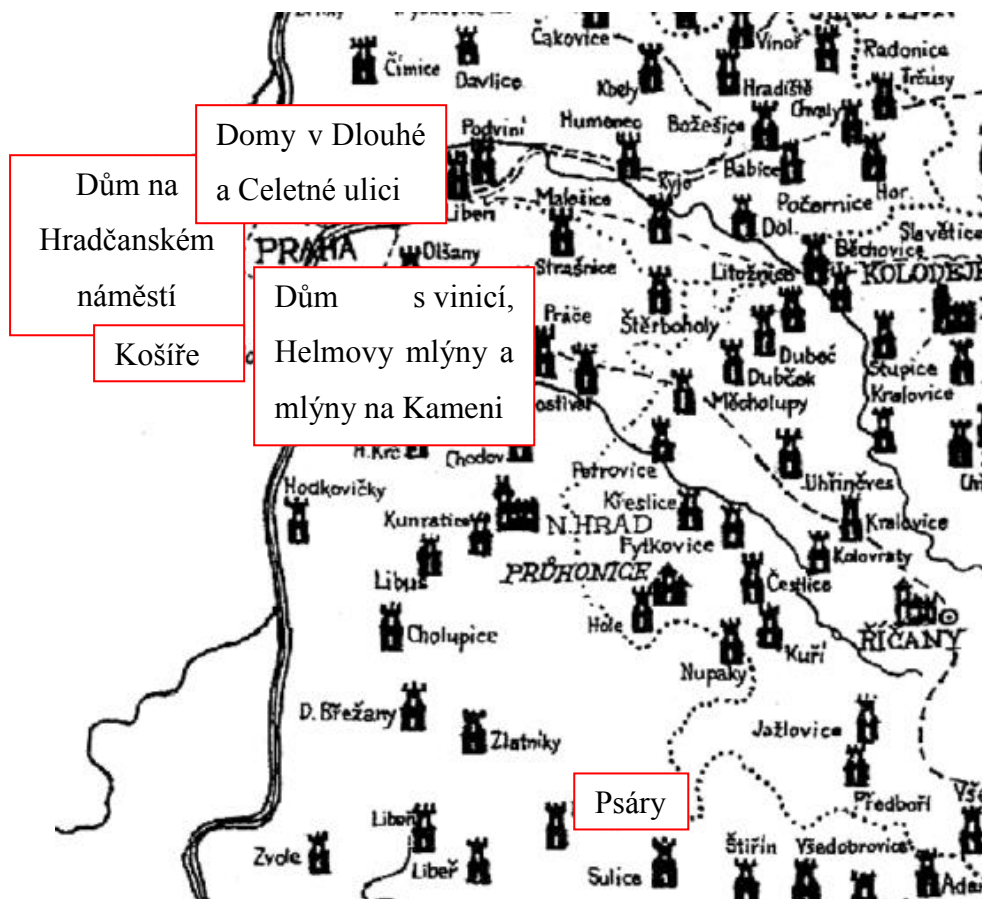
Chlum (hrad): není známo, kdy přesně jej Vaňka získal, vlastnil jej však po jeho smrti jeho nezletilý syn Viktorin

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10*, Praha 1997.

Výřez z mapy majetkové držby Vaňka Valečovského z Kněžmosta
v Praze a jižně od Prahy

Dům v Dlouhé ulici na Starém Městě pražském: pravděpodobně od roku 1448

Dům v Celetné ulici na Starém Městě pražském: od roku 1451

Dům s vinicí blízko Kutnohorské brány Nového Města pražského: 26. října 1463 – 9. listopadu 1467

Dům na Hradčanském náměstí: 1430–1471

Helmovy mlýny na Novém Městě pražském: od 9. srpna 1469

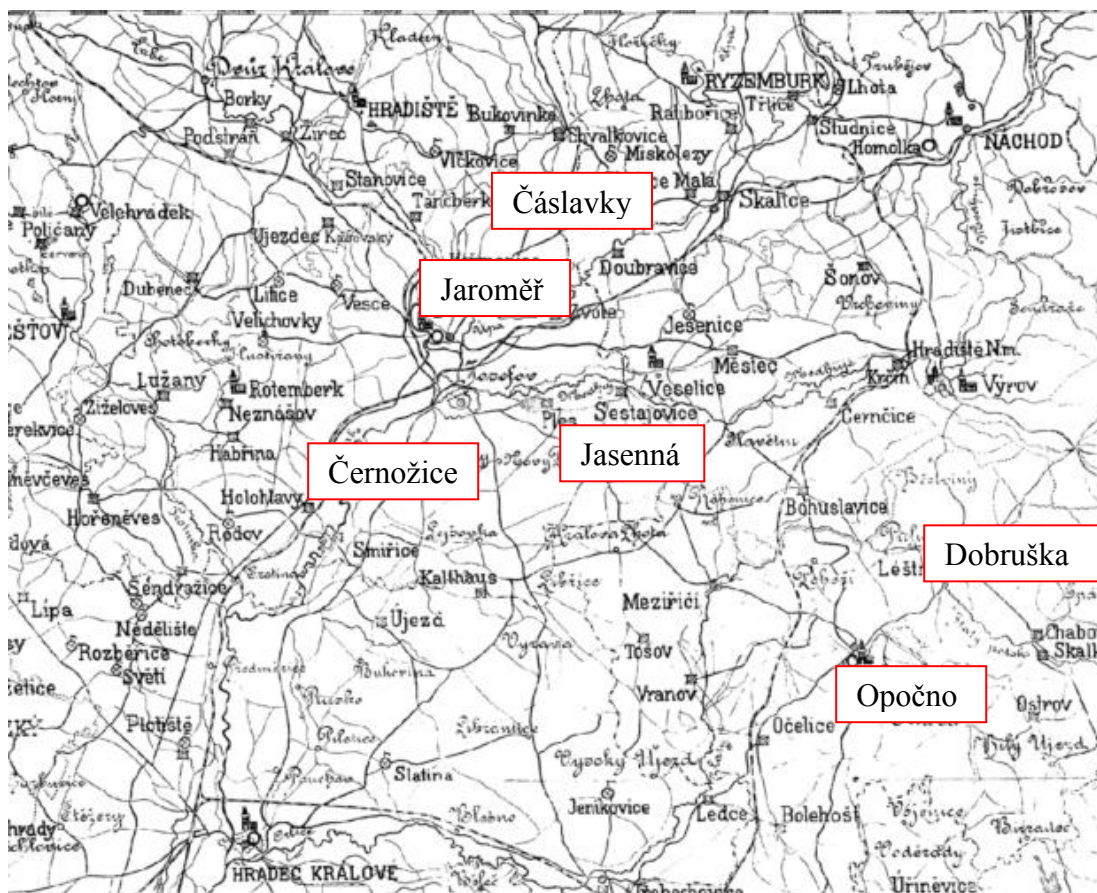
Košíře (dvůr): od 8. října 1449

Mlýny na Kameni na Novém Městě pražském: není známo

Psáry (tvrz): 18. dubna 1452 – 28. října 1454

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 15*, Praha 1998.

Mapa majetkové držby Vaňka Valečovského z Kněžmosta
ve východních Čechách

Čáslavky: po roce 1454

Černožice: po roce 1454

Dobruška (město): od 29. července 1455

Jasenná (rychta): od roku 1467

Jaroměř (hrad a mlýn pod kostelem): 16. října 1454 – 22. listopadu 1465

Opočno (hrad a panství): od 29. července 1455

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 2*, Praha 1994.

č. 7

Obraz alegorie vozu z Klaudyánovy mapy Čech

Klaudyánova mapa Čech, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, f. Biskupské sbírky Litoměřice, sig. sine (archiválie ve vlastnictví Biskupství litoměřického).

č. 9

Erb Valečovských z Valečova

Rudolf ANDĚL, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3. Severní Čechy*, Praha 1984.

č. 10

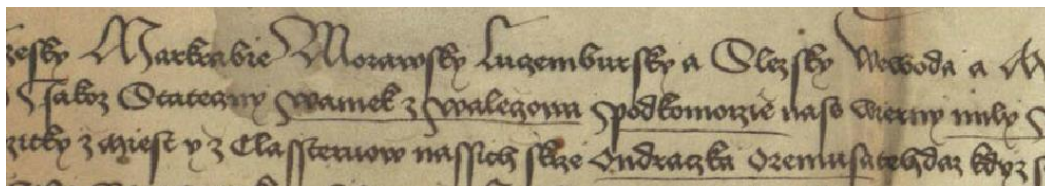
Pečeť Vaňka Valečovského z Kněžmosta

August SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 5*, Praha 2003, s. 349.

č. 11

Výňatky z listiny, na které král Jiří z Poděbrad zmiňuje
Vaňka Valečovského

NA Praha, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875),
sig. 2718.

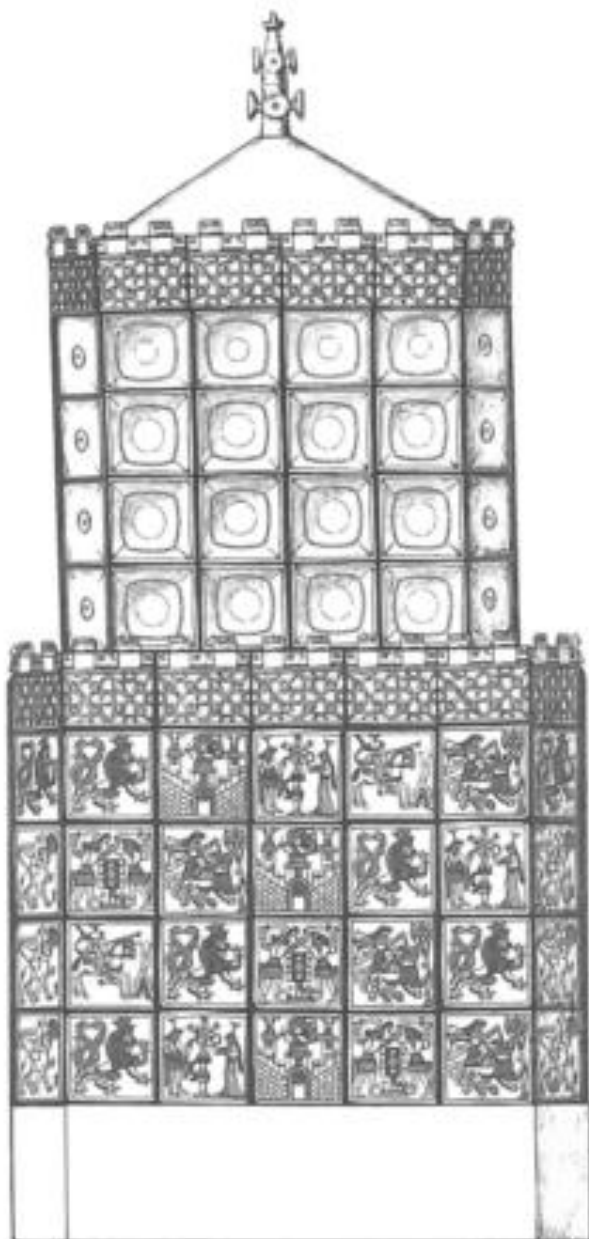
č. 12

Hrad Valečov

č. 13

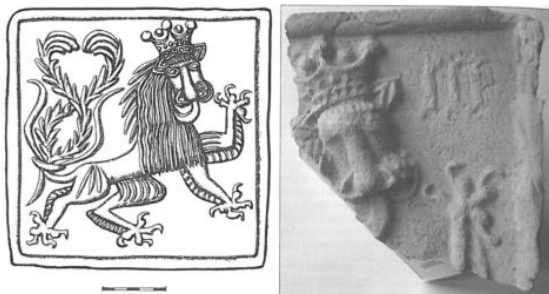
Rekonstrukce destruovaných gotických kamen na hradě Valečov

Čeněk PAVLÍK, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, *Archeologie ve středních Čechách*, 16 (1), 2012, s. 423.

č. 14

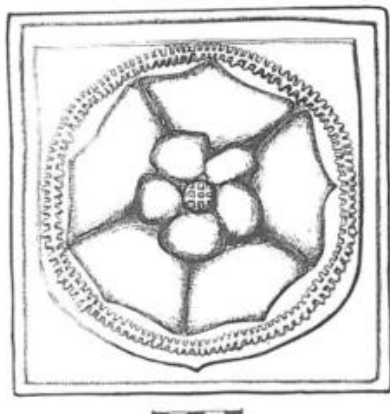
Kachle s Českým lvem z gotických kamen na hradě Valečov

Čeněk PAVLÍK, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, *Archeologie ve středních Čechách*, 16 (1), 2012, s. 408.

č. 15

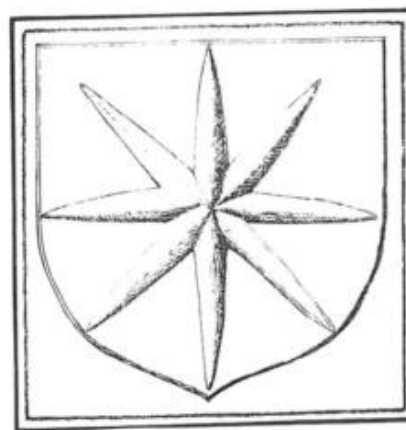
Kachle s motivem erbu pánů
z Rožmberka z gotických kamen
na hradě Valečov

Čeněk PAVLÍK, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, *Archeologie ve středních Čechách*, 16 (1), 2012, s. 411.

č. 16

Kachle s motivem erbu pánů
ze Šternberka z gotických kamen
na hradě Valečov

Čeněk PAVLÍK, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, *Archeologie ve středních Čechách*, 16 (1), 2012, s. 411.